

Novikogude **KOOL**

4 • 1983

1

2

V. I. Lenin tema kaasaegsete pilgu läbi

Meeldiv, veidi idamaise varjundiga tõmmu nägu — see on peaaegu kõik, mis võib tema välimusest öelda.

G. M. Kržižanovski

Kuid tarvitseb ainult terasemalt vaadata V. I. Lenini silmi, neid ebatavalisi, läbitungivaid, täis sisemist jõudu ja energiat, tumedaid sõstrakarva silmi, kui te hakkasite juba tundma, et teie ees on hoopiski mitte tavalist tüüpi inimene.

G. M. Kržižanovski

Esimesel pilgul lihtne välimus, kuid nimelt üksnes esimesel pilgul, siis aga seesama välimus, mille muutis äärmiselt meeldivaks sellele valgust heitev eriline vaimne ilu, tema kõne lihtsad sõnad, kuid sellises ühenduses, et viivitamatult ilmnes tema intellekti kontsentreeritud ja ebatavaline võimsus — muidugi on need Vladimir Iljitši geniaalse isiku ainult mõned üksikud jooned.

G. M. Kržižanovski

Enamik Vladimir Iljitši portreid ei suuda edasi anda seda erilise andekuse muljet, mis kiiresti järgnes esimestele muljetele tema lihtsast välimusest, niipea kui te hakkasite pisut lähemalt tema kaju silmitsema. Mitte asjata polnud üks prantsuse kujur, kes arvatavasti ei aimanud ette Vladimir Iljitši edaspidist ajaloolist tegevust, tema lauba suurepärasest piirjoonest nii üllatunud ning vaimustatud, et sõna otseses mõttes jälitas teda Pariisis oma ettepanekutega modelleerida tema pead, millel selle kunstniku arvates oli eriline vaimne ilu.

G. M. Kržižanovski

Rässakas ja tugev, Sokratese pea ja kõikenägevate silmadega, võttis ta sageli imeliku ja veidi koomilise poosi — heidab pea selga, kallutab selle pisut ühele õlale, torkab sõrmed kuhugi kaenla alla, vesti vahele.

M. Gorki

Eelkõige oli tema nägu lõpmatult elav... Erakordselt harva leidis minuteid, mil tema nägu jäi liikumatuks. Kogu aeg iroonia või irooniline imestus, või tõeline imestus, või kortsus kulmud, või peanoogutus, või eitav žest, või erilise tähelepanu ilme, või vastupidi, — grimass, mis väga ilmekalt rääkis: «millised tühiasjad»...

A. V. Lunatšarski

Mongolitüüpi näos aga leegitsesid ja sätendasid elus esineva vale ja mure vastu väsimatult võitleva inimese selge pilguga silmad, leegitsesid vidutades, pilgutades, irooniliselt naeratades ja vihaseilt välkudes. Nende silmade helk muutis tema kõne veelgi tulisemaks ja selgemaks.

M. Gorki

Mõnikord näis, et tema ülekeev vaimuenergia paiskub sädemetena silmist ja selle energiaga laefud sõnad sätendavad õhus. Tema kõnet kuulates võis vastuvaieldamatut tõde alati otse füüsiliselt tunda.

M. Gorki

Neil momentidel, kui mõte teda täielikult haaras ja ta tahtis oma mõttega auditoriumi haarata, muutusid tema nägu ja eriti silmad tugevasti. Silmad vajusid kuhugi sügavamale ja samal ajal ilmnes neis midagi sihikindlat, peaaegu hüpnotiseerivat, sädelevat. Ma jälgisin sageli tähelepanelikult seda Iljitši — oraatori pilku. Ta mõjutas erakordselt tugevalt auditoriumi, nõidus selle tõepoolest ära, otsekuu kruvis kõne mõtte külge.

A. V. Lunatšarski

Mulle meeldis kõik selles esimesel pilgul teistest vähe erinevas vene inimeses: nii tema vidutavate silmade vaade, nii tema siiras naer, nii tema naeratus, mis oli kord kaval, kord pehme, nii tema kõrge otsaesine kui ka hääl, mis väheke murdis mõningaid häälikuid.

V. S. Kurbatova (Vlassova)

Iljitši naerus oli palju muretut lapselikkust, kuid muretu naer — see oli tema võidurikkus, see näitas, et nii tema loomuses kui ka teadvuses leidis harjumus tunda endas jõudu.

A. V. Lunatšarski

Iljitši naeratus ei olnud sugugi selline ennastunustav; vastupidi, see oli erakordselt peen, päris tubli irooniline, kaval... Kui ta teid kuulas sellise naeratusega näol, siis taipasite, et ta tunneb paremini, sügavamalt ja laialdasemalt seda, mida talle jutustate, et ta on juba teinud järeldused... Kuid samal ajal oli see inimese naeratus, kes on valmis sõbralikult ulatama abistava käre, — kui astute lähemale, on valmis naerma teie vigade üle, kuid naerma pehmelt, seltsimehelikult. Siin oli midagi vanema venna, ütleksin, et peaaegu midagi ema taolist, mis alati kutsus esile kõige soojema armastuse puhangu selle inimese vastu, kellel olid kortsuskesed pilklilike silmade kõrval ja heasüdamlikust naerust tulvil silmad...

A. V. Lunatšarski

Vaatasin siis tema põskede eredat puna ning tema tumedate silmade sära ja mõtlesin, et sina just cledki sellise terve inimese suurepärase näide.

G. M. Kržižanovski

... selles väheldases kompaktses kehas tõepoolest pulbitses mitte ainult vaimujõud, vaid ka tugeva, füüsiliselt normaalse inimese eluenergia.

G. M. Kržižanovski

Kogumikust «Lenin — seltsimees, inimene», ERK, Tln., 1964.

Nõukogude Kool

4 1983

ELSA GRETSKINA, Eesti NSV haridusminister, ajalookandidaat, dotsent. Lõpetanud aastal 1961 TPedI keskkooli vene keele ja kirjanduse õpetaja kutsega ning 1970 NLKP Keskkomitee juures asuva Ühiskonnateaduste Akadeemia ajalookandidaadi kraadiga. Töötanud komsomoli- ja parteitööl Tallinna linna rajoonides, ELKND Tallinna Linnakomitees ja EKP Tallinna Linnakomitees. Oli 1963—1967 EKP Tallinna Kalinini Rajooni Komitee sekretär, 1970—1972 EKP Tallinna Linnakomitee propaganda- ja agitatsiooniosakonna juhataja. 1972. aastast töötas E. Gretškina EKP Keskkomitees — 1972—1974 propaganda- ja agitatsiooniosakonna juhataja asetäitjana ning 1974—1980 teaduse ja õppeasutuste osakonna juhatajana. Alates juulist 1980 on E. Gretškina Eesti NSV haridusminister, 1976. aastast EKP Keskkomitee liige, 1975. aastast Eesti NSV Ülemnõukogu saadik.

- 4 **A. VELLAMAA** Rahvaharidus ja parteiline juhtimine ●
- 8 **A. TÖKK** Õppetöö tulemused sõltuvad pedagoogidest ●
- 11 **E. GRETSKINA** V. I. Lenini põhimõtte «õppida, kommunismi» rakendamise ideoloogilisest aspektist tänapäeva koolis ●
- 15 **H. HIIEAAS** Kooli funktsioonid ideoloogiavõitluse käesoleval etapil ●
- 18 **L. FIVEGER** Kommunistlike veendumuste kujundamine praktikas ●
- 21 **K. PRIKK** Noorsoo kasvatamisel on ühiskondlik olemus ●
- 24 **R. ANVELT jt.** Kasvatustöö reserve töötamisel täiustatud õppeprogrammide alusel ●
- 29 **V. HÖTT** Maailmavaade ja selle kujundamine keskkoolis ●
- 32 **V. ORAV** Pedagoogide ja üldsuse koostöö lastekodulaste töö- ja kõlbluskasvatuses ●
- 35 **K. LUTS** Üldhariduskooli sotsiaal-majanduslikud funktsioonid ●
- 38 **E. SIIMASTE** Üldhariduskoolide ja koolieelsete lasteasutuste arengu dünaamika ning perspektiivid ●
- 42 **A. RAID** Haritud töölise koolitamine ●
- 45 **V. NEARE, M. VEISSON** Arengupsühholoogia probleeme ●
- 47 **E. KOMMEL** Kooliraamatukogu õppe-kasvatustöös ●
- 49 **A. TOOTS** Tervis on regulaarne tegelemine kehakultuuriga ●
- 54 **O. NILSON** Programmilised ekskursioonid algklassides ●
- 57 **L. LIIVA** Koolieelsete lasteasutuste ülesannetest eeloleval õppeaastal ●
- 59 **J. JÜRISSE** Artur Kapp Liivamäel loomingulist inspiratsiooni saamas ●
- 60 Kroonika ●

ELLEN SIIMASTE. Eesti NSV Haridusministeeriumi plaanifinantsvalitsuse juhataja. Lõpetanud 1953. aastal Tallinna Rahanduse ja Krediiditehnikumi, mille järel suunati edasi õppima Leningradi Rahanduse ja Majanduse Instituuti. Lõpetas selle 1957. aastal ökonomisti kutsega rahanduse ja majanduse erialal. Töötanud Keila rajooni rahandusosakonna vaneminspektorina, Riikliku Kindlustuse Tallinna Linnainspektuuris pearaamatupidajana, 1965. aasta märtsist Eesti NSV Haridusministeeriumis, algul plaanifinantsosakonna juhataja asetäitjana, 1979. aasta novembrist praegusel töökohal.

EESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUMI PEDAGOOGILINE AJAKIRI XLI AASTAKÄIK

TOIMETUSE KOLLEGIUM:

V. EKSTA, H. KLAAS, F. KUPP, E. LAANVEE, O. NILSON, H. OKSA, J. ORN, H. PUHKIM, V. RATASSEPP, H. RAUK, H. ROOTS, J. SEPP [toimetaja], I. UNT.

Keeletolmetaja **M. RANDE**

Tehniline toimetaja **O. LEIDMAA**

A. ВЕЛЛАМАА. Народное образование и партийное руководство	4
A. ТЮКК. Результаты учебной работы зависят от педагогов	8
Э. ГРЕЧКИНА. Об идеологическом аспекте применения принципа В. И. Ленина «учиться коммунизму» в современной школе	11
Х. ХИЙЕААС. Функции школы на современном этапе идеологической работы	15
Л. ФИВЕГЕР. Формирование коммунистических убеждений на практике	18
К. ПРИКК. Воспитание молодежи имеет общественный характер	21
Р. АНВЕЛЬТ, Ю. НУРМИК, Э. ВЯРИ, Н. АУЛИ, М. ПАЛЬТСЕР. Резервы воспитательной работы при обучении по усовершенствованным программам	24
В. ХЮТТ. Мировоззрение и его формирование в средней школе	29
В. ОРАВ. Сотрудничество педагогов и общественности в трудовом и нравственном воспитании детей детского дома	32
К. ЛУТС. Социально-экономические функции общеобразовательной школы	35
Э. СИЙМАСТЕ. Динамика и перспективы развития общеобразовательных школ и дошкольных детских учреждений	38
А. РАЙД. Каждому рабочему — среднее образование	42
В. НЕАРЕ, М. ВЕЙССОН. Проблемы психологии развития	45
Э. КОММЕЛЬ. Роль школьной библиотеки в учебно-воспитательной работе	47
А. ТООТС. Регулярные занятия физкультурой — залог здоровья	49
О. НИЛЬСОН. Программные экскурсии в начальных классах	54
Л. ЛИЙВА. Задачи дошкольных детских учреждений в следующем учебном году	57
Й. ЮРИССОН. Творческое вдохновение Артура Каппа в Лийвамяэ	59
Хроника	60

Rahvaharidus ja parteiline juhtimine

AHTO VELLAMAA,
EKP Tallinna Linnakomitee sekretär

Rahvahariduse parteilise juhtimise täiustamisele meie maal on parteiorganid alati osutanud suurt tähelepanu. Selles mitmepalgelises küsimuses on kaheldamatult kesksel kohal töö kaadriga — koõlijuhitide, õpetajate, meistrite kutsealane ja ühiskondlik tegevus, nende töö- ja elutingimused.

1974. a. ilmunud NLKP Keskkomitee otsus «Tööst ideoloogiakaadri valikul ja kasvatamisel Valgevenemaa parteiorganisatsioonis» määratles otseselt haridussfääris tehtava kaadripoliitika tähenduse. Selles on öeldud, et üldhariduslike, kutse- ja kõrgemate koolide kaadriga tehtavat tööd, tema marksistlik-leninlike õpingute ja ideelis-kõlbelise kasvatamise täiustamist tuleb pidada üheks tähtsamaks ülesandeks.

Nüüdisajal, mil teaduslik-tehnilise progressi mõjutusel on suhteliselt lühikese ajavahemiku jooksul praktiliselt lahendatud üleminek üldise keskhariduse omandamisele, on ühelt poolt pedagoogi elukutse ise muutunud massiliseks nähtuseks ja teiselt poolt on nende tegevusel ühiskonna vaimse potentsiaali arendamiseks suurtootmise iseloom, hõlmates iga noore inimese kujunemise. Ainuüksi meie vabariigi pealinnas tegutseb noorsoole hariduse andmise ja tema kasvatamisega üldharidus-, kutsekoolides ning tehnikumides ligi 4500 õpetajat ja meistrit. Nende juhendamisel omandab teadmisi, käitumisharjumusi ja vanemate põlvkondade sotsiaalset kogemust üle 80 000 Tallinna õppuri.

Igasugused kvantitatiivsed muutused tõstatavad alati probleeme kvaliteedis. Pedagoogi kui õpetaja ja kasvataja tegevuse keerukamaks muutumisele on vaja üha sihikindlamalt vastandada tema kõrge haritus, kasvav pedagoogiline meisterlikkus ja poliitiline karastatus. Kuidas tagada, et iga hari-

dustöötaja kui ideoloogiarindel tegutseja oleks sügava ideelis-poliitilise ettevalmistusega, tunneks kommunistliku kasvatusseaduspärasusi ja printsiipe ning mis veelgi tähtsam — suudaks neid rakendada oma tegevuspraktikas, see on parteiorganisatsioonide töös keskne probleem. Küsimus iga töötaja mõjutamisest on seda olulisem, et lähematel aastatel kõik meie õppeasutused tõenäoliselt ei ole veel tulvil kaadrist, kellele pedagoogi elukutse on tõeline kutsumus. Käsitöönduslikkuse ja formalismi vältimine haridussfääris nõuab seega igasse õpetajasse heatahtlikku suhtumist, igaühe toetamist ja innustamist enda kui isiksuse avamisele, oma kohustuste püüdlikule täitmisele just antud töökohal. Oma igapäevases tegevuses otsimegi parimaid lahendusi ja meil on nii hinnatavaid tulemusi kui ka lahendamist ootavaid probleeme.

Pedagoogilise kaadri kujunemisel pealinnas peame oluliseks eelkõige Tallinna Pedagoogilise Instituudi tööd. Selles kaadrite sepikojas kinnistub ja areneb edasi noore inimese soov saada teiste õpetajaks ja kasvatajaks. Tänu juhtkonna ja õppejõudude pingutustele on instituudis aasta-aastalt suurenenud tähelepanu tulevaste pedagoogide marksistlik-leninliku maailmavaate kinnistamisele, igas üliõpilases kasvatamise ja õpetamise kui ühtse protsessi olemuse mõistmise süvendamisele, nende üha tõhusamale ettevalmistamisele üldhariduskoolides tehtava pioneeri- ja komsomolitöö praktiliseks suunamiseks ning juhendamiseks. Kesksel kohal on oma kutsetöösse loova suhtumise kujundamine. Elu poolt tingitud muutused toimivad ka tulevikus ja täna ellu astuvad õpetajad peavad olema suutelised aastakümneid arenema koos õppeainete programmidega, katsetama praktikas üha uusi pedagoogikateaduse saavutusi.

Viimastel aastatel on parteikomitee initsiatiivil astunud kõige selle tagamiseks olulisi samme. Kõigi pedagoogiliste erialade õppeprogrammidesse on alates III kursusest lülitatud fakultatiivainete arvel «Klassijuhataja töö metoodika» kursus, milles osa tunde on ette nähtud pioneeri- ja komsomolitöö küsimustele. Teiseks korrastati praktikasüsteem. Üliõpilastele on leninliku arvestuse raames praktilise töökogemuse andmiseks kavva võetud ühiskondlik-pedagoogiline praktika, mille vältel töötatakse pedagoogiliste rühmadena üldhariduskoolides. Sellise praktilise töö läbivad alates möödunud õppeaastast kõik II kursuse üliõpilased.

Tuleb rõhutada, et instituudipoolsed jõupingutused kannavad vilja seda rõhkem, mida selgemalt kogu pedagoogiline üldsus näeb instituudi iga üksiku üliõpilase kohta haridussüsteemis ning osutab kõikvõimalikku kaasabi. Parteioorganid on suurendanud nõudlikkust koolide juhtkondadele praktikabaaside ja klassijuhatajatest juhen-

dajate määramisel. Igati toetame kom-
somoli linna- ja rajoonikomiteede tööd noorte
õpetajatega, kus läbi väljakujunenud töö-
vormi — noorte õpetajate nõukogude — on
võimalik paljuski üle saada esmastest koha-
nemisraskustest, lülitada aktiivselt koolide
klassivälisesse tegevusse.

Juhtides õppeasutuste kaadriga läbiviida-
vat ideelis-poliitilist kasvatustööd, on partei
linnakomitee pidevalt seadnud tähelepanu
keskpunkti mitmed põhimõttelised küsimu-
sed, millede selgitamine noorsoole nõuab
õpetajatelt suurt kodanikukõpsust, isikliku
eeskuju ja parteilist vastutust. Eelkõige on
selline küsimus õpetaja-kasvataja jaoks keske-
ne, aga keerukas ülesanne: viia õpilane sõna-
lise mõjutamise, tunde kasvatuse ja isikliku
eeskujuga kommunistlike ideaalide sisulisele
mõistmisele ning järgimisele. Kommunistlike
ideaalide kui ühiskonna ja inimese tulevikust
ning selle arengu kõrgematest eesmärkidest
ettekujutuste tekkimine toimub igal põlv-
konnal erinevates tingimustes. Tänu vane-
mate põlvkondade ohvritele ei ole nüüdis-
aja noortel vaja iga päev eluga riskida ava-
likes klassilahingutes vaenlasega. Aga meil
on vaja sisendada noortele kohustust oman-
dada rahuliku ülesehitustöö tingimustes need
iseloомуjooned, mis eelkäijatel kujunesid
välja pingelises ja halastamatus klassivõit-
luses. Näidata seda, et sotsialismi arenda-
mine ja täiustamine on niisama keeruline
ning vastutusrikas ülesanne kui sotsialismi
aluste rajamine.

Tuleb tunnistada, et näiteks praeguse ühis-
konnateaduste õpiku raske ja kohmakas kä-
sitluslaad ei ole pedagoogile kõige parem abi-
mees. Propagandistliku stambiga muudame
õppeaine ebahuvitavaks, vähendame õpilaste
teadmisanu. Suurema veenvuse tagamiseks
on vaja tuua õpetamisse rohkem värskust,
sõnalit, seost eluga, mis soodustab igaühe
mõtteeskust. Niisuguse nõude järgimine
eeldab õpetaja mõttemaailma pidevat rikas-
tamist uute nähtuste analüüsiga, varusta-
mist faktilise materjaliga.

Sellest seisukohast lähtudes võimegi Tal-
linnas kaadriga tehtava töö jaotada kahte
ossa: metodoloogiline ja informatiivne õpe-
tamine. Mõlemat lähenemist kaadri etteval-
mistamisel läbi erinevate ideoloogiatöö lii-
kide peame õigustatuks, kusjuures rõhuase-
tus võib ühel või teisel juhul muutuda. Seo-
ses sellega tahan eriti märkida õpetajate es-
mase informeerimise tähtsust meie partei ja
riigi sise- ning välispoliitikast kõige erine-
vamates eluvaldkondades. Seda toonitati ka
1974. a. Valgevenemaa kohta vastuvõetud
NLKP Keskkomitee otsuses. Tuleb ju loodus-
ja ühiskonnateaduste õpetajatel sageli anda
vastuseid kõige mitmekülgsematele küsimus-
tele, hajutada õpilastes juba kujunenud ste-
reotüüpset mõtlemist. Seejuures tuleb jõuda
läbi võtta oma aine vastavalt õppeprogram-
midele ja tööjuhenditele. Õpetajate poliitilise

informeerituse küsimused on seda aktuaal-
semad, et koolisituatsioon on paljuski muu-
tunud. Kool ei ole enam ühiskondlik-poliitilise
elu nähtuste suhtes selline valgustaja-
jaliku iseloomuga asutus nagu varemadel
aegadel, kui ta korvas mujalt saadava info
vähesust. Õpilasele on kool nüüd vajalik
kui keskus, kus toimub temasse läbi mitme-
suguste kanalite kuhjunud informatsiooni
mõtestamine elukogenumate inimeste poolt,
sellest tulenevate lähtepositsioonide kujunda-
mine tegelikus elus käitumiseks. Puudujää-
gid siin viivadki sellele, nagu märgiti NLKP
XXVI kongressil, et haritus ja informeeritus
võivad käia pahatilti käsikäes poliitilise
naiivsusega. Selline naiivsus võib aga are-
neda edasi skepsiseks, ideaalituseks ja apaa-
tiaks.

Teine põhimõtteline küsimus, mille selgita-
misele pöörame suurt tähelepanu, on vahe-
tult seotud esimesega ja hõlmab arenenud
sotsialismi kontseptsiooni selgitamist. Kom-
munistliku kasvatuse üks põhiprintsiipe on
kasvatus positiivse kogemuse najal, lähene-
mine kasvatatavale optimistlikult positsioo-
nilt. Sotsialistlikule ühiskonnakorrale omane
sotsiaalne optimism ei tähenda aga seda, et
oma üldiseloомult progressiivne liikumine
toob kaasa ainult positiivseid nähtusi. Sel-
line metodoloogiline nõrkus viib selleni, et
küsimusele, kuidas seostada arenenud sotsia-
lismi kontseptsiooni meie reaalse elu puu-
dustega ja lahendamata probleemidega, ei
suudetagi anda vastust. Samal ajal aga on
üks peamisi tegevussuundi noorsoo kasvata-
misel kujundada õige konstruktiivne suhtu-
mine meie elus esinevatesse raskustesse.
Selle teenistusse on vaja rakendada kõik
meie käes olevad õpilaste teadvuse ja käi-
tumise mõjutamise vahendid. Autoritaarne
hoiak õpilasauditooriumides, elunähtuste liht-
sustatult heaks ja halvaks jagamine ei
suuda veenda. Seetõttu pedagoogide ideelis-
teoreetilisel ettevalmistamisel oleme palju
tähelepanu osutanud arenenud sotsialismi
kontseptsiooni lahtimõtestamisele, sellele, et
sõna «arenenud» ei saa samastada mõistega
«täiuslik». Dialektiline lähenemine, arusa-
amine, et iga teoreetiline kontseptsioon hõl-
mab kõige üldisemad, põhilised jooned inim-
ühiskonna arengust ega suuda haarata elu-
nähtusi kogu nende mitmekülguses, üksik-
asjades vabastab meid ka mõttestambist, et
areng kulgeb ilma raskuste ja vastuoludeta.
Kaheldamatult kaasnevad raskused ja vastu-
olud, mille iseloom on meile teada ning mil-
lest ülesaamise programm on kavandatud.
Suuname pedagooge näitama arenenud sot-
sialismi kontseptsiooni mobiliseerivat ise-
loomu, kujundama õpilastes arusaama, et us-
tavus kommunistlikele ideaalidele, meie op-
timism tugineb leppimatule suhtumisele
elus esinevatesse väärnähtustesse, et halb
takistab meie edasiliikumist ja on vastuolus
meie korra olemusega.

Tugeva marksistlik-leninliku metodoloogilise baasi tagamisel on otsustava tähendusega parteiõpingud. Ainuüksi selle kõrgemas lülis — EKP Keskkomitee Marksismi-Leninismi Ülikoolis — saab meie oludes kõige heatasemelisema ettevalmistatuse igal aastal üle 100 pedagoogi. Kvalitatiivse nihke saavutasime parteiõpingute korraldamisel pärast NLKP XXVI kongressi, kui loodi pedagoogilisele kaadrile viieaastase kestusega ühtse temaatikaga teadusliku kommunismi koolid kasvava põlvkonna kommunistliku kasvatus teooria ja praktika aktuaalsete küsimuste tundmaõppimiseks arenenud sotsialistlikus ühiskonnas. Linna õppeasutustes tegutseb praegu üle poolteisesaja kooli rohkem kui 4000 kuulajaga. Igal aastal õpetatakse välja propagandiste eelkõige vabariiklikul tasandil, sellele järgneb praktiline töö rajoonide parteikomiteede poliithariduskabinetide juhendamisel. Parteiõppes käsitletakse praegu sihikindlalt nii erialase kvalifikatsiooni, ideelis-teoreetilise ning poliitilise ettevalmistuse küsimusi kui ka parima tänapäeva ideelise kasvatus töö praktilise kogemuse omandamist. Selline lähenemine rõhutab haridustöötajate poliitilise teadlikkuse tõhusamat kujundamist. Kaheaastane töökogemus kinnitab, et enamikul õpustel on saavutatud sisuliselt uudne lähenemine: kuulajatel aidatakse läheneda marksistlik-leninliku metodoloogia seisukohalt nendele õpetamise sisu täiustamise võimalustele, mida annavad uued täiustatud programmid.

Parteiõppe korraldus nõuab senisest tihedamat partei- ja haridusorganite koostööd, mis viimastel aastatel on süvenenud. Seda aitab aktiveerida Haridusministeeriumi juurde loodud teaduslik-metoodiline nõukogu.

Tallinnas väljakujunenud haridustöötajate esmase informeerimise süsteem haarab eelkõige neid kategooriaid, kes on õppe-kasvatustöö otsustavates lõikudes. Põhimised töövormid on regulaarselt korraldatavad seminarid, konverentsid ja kokkutulekud. Partei linnakomitee ja linna haridusosakonna tasandil tegeleme koolide direktorite, parteialgorganisatsioonide sekretäride ning ajaloo ja ühiskonnateaduste õpetajatega. Partei rajoonikomiteed koos komsomoli rajoonikomiteedega on keskendanud põhitähelepanu parteialgorganisatsioonide sekretäride asetäitjate ideoloogilise töö küsimustele, klassi- ja koolivälise töö organisaatorite ning pioneerijuhtide abistamisele. Viimastel aastatel on rajoonides suudetud suurendada tähelepanu klassijuhatajatele kui ühele otsustavale lülile koolielus. Teaduslik-praktiliste konverentside ja õpetajatest kommunistide kokkutulekute korraldamisega on tunduvalt laienenud parteiorganite sidemed ka ülejäänutega.

6

Sisukalt mõõdusid käesoleval õppeaastal

näiteks Mererajooni õpetajate päev ja õpetajatest kommunistide kokkutulek, kus olid arutluse all patriootilise ja internatsionaalsetliku kasvatus teooria ning ideoloogilise võitluse küsimused. Kõigil neil üritustel pööratakse suurt tähelepanu koolipraktika analüüsile, õpitakse tundma parimat kogemust konkreetse kooli baasil, informeeritakse hetkeolukorrast. Esinenud on nii oma vabariigi tippjuhid kui ka spetsialistid teistest liiduvabariikidest. Ainuüksi sel õppeaastal on linnaseminaridel esinenud EKP Keskkomitee I sekretär K. Vaino, partei Moskva linnakomitee propagandaosakonna juhataja T. Arhipova ja meie vabariigi ateistliku kasvatus töö tunnustatud eestvedajad. Muidugi esitame ka endale küsimuse: kas me alati tegutseme vajalikul tasemel, kas hõlmame kõiki vajalikke töötajasgruppe? Eriti viimasel puhul tunnetame oma nõrkust, kui arvestada, et regulaarse tähelepanu alt on meil välja jäänud näiteks selline oluline töötajate kategooria nagu direktorite asetäitjad.

Nende abinõude hulgas, mis on ette võetud töötajate poliitilise informeerimise täiustamiseks, on Tallinna õpetajaskonnas nagu kogu meie vabariigiski võitnud suure tunnustuse poliitpäevad kui efektiivne majandus-, poliitilise ja kultuurielu informatsiooni edastamise vorm. Suur töö on tehtud kõikides rajoonides, organiseeritud nii ülerajoonilisi kui ka koolisiseseid kohtumisi kõige kompetentsemate töötajatega. Mererajooni õpetajatele on esinenud Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees J. Käbin, ENSV haridusminister E. Gretškina, Oktoobri rajooni õpetajatele EKP Keskkomitee sekretär R. Ristlaan, ENSV haridusministri esimene asetäitja F. Oper, Kalinini rajoonis on esinenud EKP Keskkomitee osakonnajuhatajad A. Aben ja A. Soidla, Lenini rajoonis EKP Tallinna Linnakomitee esimene sekretär M. Pedak, EKP Lenini Rajooni Komitee esimene sekretär S.-A. Villo jpt. Lisaks nendele edastavad teavet linna ja rajoonide tasandil partei linna- ja rajoonikomiteede esindajad ning lektorite grupi liikmed. Täiendavaid võimalusi avab meie arvates grupi esinejate saatmine ühte õppeasutusse poliitpäeva korraldamaks. Seda praktiseeris Lenini rajoon näiteks 30. keskkoolis, kus erinevate inimestega kohtusid kooli komsomoliaktiiv, klassijuhatajad ning ajaloo ja ühiskonnateaduste õpetajad. Taoline vorm nõuab küll täiendavalt organisatsioonilist tööd, aga võimaldab samal ajal haarata diferentseeritult erinevaid aktiviste ja töötajate kategooriaid ühtse poliitilise mõjutamisega.

Oluliseks kanaliks õpetajate informeerituse suurendamisel nii välis- kui ka sisepoliitilise elu küsimustes peame nende laiemat kaasahaaramist ühingu «Teadus» tegevusse. Siin peituvate võimaluste senisest paremale kasutamisele juhiti otseselt tähelepanu mõõdu- nud aasta keskel vastu võetud üleliidulise

ühingu «Teadus» juhatuse, NSV Liidu Haridusministeeriumi kollegiumi ja NSVL TA Pedagoogika Akadeemia presiidiumi ühises otsuses nende organite koostöö kohta pedagoogilise kaadri ettevalmistamisel loenguliseks tegevuseks. Analüüsid ühingu «Teadus» linna- ja rajooniorganisatsioonide tegevust, tuleb tõdeda, et meil on siin veel kasutamata reserve. Pooltes üldhariduslikes keskkoolides on loodud oma «Teaduse» algorganisatsioonid üle 370 liikmega, tehnikumides ja kutsekoolides tegutseb senini 11 algorganisatsiooni ligi 200 liikmega. On seda vähe või palju? Palju, kui arvestada, et ühe aktiivikategooriana saab täiendava ettevalmistuse üle poole tuhande pedagoogi, sealhulgas ligi 30 neist on haaratud ühingu juhtivate organite ja teaduslik-metoodiliste nõukogude tööga. Vähe aga, kui arvestada, et ligi pooltes õppeasutustes ei ole seda töövormi kaadri poliitilise ettevalmistuse parendamiseks senini kasutatud.

Haridustöötajate kaasamisel loengulises töösse tuleb arvestada, et kooli osa ühiskondlik-poliitilises elus ei piirdu ainult õpilastega. See on vahetult seotud sellise täiskasvanute kategooriaga nagu lapsevanemad. Need inimesed on eri ettevõtete ja asutuste töötajad, keda kooliga seob nende ühissuhted — noorte kommunistlik kasvatamine. Praktika kinnitab, et kus on tugevad ühingu «Teadus» algorganisatsioonid, nagu näiteks 10., 6., 45. keskkoolis, seal tegutsevad edukamalt ka lastevanemate rahvaülikoolid, ja vastupidi. Just pedagoogiliste rahvaülikoolide kaudu annavad paljud oma panuse pedagoogikateaduse saavutuste viimiseks laiadesse hulka, partei poliitika selgitamiseks kommunistliku kasvatuse küsimustes.

Hoolitsusest muuta pedagoogiline töö meie maal veelgi viljakamaks räägib pideva professionaalse taseme tõstmise süsteem mitmesuguste kursuste ja õppeasutuste baasil, poliitilise teadlikkuse kujundamine parteiorganite juhtimisel. Aga tuleb rõhutada, et see kõik nõuab kinnistavat lüli — iseseisvat tööd endaga, mis kroonib ühiskonna pingutusi erede õpetajaisiksuste loomisel. Õpetaja kui loovtöötaja väljaarenemine ei ole mõeldav järjepideva enesetäiendamisetä. Õpetamine ja kasvatamine on kestav andmisprotsess ning väsimuse tundemärke, ranget ametnikumentaliteeti näeme eelkõige nende puhul, kes oma tööstiili ei ole suutnud seda vajalikku komponenti lülitada. Suurenema peab õpetaja tegevuses aja maht, mille ta pühendab tutvumisele nii erialase kui ka ühiskondlik-poliitilise uudiskirjandusega, perioodikaga. Senini me näeme siin paigaltamumist. Palju, mis uut ja eesrindlikku, ei leia järgimist ka seetõttu, et ei ole teadlikud oma tegevusvaldkonnas saavutatuga.

Haridussüsteemi viidi sisse pedagoogide atesteerimine. Atestatsioonikomisjonidel on vaja nende pedagoogide suhtes, kes ei

hooli pidevast enesetäiendamisest, ilmutada senisest suuremat nõudlikkust.

Koolielu poliitiline juht on parteialgorganisatsioon. Viimastel aastatel on tehtud märkimisväärset tööd, et enamikus Tallinna õppeasutustes kujundada tugevad organisatsioonid, kuhu kuulub meie pedagoogide pere paremik. Kõik koolijuhid on meil nüüd kommunistid.

Kui analüüsida parteialgorganisatsioonide tööd, võib rahuldustundega öelda, et nad tegelevad koolielu sõlmküsimustega, mõistavad seda vastutust, mille seab nende ette üldise kohustusliku keskhariduse tagamise ülesanne. Õppe- ja kasvatustöö ajakohastamine ei tähenda neile nõudlikkuse nõrgendamist õpetajate töö kvaliteedi ja õpilaste töö tulemuste suhtes, vaid vastupidi, selle tõstmist. Parimate parteialgorganisatsioonide tööstiili iseloomustab tähelepanelik ja hoolitsev suhtumine õpetajasse ning visadus kollektiivis ühtsete pedagoogiliste nõudmistega kujundamisel. Selle kõige tulemusena on meie vabariigi pealinnas hulgaliselt õpetajaid, kelle tööst saab rääkida sügava lugupidamisega. Tuleb aga märkida, et on ka üksikuid, kes mürgitavad pedagoogiliste kollektiivide psühhokliimat. Sageli on selliste töötajate kujunemine toimunud pikaajaliselt, pedagoogile esitatavate elementaarsete nõuete mittejärgimisega koolide juhtkondade poolt, parteiorganisatsioonide vähesel nõudlikkuse õhkkonnas ning arenenud lõpuks terava konfliktini, isiklikuks leppimatuks. Parteialgorganisatsioonid peavad taoliste olukordade vältimiseks otsustavalt vastu astuma igasuguste koolielu nõuete rikkumisele, asuma objektiivsetel positsioonidel iga pedagoogi töötulemuste hindamisel.

* * *

Möödunud aastal tähistasime 60 aasta möödumist NSV Liidu moodustamisest. Sel ajavahemikul on toimunud suured muutused meie paljurahvuselise riigi hariduselus. Kultuurirevolutsiooni teine etapp meie maal on toonud pedagoogi töösse keerukaid probleeme, aga avanud samas ka pitaamatud võimalused loominguliseks tööks. Nende ärakasutamine praktilises töös on meie endi kättes.

Õppetöö tulemused sõltuvad pedagoogidest

ALBERT TÜKK,
Eesti NSV haridusministri asetäitja

Kogu ühiskond on huvitatud väarikast noorest põlvkonnast, kellel on põhjalikud teadmised ja laitmatu kasvatus. Meie lastes peab juba koolipingis välja kujunema materialistlik maailmatunnetus. Sotsialistlik ühiskond vajab aktiivseid elujaatavaid patrioote. Sügavad teadmised ja kommunistlik kasvatus peaksid saama omaks igale keskkoolilõpetajale.

On teada tõde, et õpetamise tase koolis sõltub paljuski pedagoogilisest kaadrist. Kasutusele on võetud täiustatud aineprogrammid. Need nõuavad osaliselt ka uut moodi lähenemist õpetamisele. Täiustatud programmide võimalusi õppe-kasvatustöös tuleb täielikult ära kasutada. Iga pedagoog peab pidevalt oma teadmisi täiendama. Aja ja ka vastavate võimaluste puudumise tõttu pole seda võimalik alati teha iseseisvalt. Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi, haridusosakondade meetodikakabinettide, koolide ainekomisjonide ülesanne on anda pedagoogidele ideelis-poliitilisi, ainealaseid ning pedagoogilis-metoodilisi teadmisi. Levitatakse parimate pedagoogide töökogemusi. Seda on tehtud aastate jooksul. Võime täie kindlusega öelda, et praegu on üldhariduskoolide õpetajate kaader kvalifitseeritud ja igati ette valmistatud edukaks õppe-kasvatustööks. Mitte kunagi pole nii palju noori saanud keskharidust kui praegu. Tõusnud on õpilaste teadmiste ja oskuste tase. Kool kogu oma õppetegevusega on pöördunud rohkem näoga rahvamajanduse poole. Keskkooli lõpetajatele antakse kaasa teadmisi, oskusi, kogemusi tööks ja eluks. Et tänane noor edukalt täidab talle pandud kohustusi, võtab aktiivselt osa tootmistööst, on aktiivne ühiskondlikus tegevuses, selles on suuri teeneid meie õpetajatel, koolijuhtidel ja teistel haridustöötajatel.

Oleks ekslik, kui me saavutatuga rahuldaksime. Meie töös on veel palju puudujääke. Just nendele momentidele peaksime pöörama suuremat tähelepanu. Kuigi enamik üldhariduskoolide õpilasi lõpetab väga heade, heade ja rahuldavate teadmistega klassi- või koolikursuse, jääb osa õpilasi kursust kordama. Koolist väljalangus näitab üldist vähenemise tendentsi, mis röömustab meid kõiki. Kaheksaklassilise hariduse peaks iga noor saama üldhariduskoolis, see on kohustuslik kõigile. Missugune on asjade hetke seis? 1981/82. õppeaastal lahkus koolist 460 4.—8. kl. õpilast. Kuhu nad kadusid? Keskeriõppeasutustesse läks 3 õpilast, kutsekoolidesse, õhtu- ja kaugõppekeskkoolidesse siirdus 268 õpilast, kutsekooli 58 õpilast, koolist heideti välja 106 õpilast ja muudel põhjustel lahkus 25 õpilast. Eks igal õpilasel olnud koolist lahkumiseks mõjuv põhjus. Lahkujate küsimust on arutatud alaealiste asjade komisjonides. Kuid küsigem endalt, kas oleme teinud kõik selleks, et koolist lahkunud õpilasi oleks vähem? Kas oleme rakendanud kõiki pedagoogilisi vahendeid nende noorte inimeste mõjutamisel ja kasvatamisel? Nii mõnigi kord hakkame viga parandama alles siis, kui see on liiga suureks saanud.

1981/82. õppeaastal langes 9.—11. klassidest välja 997 õpilast ehk 3,6% meie vabariigi selleaalistest õpilastest. Tehnikumidesse ja teistesse keskeriõppeasutustesse läks 143 õpilast, kutsekoolidesse, õhtu- ja kaugõppekeskkoolidesse 740 õpilast, kutsekoolidesse (-klassidesse) 32 õpilast, muudel põhjustel lahkus 66 õpilast ning koolist heideti välja 16 õpilast. Jällegi võiksime küsida, kas kõik on korras kutseunitsusega? Kas noorte kutsehuvid selgusid alles 9.—10. klassis? Kas kaheksandate klasside lõpetajate haridustee ja elukutsevalik polnud põhjalikult vaetud varem nende endi ja vanematega? Küsimuste esitamist võiks jätkata. Fakt on see, et hästi läbimõeldud ja iga õpilaseni jõudva õppe-kasvatustöö korral igas koolis võiksid need arvud (mille taga on elavad inimesed) teisiti välja näha.

Tänapäeva nõuetele vastav õppe-kasvatustöö eeldab hea kaadri olemasolu. Eelmisel viisaastakul tõusis pedagoogide haridustase üle 5%. Praegu töötab meie vabariigi üldhariduskoolides 44,9% kõrgharidusega algklasside õpetajat. 4.—11. klasside õpetajatest on kõrgharidusega 85,7%. Rohkem on kõrgharidusega matemaatika, eesti keele ja kirjanduse ning bioloogiaõpetajaid. Kõige madalama haridustasemega (47,2%) on muusikaõpetajad, samuti tööpäetuse (55,9%) õpetajad. Nende erialade õpetajate saamiseks ja ettevalmistamiseks peaksime koos ENSV Kõrgema ja Keskerihariduse Ministeeriumiga enamat tegema. Eelmisel viisaastakul suurendati vastuvõttu vene keele erialale. Tartu Riiklikus Ülikoolis ja E. Vilde nimelises

Tallinna Pedagoogilises Instituudis võetakse igal aastal I kursusele vastu 150 üliõpilast. Sellega peaksime 2—3 aasta jooksul vene keele õpetajate vajaduse meie vabariigi üldhariduskoolides täielikult rahuldama.

Partei ja valitsuse direktiivdokumentides on seatud ülesanne valmistada kooliõpilasi senisest paremini ja sihikindlamalt ette ühiskondlikult kasulikuks tööks. Õppeplaanides on tööõpetuse tarbeks eraldatud keskkooliklassides rohkem tunde. Selle tõttu vajame rohkem ka tööõpetuse õpetajaid. Koolide paremaks kindlustamiseks kvalifitseeritud tööõpetuse õpetajatega on suurendatud E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilises Instituudis vastuvõttu üldtehniliste distsipliinide ja tööõpetuse erialal. Kui 1978. aastal võeti sellele erialale 25, siis 1982. a. juba 70 üliõpilast.

Koolidevahelistes õppe-tootmiskombinaatides ja üldhariduskoolides õpetavad tööõpetust spetsialistid teistest rahvamajandusharudest. Tööõpetuse õpetajana töötavad põhiliselt (kohakaaslastena) insenerid, agronoomid, zootehnikud ja teiste erialade töötajad. Neil on piisavalt teoreetilisi teadmisi ja praktilisi kogemusi, kuid teinekord jääb vajaka õpetamise meetodika ja pedagoogika tundmisest. Sellepärast on ka edaspidi vajalikud haridusosakondade meetodikakabinetide korraldatavad kursused ja seminarid nimetatud lünkade likvideerimiseks. VÕT-i kursustele oma põhitööd tegevaid spetsialiste seni kutsuda pole õnnestunud. Et meil on häid erialainimesi — õpetajaid tootmisettevõtetest — tõendavad järgmised faktid: 1982. a. suvel toimusid Kasahhi NSV-s üleliidulised üldhariduskoolide õpilaste kutsevõistlused. Neil võistlustel tuli üleliiduliselt esimesele kohale masinlõpsis Jõgeva rajooni Maarja keskkooli 11. klassi õpilane Marika Roos, keda juhendasid «Kevade» kolhoosi peazootehnik E. Mõttus ja Jõgeva agrotööstuskoondiva peazootehnik E. Karp. Ehituse erialal saavutas esimese koha Olev Matt (Paide 1. keskkooli 10. klass), keda juhendasid J. Koplimäe, R. Metsla ja H. Troost Paide KEK-ist. Autoasjanduses tuli teisele kohale Tartu 7. keskkooli 11. klassi õpilane Üllar Mänd, keda juhendasid õpetajad L. Karjus ja A. Annuk. Elektrotehnikas võitis III koha Eelar Sammler Paide 3. keskkooli 11. klassist, keda juhendas T. Kull Põhja Kõrgpingevõrkude Paide Võrgurajoonist.

Üldhariduskoolide, tööstusettevõtete, majandite ja teiste asutuste koostöö tulemusena võime saavutada märkimisväärseid tulemusi õpilaste töökasvatases ja kutseorientatsioonis.

Suured võimalused on veel tehniliste ja põllumajandusringide asutamiseks nende ettevõtete ja majandite juurde, kus seda seni tehtud pole. Õpilaste huve, soove ja kalduvusi tuleb töökasvatases maksimaalselt ära kasutada, olgu siis õppeaasta jooksul või

suvel kodumajandis ja ettevõttes töötades.

E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilises Instituudis alustati 1982. a. eesti keele õpetajate ettevalmistamist vene õppekeelega koolidele. Seni oleme piiratud arvul saanud suunata eesti keele õpetajaks vene õppekeelega koolidesse teiste erialade lõpetanuid. Haridusosakondade mureks koos Haridusministeeriumiga jääb vene õppekeelega koolidele eesti keele õpetajate kaadri saamine seni töötavate õpetajate arvel. Eeskätt puudutab see Tallinna, Narva, Kohtla-Järve linna, Harju rajooni haridusosakondi ja üldhariduskooli. Selle ülesandega peaksime toime tulema 1983/84. õppeaasta alguseks.

Viiimase paari aasta jooksul pole jätkunud ka algklasside õpetajaid. Seetõttu on suurendatud vastuvõttu Tartu Pedagoogilises Koolis. Kui varem Tartu Pedagoogilisse Kooli võeti vastu 120 õpilast aastas, siis alates 1980. aastast juba 150 õpilast. (Narvas avati üks õppegrupp vene õppekeelega koolide algklasside õpetajate ettevalmistamiseks keskkooli baasil). 1982. a. sügisel võeti ka Tallinna Pedagoogilise Kooli vastu 2 õppegruppi algklasside õpetajate ettevalmistamiseks. NSV Liidu Haridusministeerium lubab pedagoogilistesse koolidesse vastu võtta õpilasi, kel on lõputunnistusel head ja väga head hinded, ilma sisseastumiseksamiteta. Sel juhul peab neil kaasas olema kooli õppenõukogu soovitus.

Alates 1981. aastast alustati E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilises Instituudis ka kehalise kasvatuse-sõjalise algõpetuse õpetajate ettevalmistamist.

1973. aastast on maakeskkoolidel võimalus suunata lõpetanuid edasi õppima E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilisse Instituuti konkursivabadele kohtadele. Üldse on sel viisil suunatud õppima 375 maakeskkooli lõpetajat. Kui 1973. aastal võeti konkursivabadele kohtadele 25 üliõpilast, siis 1983. aastal juba 100 üliõpilast. Iga maakeskkool saaks endale kaadrit planeerida ja noori konkursivabadele kohtadele õppima suunata. Seni on esinenud juhtumeid, kus suunatud noored pole sooritanud sisseastumiseksameid rahuldavatele hinnetele. Suunakem siis edaspidi pedagoogilistele erialadele edasi õppima parimaid keskkoolilõpetajaid! Iga õpetaja kohus on ise propageerida õpetaja elukutset, ise muret tunda järeikasvu eest.

Igal aastal saavad Eesti NSV üldhariduskoolid ca 500 kõrgharidusega ja ca 150 keskharidusega noort spetsialisti. Mõõdunud, 1982. aastal, saadi Tartu Riiklikust Ülikoolist 217 ja E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilisest Instituudist 245 noort õpetajat. Neile lisandus Tallinna Riiklikust Konservatooriumist 26 muusikaõpetajat ja teiste vepnasvabariikide kõrgkoolidest 22 kõrgharidusega pedagoogi, niisiis täienesid meie vabariigi pedagoogide read 510 kõrgharidusega inimese võrra. Pedagoogilistest koolidest ja Tallinna Muusikakoolist saime juurde 279

noort spetsialisti, neist muusika ja algklasside õpetajaid 136. Seega said üldhariduskoolid 1982/83. õppeaastaks 789 uut õpetajat. Ent vajadus on tunduvalt suurem.

Üldhariduskoolide ülesandeks on olnud ja jääb ka edaspidi noorte spetsialistide adapteerumisele kaasaaitamine. Enamik noori spetsialiste töötab üldhariduskoolides ja lasteasutustes edukalt. Heade tulemustega sooritatakse stažöörpraktika. Ka olme probleemid on enamikus linnades/rajoonides rahuldavalt lahendatud. Ent ikkagi esineb juhtumeid, kus noorele spetsialistile ei kindlustata oma erialal vajalikku õppekoormust, ei lahendata elamispinna küsimust. On olnud juhtumeid, et noor spetsialist ilmub 1. augustil tööle ja haridusosakonnas ei teata veel, kuhu teda elama paigutada. Ka pole lubatud korter igal pool remonditud. Need on küll üksikjuhtumid, kuid teevad noorele spetsialistile meelehäärmi. Haridustöötajate ülesanne on luua kõikidele õpetajatele vajalikud töö- ja olmetingimused. Hoolitsus pedagoogide eest peaks saama kõikide, sealhulgas ka majandusorganite südameasjaks.

Heade õppe-kasvatustöö tulemustega töötanud pedagooge tuleb stimuleerida. Seda on aastate jooksul ka tehtud. Nii on alates 1945. aastast sotsialistliku töö kangelase aunimetus antud 3 meie vabariigi pedagoogile (Anna-Elviira Järv, Linda Soovik, Robert Adamson). NSV Liidu rahvaõpetaja nimetus anti hiljuti Põltsamaa keskkooli direktorile Kalju Terasele. Ordenitega on autasustatud 505 haridustöötajat, medalitega 710 pedagoogi. Eesti NSV teenelise õpetaja aunimetuse on saanud 452 ENSV Haridusministeeriumi süsteemi pedagoogi. ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukiri on antud 1387 haridusalal töötajale. Rinnamärgiga «NSV Liidu haridustöö eesrindlane» on autasustatud 146 ning NSV Liidu Haridusministeeriumi ja Haridusala, Kõrgemate Koolide ja Teaduslike Asutuste Töötajate Ametiühingu Keskkomitee ühise aukirjaga 263 inimest. Meie vabariigi rinnamärki «Haridustöö eesrindlane» on välja antud 4418 ning Haridusministeeriumi ja Haridusala, Kõrgemate Koolide ja Teaduslike Asutuste Töötajate Ametiühingu Vabariikliku Komitee ühist aukirja 9530.

Peale nimetatute on õpetajad saanud ka teisi autasusid. Kõige arvukamalt esitatakse pedagooge autasustamiseks õpetajate päeva puhul. Õpetajate atesteerimisega selgitatakse välja õpetajad, kes väärivad autasustamist, kelle töö vajab erilist äramärkimist. Eelmise viisaastaku atesteerimisel tehti ettepanek autasustada 32,5% meie vabariigis atesteeritud õpetajatest. Seda on tunduvalt rohkem kui üleliiduliselt. Tõenäoliselt suhtume meie palju leebemalt õpetajate töötulemustesse. Nii pälvis 1981. aastal atesteerimise tulemusena NSV Liidus ergutust vaid 27% atesteeritud õpetajatest. Seni on atesteerimise tulemusena antud 48 õpetajale õpetaja-metoodiku

ja 134 õpetajale vanemõpetaja nimetus. Nüüd seisab probleem selles, et paremini ära kasutada aunimetusi saanud õpetajate töökogemusi.

E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi koolijuhtide kvalifikatsiooni tõstmise teaduskonnas, mis eksisteerib 1976. a. novembrikuust, on I etapi kursustel (21 lennus) lõpetanud 1226 koolijuhti. Osa koolijuhte on osalenud juba II etapi kursustel. II etapi programmides on esikohal ideelis-poliitilise kasvatus aspektid. Suurendatud on tähelepanu nüüdisaja filosoofilistele ja ideoloogilise võitluse küsimustele. Laiendatud on iseiseisva töö osa. Kvalifikatsiooni tõstmise teaduskonna töösse on koolijuhid suhtunud suure lugupidamisega. Nendest on kasu saanud nii algajad kui ka kogemustega koolijuhid.

Vene keele õpetajate kvalifikatsiooni tõstmise teaduskonna (alustas tööd 1979. a. novembrikuus) on lõpetanud ca 500 vene keele õpetajat. Vene keele õpetajate kontingendi vähesuse tõttu tehakse ajutiselt vahelaega 1985. aastani. Vabariiklikul Õpetajate Täiendusinstituudil koos haridusosakondade metoodikakabinetidega tuleb läbi mõelda, kuidas tõsta algklassiõpetajate kvalifikatsiooni vene keele õpetamise parandamiseks algklassides. Et ka lasteaeade õpitakse vene keelt, peame mõtlema, kuidas korraldada lasteaiakasvatavatele vene keele õpetamise metoodika kursusi.

Haridustöötajate poliitilise enesetäiendamise eesmärgil alustasid 1981/82. õppeaastal tööd teadusliku kommunismi koolid viieaastase programmi alusel teemal «Noorte kommunistliku kasvatus teooria ja metoodika probleemid arenenud sotsialistlikus ühiskonnas». Nimetatud õppevormis saab käsitleda ka koolielu praktilisi küsimusi. Haridustöötajate, kooli- ja lasteasutuste juhtide ühisülesanne on pidev töö pedagoogilise kaadriga, selle ideelis-teoreetilise taseme tõstmine. Tugev pedagoogiline kaader on eelduseks õppe-kasvatustöö täiustamisel meie vabariigi kõikides haridusasutustes.

V. I. Lenini põhimõtte «õppida kommunismi» rakendamise ideoloogilisest aspektist tänapäeva koolis

ELSA GRETSKINA,
Eesti NSV haridusminister

Meie päevade ideoloogilise võitluse kesksemaid probleeme on inimene, tema vaimse rikkuse ja kõlbelise väärtuse küsimused, nii- või teistsugused arusaamad inimõnnest. Ideoloogiline pealetung sotsialismile on viimasel ajal laienenud, hoogustunud ja oelamaks muutunud. See toimub spetsiaalselt väljatöötatud programmide alusel ning on suunatud meie ühiskonna ideoloogilisele, vaimsele ja kõlbelisele nõrgestamisele: nõukogude inimestele püütakse sisendada tarbijalike ideaale ning püüdlusi, millega taotletakse muuta ebakindlamaks meie ideoloogilisi ja sotsiaalseid aluseid ja ähmastada nõukogude inimeste teadvust. Isegi läänemaailmas on üha sagedamini kuulda arvamusteavaldusi Ameerika Ühendriikide valitsevaid ringkondi haaranud tõelisest «ideoloogilisest fanatismist», mis on alguse saanud Valge Maja praegusest administratsioonist. USA president on avalikult tunnistanud oma soovi kasutada Ameerika võimsust selleks, et muuta marksism-leninism ajaloo tuhaks(7).

Tänapäevases «ristikäigus» marksismi-

leninismi vastu on reaktsioonilised kodanlikud poliitikud ja ideoloogid tõhustanud tähelepanu ka nõukogude koolile. Kõneldakse moonutatult meie koolisüsteemist, rünnatakse selle tegevusprintsipe ja nõukogude kooli vaimseid aluseid, ennekõike aga põlvkonnalt põlvkonnale edasiantavaid ideelisi ning revolutsioonilisi traditsioone. Ideoloogiline vaenlane püüab ära kasutada noorsoo, sealhulgas õpilaskonna poliitilist ja sotsiaalset ebaküpsust, spekulierides vähestele teadmistele, mõnikord ka elementaarsetele võhiklikkusele või tunnetuslaiskusele. Kodanluse ideoloogid taotleavad külvata õpilaskonna teadvusse ühiskondlikku nihilismi ning vastandada noort ja vanemat sugupõlve. Näiteks meie vabariigi noorsoole on üks otseid ideoloogilisi rünnaku vorme vaenlase katsed sisendada talle, nagu õpetatakse koolides ajalugu moonutatult, eriti ses osas, mis puutub eesti ja vene rahva ajaloolistesse sidemetesse ning vastastikustesse suhetesse. Meile on hõlpsasti mõistetav niisuguste taotluste klassiolemus. Ajaloo võltsimise ja püüdega kustutada noorte teadvusest ajalooline mälestus maailma esimese sotsialistliku riigi rajamisest jms. tahetakse nõukogude inimeste vastu peetavas ideoloogilises võitluses mõjutada oma klassipositsioonilt meie sirguva põlvkonna mõistust ja südant.

Nõukogude kool ja õpetaja on ideoloogiaringe aktiivsed võitlejad. Meie arusaamade kohaselt on ideoloogiline võitlus ajalooline võitlus erinevate sotsiaalsete süsteemide vahel, milles kaitseme oma süsteemi väärikust ja inimkonda progressile viivat teed. Selles ideede võitluses me eitame laimumeetodeid ja õpetame noorsugu leninlikest ideelistest põhimõtetest lähtudes hindama objektiivselt niihästi mineviku- kui ka praegusaja sündmusi ning nähtusi, püüame õpilasi relvastada revolutsiooniliste traditsioonide ja Kommunistliku Partei kogemustega, kujundada neis kommunistlikku maailmavaadet. Need kasvatusülesanded muutuvad eriti aktuaalseiks seoses ettevalmistustega tähelepanuväärseks sündmuseks — meie leninliku partei loomise 80. aastapäeva tähistamiseks. On ju Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ajalugu ühtaegu V. I. Lenini ja partei võitluse ajalugu sirguva põlvkonna revolutsioonilise kasvatamise eest. See ongi meie tähtsaim suunis, mis aitab saavutada meie kõlbelis-filosoofilistes ning ühiskondlik-poliitilistes seisukohtades maksimaalset ideelist selgust, sügavust ja täpsust.

Vladimir Iljitš Lenini ideelis-teoreetilise pärandi hulgas on olulised need, millel on avatud noore põlvkonna roll töörahva klassivõitluses eksploatatoritega ning töötatud välja noorte revolutsioonilise liikumise parteilise juhtimise printsiibid.

Tuginedes K. Marxi ja F. Engelsi põhimõttele järeldustele noore sugupõlve tähtsusest revolutsiooniprotsessis, on V. I.

Lenin, arvestades uut ajaloolist ephhi, 1) põhjendanud noorsooliikumise tekkepõhjust ning iseärasusi; 2) määratlenud täpselt noorsoo-organisatsioonide ja marksistlike parteide vastastikused suhted; 3) esitanud nende tegevuse järkjärgulise programmi, kujundamiseks noormeestes ja neidudes terviklikku revolutsioonilist maailmavaadet ning haaramaks neid kaasa üldproletaarsesse võitlusse ekspluataatorlike klasside vastu.

Noorsooliikumist iseloomustades käsitas V. I. Lenin seda kui töölisliikumise koostisosa, sest tolleaegne nooruk oli peamiselt **töölisnooruk**. Vastavalt sellele on tolle aja noorsoopsühholoogiagi töötava inimese psühholoogia. Nooruk pidi töötama, et elada.

Eraldi käsitlemist on leidnud V. I. Lenini töödes ka õppiva noorsoo osa ja koht revolutsioonilise ümberkujunduse kõikidel perioodidel. Meie, pedagoogide jaoks on eriti tähelepanuväärne see, et V. I. Lenini koostatud VSDTP II kongressi resolutsiooniprojektis on põhjendatud partei programmilised põhimõtted noorte revolutsioonilise kasvatuses parteilisest juhtimisest, mis tagab selle nende tegevuse ideelise ning organisatsioonilise ühtsuse. Nimetatud programmilised printsiibid on leidnud edasiarendust V. I. Lenini hilisemates töödes. V. I. Lenini mõtete ja tegevuse integreerivaks ilmekaks väljenduseks noorsoo revolutsioonilisel kasvatamisel on tema esinemine Kommunistliku Noorsooühingu III kongressil 1920. a. Vastates delegaatide märkustele rõhutab V. I. Lenin siin otsesõnaliselt, et Venemaa Kommunistlik Noorsooühing, kui ta tahab olla tööpoolsest kommunistlik, peab töötama partei juhtimisel ning juhinduma Kommunistliku Partei üldiseist direktiividest.

Vaadeldava teema seisukohalt pälvib erilist tähelepanu küsimus ideoloogilise faktori osakaalu otsustavast suurendamisest noorsoo revolutsioonilisel kasvatamisel ning igakülgsest arenenud inimese kujundamisel. Vastavalt hariduse sotsiaalsete ülesannete marksistlik-leninlikule käsitusele on Kommunistlik Partei määratlenud üldjoontes hariduse sisu ning mahu ja kooli tänapäevaülesanded, konkretiseerinud nüüdistingimusi arvestades vorme ja teid, mis lülitavad noormehi ja neidusid üldrahvalikusse töösse ja suunavad neid omaks pidama meie ühiskonna sotsialistlikke traditsioone. Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei läheneb loovalt kommunistliku kasvatuses tähtsamale ja kesksemale ülesandele — anda noortele edasi revolutsioonilistest traditsioonidest teadmisi ammutanud, laia poliitilise silmaringiga võitlejate kogemusi (4) ning inimkonna poolt välja töötatud vaimseid rikkusi. Revolutsioonilistes ning sotsialistlikes traditsioonides sisaldub põhimõtteliselt uus ühiskondlik kogemus, mis on uue inimese kasvatamise tähtsaid vahendeid.

Nende, tööpoolsest revolutsiooniliste üles-

annete lahendamisel on aktiivne osa täita koolil, õpetajal. Õpetaja ees seisab väga keerukas, loovust nõudev ülesanne: kujundada täuslik isiksus, kelles ühenduks intellekt, iseloom ja maailmavaade. Intellekti, mille all mõistame sügavaid ning täiuslikke teadmisi, sisemist kultuuri, mõtlemise iseisvust ning originaalsust, eluliste väärtuste mõistmist ja orienteeritust tööle ning loovtegevusele, ei saa lahutada iseloomust, kõlbusest ega maailmavaatelistest põhimõttekindlusest (10).

Noorsoo hariduse ja kommunistliku kasvatuses leninlikud printsiibid on muutunud eriti aktuaalseks seoses üldise kohustusliku keskharidusega. **Nüüdisajal, mil ligipääs inimkonna talletatud teadmiste varakambrile on vaba kõigile**, on väga oluline, et «kogu tänapäeva noorsoo kasvatamine, haridus ja õpetamine oleks temas kommunistliku moraali kasvatamine» (4). Kõlbelise tuuma kaotamine, kõlbelise motivatsiooni puudumine õpetamisel ja õppimisel põhjustab pedagoogilise tegevuse seisumist või tagasiminekut endisaegse õpetussüsteemi juurde, mis seisnes informatsiooni pelgas ülekandmises ühest peast teise. See aga tähendakski tarbija kasvatamist, õpilase poolt mõtlematut valmisteadmiste neelamist ning nende mehaanilist kordamist.

Esitagem nüüd endale küsimus: mil viisil tuleks kõlbelised, ideoloogilised probleemid kanda niivõrd spetsifilisse tegevussfääri kui noorsoo õpetamine ja kasvatamine, et kujundada loovisiksust, et «muuta kommunism päheõpitud valmis valemeist, nõuandeist, retseptidest, ettekirjutustest ja programmidest selleks elavaks jõuks, mis ühendab teie otsest tööd, kui oskate muuta kommunismi oma praktilise töö juhendiks» (4). Pedagoogilise tegevuse ideoloogiliste aspektide õige määratlemine ja õppe-kasvatustöö ideoloogiliseks suunitluseks sobivate meetodite leidmine on ju noorsoo revolutsioonilise kasvatuses, tema tööalase ja ühiskondlik-poliitilise ettevalmistuse nõudlikumaid probleeme.

Näib, et nende ülesannete lahendamise võtme leiame **pedagoogi kutsetöö sisus**. Lähenegem neile küsimustele järgmiselt. Koolihariduse sisu uuendamine arenenud sotsialismi perioodil nõudis väga paljudelt pedagoogidelt põhjalikku ümberorienteerumist, muutunud haridussisule vastavate õppe- ja kasvatusviiside ning -meetodite kasutuselevõttu. Niihästi haridusjuhid, pedagoogikateadlased kui ka praktikuist õpetajad seisid vajaduse ees mitte üksnes end täiendada, vaid — ilma liialdamata — mõndagi ümber õppida. ENSV Haridusministeerium, Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituut, Vabariiklik Õpetajate Täiendusinstituut, haridusosakonnad ja koolid teevad sihikindlat ning järjekestvat tööd, aitamaks õpetajail omandada täiustatud prog-

rammide juhtideid ning programminõuete täitmiseks vajalikku pedagoogilist kultuuri. Meie vabariigi pedagoogideparemik täidab lisaks igapäevasele õppetööle õpilaste teadvuse kujundamise ja eneseteadvuse arendamise sihtprogrammi. See töö eeldab aktiivset, hoolikat enesetäendamist ja omandatud ideelis-metoodiliste teadmiste ning kogemuste täielikku kasutamist.

Üeldu kohta võiks tuua ohtrasti näiteid. Esitagem siinkohal neist paljudest ühe.

Innukalt ja sihikindlalt töötab koolitöö ideelis-kõlbelise suunitluse küsimustega Harju rajooni Kose keskkooli pedagoogiline kollektiiv. Kolme ühtse ülesande kompleksist — saavutada püstitatavaid õpetuslikke, kasvatuslikke ja arendavaid eesmärke — töötatakse põhjalikult läbi iga komponent alates selle teaduslikest alustest kuni täpse metoodilise interpretatsioonini. Rakenduse leiavad need niihästi õppetundide kui ka mis tahes muude õppe-kasvatustöö vormide eesmärgistamisel. Üksmeelse, loominguilise õpetajaskollektiivi hingeks on kooli direktor, Eesti NSV teeneline õpetaja S. Vainola, kelle tunnid on kaasõpetajaile heaks, rikkastavaks kooliks. Iga tema tund on terviklik pedagoogilis-kunstiline ilming, õpetaja ja õpilaste ühine loometöö, kus õpetaja oma loominguilise tegevusega vaid suunab õpilasi iseseisvalt avastama uusi tõdesid ja omandama uusi teadmisi, arendades sel teel ühtlasi nende mõtlemist. Paljud selle kooli õpilased peavad oma meelisaineteks emakeelt ja kirjanlust, ainet, mida õpetab kooli direktor. «Miks just see on lemmikaine?» küsisin. «See on väga raske ja ühtaegu väga huvitav,» oli vastus. Ka direktori juhitud kirjanlusring on loogiline lüli õpilaste ideelise-esteetilise, kodanikutunde kasvatamise ahelas.

Tiheda koostöö tõttu kommunistlike noorte ja pioneeridega on Kose keskkooli pedagoogid saavutanud mažoorse tooni õppetöös ja noorusliku optimismi sisukalt veedetavil puhkehetkil. Kas see on raske? Kindlasti! Kuid vaieldamatult on ka väga huvitav elada sellist täisväärtuslikku elu.

Eeltoodud näite puhul tahaksin alla kriiputada järgmist.

On ilmne, et ideoloogiliste faktorite lülitamine kooliellu toob kaasa palju positiivset. Saavutatava efektiivsuse oluliseks näitajaks on selline paljumõõtmeline sotsiaalne fakt nagu tööarmastuse atmosfäär, ühiskondlik-poliitiline aktiivsus, pedagoogide ja õpilaste mõlemapoolne moraalne vastutus. See on probleemi — kui nii öelda võib — sisemine, immanentne külg. Selle kõrval võime kõnelda ka sama probleemi «välisest» ilmingust, kooli tegevuse tulemuste väljundist sotsiaalse praktika tarvis. Nimelt kujundades teadmiste aluste õpetamise protsessis noorte sotsiaalset küpsust, kasvatades neid ideeliselt ning luues neist ühiskondlikult aktiivseid

isiksusi, aitavad eesrindlike koolide pedagoogilised kollektiivid ühtlasi ühiskonna ideoloogilisi ressursse järjest ulatuslikumalt kasutada vahetult sotsiaal-majanduslike ülesannete lahendamiseks.

On rõõmuvastav, et meie vabariigi koolid (nii õpetajad kui ka õpilased) on sotsiaalselt tähtsate probleemide lahendamisel asunud üha kindlamale positsioonile: see avaldub meie kasvandike õigeaegses sotsialiseerumises ja professionaliseerumises, nende töösse ja ühiskondlik-poliitilisse ellu lülitumises. Kui X viisaastaku alguses lõpetas 8. klassi õigeaegselt 91,5% õpilastest, siis XI viisaastaku alguses oli see protsent juba 95,2. Täieliku keskhariduse omandamise protsent oli vastavalt 94 ja 98. Koolide tegevuse sisuline paranemine aitas kindlamalt säilitada õpilaskontingenti. Pedagoogilised kollektiivid ja tootmisettevõtted hakkasid paremini arvestama rahvamajanduse vajadusi kõigi astmete kaadri järgi, suurema vastutustundega ja oskuslikumalt tehakse tööd õpilaste sotsiaalsel ning elukutsealasel suunitlemisel. Selle tulemusena täideti möödunud aastal 8. klasside lõpetajate keskharidust andvatesse õppeasutustesse suunamise ülesanne; üle 25% keskkoolilõpetanuist asus tööle või edasi õppima koolis omandatud erialal. Tõusis meie kasvandike vastutustunde elukutse valiku suhtes.

Ja ikkagi on meie töös veel tõsiseid ning olulise iseloomuga puudujääke. Peamine neist on tunduvate «kääride» olemasolu õppekasvatustsentsi planeeritavate eesmärkide ja õpilaste poolt tegelikult valitava elutee vahel. Miks on igal aastal raskusi õpilaskontingendi säilitamisega, kutsekoolide ja tehnikumide (eriti põllumajanduslikke elukutseid andvate) komplekteerimisega? Miks tootvale tööle läinud keskkoolilõpetanuist on 75% vastava ettevalmistuseta? Miks esineb ikka veel õpilaste hulgas ühiskonnavastaseid tegusid? On veel palju teisigi küsimusi.

Analüüsides koolide 1981/82. õppeaasta ja käesoleva õppeaasta esimese poolaasta õppekasvatustöö tulemusi, püüdis Haridusministeerium leida vastused kas või mõnedelegi neist küsimustest. Leiti, et

osa haridusosakondi ja koolide juhtkondi ei kindlusta õppe- ja kasvatustöö protsessi pidevat ning stabiilset juhtimist, lepitaakse kujunenud olukorraga, ei kavandata õigeaegselt vajalikke abinõusid;

paljude koolide juhtkonnad ei kujunda aktiivselt õpetajates ja õpilastes õpitegevuse kõlbelist motivatsiooni;

õppetöö näitajaid käsitletakse sageli lahus üldisest õppe- ja kasvatustööst, mille tõttu I ja II õppeveerandi tulemused järsult erinevad lõplikest tulemustest;

õppetöö tulemused lähevad lahku õpetajate atesteerimise tulemustest.

Ja ikkagi tundub, et nimetatud momentid pole mitte niivõrd põhjused, kui võrd

pedagoogilise tegevuse süvakihte puudutavate nähtuste tagajärjed.

Milles on siis taoliste nähtuste põhjus?

Vastuse leidmiseks pöördugem V. I. Lenini teoste poole. «Siin ähvardab meid terve rida ohte, mis alatasa otsekohe päevavalgele tulevad, niipea kui kommunismi õppimise ülesanne on seatud valesti või kui seda mõistetakse liiga ühekülgsest» (4). (E. G. allakriipsutus.) Meie mõtiskluste kriitiline teravik on siin suunatud nende vastu, kes ei suuda kooli ja õpetaja tegevuse hindamisel üle olla lihtsustatud tõlgendusest ning piirduvad vaid õppetööalaste eesmärkidega, lahutades selle pedagoogilise töö ja ühiskondliku kasvatusfaktorite, koostisosade ning elementide terviklikust süsteemist. Puudub võimalus kuigivõrd täielikult käsitleda Lenini põhimõtte «õppida kommunismi» ebatäpset mõistmist meie koolis. Püüdkem siiski leida selle põhjuse ühist nimetajat, pöördudes uuesti pedagoogilisele tööle sisuliselt omaste aspektide poole. Meile näib, et kõige terasemat tähelepanu on vaja osutada olulise hulga pedagoogide seisukohale, mis viib selleni, et õppeedukust, kogu õppe-kasvatustöö efektiivsust tervikuna mõõdetakse teadmiste, omandatud faktide järgi. See käib eelkõige selle osa õpetajate kohta, kes sarnanedes «hädissele kommunistile» ... «haarasid kinni sõnast, hakkasid läbiseedimata sõnadest välja mõtlema «oma joont» ...» (3). Eespool me rääkisime niisuguse ideoloogilise mõõdalaskmise nähtustest, millest tahes-tahmata tungib teadusse tarbijalik pisik kõige suhtes.

Peame lõpuks ausalt tunnistama: meil on veel küllalt õpetajaid, kes kas ei taha või ei oska täiustatud programmide nõuetest lähtudes töötada, ei taha õppida «kommunismi õppima» nõnda, et kommunism ei oleks äraõpitud retseptide, õpetuste, programmide summa, vaid tegevusjuhend.

Meid ei saa külmaks jätta osa õpetajate seas esinev tarbijaliku meeoleolu pealetung. Niisugused õpetajad halisevad programmide ülemäärase raskuse üle, samal ajal kui tegeliku olukorra konkreetne analüüs enamikul juhtudel näitab, et tegelik töö pole sisuliselt veel alanudki. Selle vastuolu olemust selgitab E. Iljenkov, kes kirjutab: «Mõistus, mis on harjunud tegutsema stambi, valmis retsepti, «tüüplahenduse» järgi, eksib seal, kus nõutakse iseseisvat (loomingulist) lahendust ega armasta vastuolusid. Ta püüab neid vältida ning kinni mätsida, pöördudes ikka jälle sissetallatud, rutiinsetele radadele. Ja ebaedu korral, kui vastuolud visalt uuesti ta ette kerkivad, satub niisugune mõistus hüsteerikasse just seal, kus tuleb mõelda.» (12).

Õppiva noorsoo ees on teatud (sotsialistlikule) eluviisi tüübile omaste nõukogulike ühiskondlike suhtlemisnormide omandamise ülesanne. Järelikult on ülesanne selles, et

iga õpetaja omandaks teatud pedagoogilise tegevuse viisi, mis tagaks õpilaste igakülgse sissejuhatamise (ja sisseminemise) kultuuri-maailma. Selles on kasvatus ülesanne.

Kuidas seda teha? Tuleb üle saada õppekasvatustöö tulemuste ühekülgsest hindamisest, püüda töötada nõnda, et muuta informatsioon, teadmised isiksuse sisemiste taotluste süsteemiks, tema sisemiseks orientatsiooniks (13, lk. 297).

Kõige olulisemaks peame praegu seda, et õpetaja ei viriseks programmis esinevate hetkeraskuste ja raskete üksikmomentide üle, vaid oskaks hinnata ja analüüsida õppeprogrammi tervikuna, ennetada raskusi ja ennast ning õpilasi valmistada ette raske programmilõigu läbivõtmiseks. Iga õpetaja peab (!!!) programmi läbi töötama ja kindlaks tegema, millised on tema võimalused lähtuvalt oma ja klassi võimetest, õppeaine ideelis-metoodilisest kindlustatusest, õppeaine materiaalsest baasist. Täiustatud programmide ideelis-kasvatusliku potentsiaali tugevdamine, programmide osatähtsuse tõstmine kasvatusliku õpetamise ülesannete lahendamiseks pole veel õpetajatel endale hästi ja lõpuni selgeks tehtud, ei ole veel kujunenud ühtseid hoiakuid ning kindlat klassipositsiooni õppe-kasvatustöö korraldamisel oma õppeaine kaudu.

On vaja alla kriipsutada, et üha suurem hulk meie vabariigi õpetajaid mõistab nende nõudmistele õigsust ja pakilist elulisust. Nad lähenevad koolile, õpetamisele ja kasvatamisele eelkõige inimesele esitatavatest nõudmistest (sellest, millist inimest me vajame), mitte aga ainult oskustele, vilumustele, ideedele esitatavatest nõudmistest (sellest, millised need peaksid olema). Iga õpetaja peab lõpuni mõistma nende kahe lähenemise otsustava erinevuse tähendust. See aitab lahendada tähtsat ülesannet: muuta teadmised, oskused ja vilumused isiksust sisemiselt määravaks, muuta nad meie kasvandike reaalsesse ellu lülitamiseks aktiivseks hoovaks. Sest olgu teaduslased teadmised ükskõik kui tähtsad, on kasvatus sisu ja tema resultaadid ometi praktilistes asjades. Leninliku mõtte järgi on inimeste ühiskondlikud tegevused, sotsiaalsed faktid ideoloogilise töö objektiveks kriteeriumiks.

*

Teeme mõningaid kokkuvõtteid. Meie maa, Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit tähistas hiljuti oma 60. aastapäeva. Oleme uhked, et meie vabariik saavutas võrdse võrdsete seas NSV Liidu vennalike rahvaste peres materiaalse ja vaimse kultuuri, sealhulgas hariduse vallas tõelist edu. Nõukogude Eesti kool areneb edukalt ja tegutseb paljurahvuseline haridussüsteemi lahutamatu osana. Tema internatsionaliseerivaks tuumaks on kasvava põlvkonna hariduse ja

kasvatamise leninlikud kontseptsioonid, mis tuginevad ideelise kasvatustöö elavale praktikale, klassikalise pedagoogilise mõtte demokraatlikele traditsioonidele, tänapäeva nõukogude paljurahvuselise pedagoogikateaduse ja praktika saavutustele.

Meil on vaieldamatut edu igakülgsest ettevalmistatud, ideeliselt tugevate inimeste kasvatamisel.

Meil on aga veel reserve tõstmaks oma osa noorte mõistuse ja südame te pärast toimivas ideoloogilises võitluses, mis viimastel aastatel on teravnud. Me näeme, kui visalt ideoloogiline vastane otsib uusi teid nõukogude noorsoo vaimse kujunemise protsessi sekkumiseks, moonutades partei tegevuse ideelist, sotsiaalset, poliitilist mõtet hariduse vallas, püüdes väänata ja laimata nõukogude õpetajaskonna kõigi rahvusrühmade ühise tegevuse tõelist mõtet. Seepärast ongi nii vajalik vastu seista õppe-kasvatustöö protsessi lihtsustatud tõlgendamise katsetele, vastu seista käsitlusele, mis vaatab pedagoogilist tegevust ja kultuuripärandit väljaspool klasse olevana, mittesotsiaalsena (kitsalt õppetööna) ning kindlustada patriotismi ja internatsionalismi kui nõukogude koolisüsteemi saavutusi.

Ettekandes «Kuuskümmend aastat NSV Liitu» märkis NLKP Keskkomitee peasekretär J. Andropov: «Meie saavutuste veenev ja konkreetne näitamine, elu poolt alatasa sünnitavate uute probleemide tõsine analüüs, mõtte ja sõna värskus — see on tee kogu meie propaganda täiustamisele, mis peab alati olema tõepärane ja realistlik, aga samuti huvitav ja üldarusaadav, tähendab ka mõjusam» (8).

Meie, pedagoogid, peame nagu üks mees püüdma astuda mööda seda teed. Me peame saavutama kogu pedagoogilise tegevuse ühiskondliku, poliitilise, maailmavaatelise ja sotsiaalse toonuse edasise tõusu. Olgu meie küpse sotsialistliku ühiskonna kasvandike kõlbelise tervise, sotsialistliku elulaadi vaimsete väärtuste, Kommunistliku Partei ja nõukogude rahva kangelaslike traditsioonide kindlustumine kõige parem vastus meie kauni kodumaa kõigile ja igasugustele vaenlastele.

(Järgneb kirjandus 28. lk.)

Kooli funktsioonid ideoloogia võitluse käesoleval etapil

HAIN HIIEAAS,
Tallinna Linna RSN TK
Haridusosakonna juhataja

Üldhariduskool lahendab tähtsaid sotsiaalseid ja kasvatuslikke ülesandeid, mis tulevad NLKP XXIV, XXV ja XXVI kongressi otsustest, NLKP Keskkomitee otsustest «Ideoloogiatöö ja poliitilise kasvatustöö edasise parendamisest», «NSV Liidu 60. aastapäeva tähistamisest» ja NLKP Keskkomitee pleenumite otsustest.

Nõukogude haridussüsteem kujundab marksistlik-leninlikku dialektilist arusaama looduse ja ühiskonna arenemise seadustest. Ta püüab anda neist õiget pilti ning kasvatab vajadust edaspidises elus nende seaduste järgi toimida.

Vaadeldes ühiskonna arengu ajaloolist teed, riikide tekkimist, ühiskondlike formatioonide muutusi, tutvudes arengu objektiivsete seadustega, tuleb noor inimene järeldusele, et ühiskonna progress liigub kommunistliku ühiskonna suunas.

Kõiki õpikus esitatud materjale täiendatakse meie aja tähtsamate dokumentide alusel. Nendes dokumentidesse on koondatud teadmised läbikäidud teest ja meie rahva ülesanded tulevikus.

Üks põhiülesannetest meie jaoks on kujundada igas noores inimeses kindlat veendumust sotsialismi võidus ning vajadust ennatsalgavalt töötada ja kaitsta sotsialismi saavutusi. Nõukogude inimese moraalsed omadused — headus, ideekindlus, ausus, selsimehelikkus jms. — kujundatakse koolis. Edaspidine elu sisuliselt ainult täiendab omandatud. 14.—17. eluaastad on iga, mil kinnistuvad isiksuse kõlbelised alused.

Peamine eesmärk sirguva põlvkonna kasvatamisel on määratud NLKP poolt vastavalt sotsialistliku ühiskonna vajadustele. Kasvatustöö protsessi organiseerivad täpsustavad konkreetsed ülesanded, lähtudes reaalsest tingimustest ja võimalustest. Et leida õiged

vormid ja meetodid, tuleb arvestada kollektiivi, kasvatatava arengutaset. Kõbeliste aluste kujundamise edukus sõltub olukorrast koolis, kogu pedagoogilise kollektiivi sihikindlast tegutsemisest.

Ideelis-poliitilise kasvatuse eesmärk, tema side kõbelise ja töökasvatusega saavutatakse, kui õppeprotsess ning klassi- ja kooliväline tegevus on seotud õpilase isiksuse kasvatamisega. Vanema klassi õpilasel peab olema küllalt arenenud teadlikkus, maailmavaade, ideelis-kõbeline, emotsionaalne ja taheline potentsiaal. Kindlustamaks õpilase isiksuse kujundamisprotsessi kõikides lülides järjepidevus ja vastastikune side ideelis-poliitilise, moraalse, kõbelise ja töökasvatusega, on hädavajalik lahendada plaanipärasealt kasvatustöö ülesannete kompleksi.

Tähtis orientiir õppe-kasvatustöös on õpilaste endi tegevuspraktika igakülgne arendamine, faktide ja elunähtuste analüüsimiskogemuste väljakujundamine.

Kommunistliku maailmavaatega inimesele on iseloomulikud sügav usk kommunismi ideaalidesse, ustavus leninliku partei üritusele. Õpilaste ideelis-poliitilisele, kõbelisele ja töökasvatusele, aktiivse eluhoiaku kujundamisele avaldab olulist mõju kogu õppeprogramm. Eriti tähtsaks tuleb pidada humanitaarainete osa (kirjandus, ajalugu, ühiskonnaõpetus, majandusgeograafia jm.).

Haridussüsteem on meil kavandatud nii, et kasvatada igast inimesest nõukogude patriooti, proletaarset internatsionalisti. Rahvuslikud ja internatsionaalsed põhimõtted on õppe-kasvatustöö protsessis liidetud ühte. Õppides klassikalist ja nõukogude kirjandust, tutvub õpilane eri rahvaste loomingu-ga, mis on kultuurisaavutuste kullafondis. Loomulikult mõistab selle taustal õpilane paremini oma rahva kultuurisaavutusi. Sama kehtib ka ajaloo, geograafia jt. ainete kohta.

Veel on reserve ühiskonnaõpetuses V. I. Lenini teoste tundmaõppimises. See võimaldab

- süvendada ja üldistada õpilaste teadmisi proletaarsest ja kodanlikust ideoloogiast,
- formeerida arusaamist leninlikest printsiipidest ja võtetest kodanlike teooriate kriitiseerimisel,
- arendada oskust kasutada leninlikku meetodit ja analüüsi meie kaasaegsete kodanlike võltsteooriate vastu ühiskonna arenemise kohta,
- kujundada kodanliku ideoloogia vastuvõtmatus meie elulaadile ja kasvatada immuniteeti vaenuliku ideoloogia suhtes üldse.

Lenini teosed võimaldavad iseloomustada ideoloogilise võitluse olemust, tundma õppida ideoloogilise võitluse meetodeid. 8. ja 9. klasside ajalooõpikute ja programmide analüüs teadlaste poolt on näidanud, et õpilastel peaks olema kujunenud arusaamine marksistlik-leninliku õpetuse peamistest seisukohtadest ja ideoloogilisest võitlusest.

Õppematerjali side euuga rikastab märgatavalt kogu ideoloogilist kasvatustööd koolis, annab sellele eesmärgistatud iseloomu. Suured võimalused avanesis kõikides koolides õpilaste ideelis-poliitilise, patriootilise ja internatsionalistliku kasvatustöö jaoks seoses NSV Liidu 60. aastapäeva tähistamisega.

Sellel õppeaastal tehakse suurt tööd õpilastele ÜLKNÜ XIX kongressi materjalide tutvustamiseks, samuti NLKP Keskkomitee 1982. a. maipleenumi otsuste selgitamiseks ja novembripleenumi materjalide tundmaõppimiseks. Pedagoogide ja koolikomsomoli ette on seatud ülesanne: kasvatada noort põlvkonda poliitiliselt aktiivseks, ideeliselt veendunuks, kes on alati valmis kaitsma sotsialismi saavutusi, on immuunne kodanliku vaenuliku ideoloogia suhtes. Maipleenumi materjalide tundmaõppimine võimaldab õpilaste jõupingutusi rohkem suunata toitlusprogrammi elluviimisele, kasvatada neis kokkuhoidlikkust, majanduslikku mõtlemist.

Vastuvõtmatus kodanliku ideoloogia suhtes, oskuste kujundamine võitluseks kodanlike vaadete vastu, poliitilise klassiteadlikkuse kasvatamine — need on probleemid, mis olid eriti tõstatatud NLKP Keskkomitee otsuses «V. I. Lenini 110. sünniaastapäeva tähistamisest».

Noorsugu ja selhulgas kooliõpilased, kel ei ole veel eluks küllaldast küpsust ja karastatust, on esmajärguliseks ründeobjektiks ideoloogilises diversioonis. Tänapäeva arenenud massiteabevahendite olemasolu arvestades on selge, et kooliõpilane kuulab välisraadiot, vaatab välismaiseid teleprogramme, kinofilme, reklaame, prospekte, suhtleb välis-turistidega. Tavaliselt sellist infot koolis ei analüüsita. Seda on vaja teha, seejuures õpilastele selgitada, et vaenuliku propaganda tööriistadeks võivad olla muusika, estraad, kunst, kirjandus jne., et vaenulikke ideid võidakse serveerida kõige süütumates «pakendites». Õpilases on vaja arendada võimet analüüsida kriitiliselt infot, mis võib tulla igasugustest kahtlastest allikatest, õpetada teda analüüsima kõike ümbritsevat klassipositsioonilt. Anda kõikidele ühiskondlikele nähtustele hinnang klassipositsioonilt ongi kõige tähtsam, kui me tahame oma noorsugu kasvatada aktiivseteks võitlejateks.

Praktika näitab, et meie õpilased on sageli naiivsed, kindlate teadmisteta, ei oska kaitsta oma seisukohti, vaateid ja veendumusi. Ühiskondlik-poliitilise aktiivsuse kasvatamiseks on küllaldaselt võimalusi ja töövorme koolikomsomolil. Vaja on, et koolis arutataks õpilastega kõiki tähtsamaid ühiskondlik-poliitilisi sündmusi meil ja välismaal.

Praktikasse on juurdunud niisugused ideelis-poliitilise kasvatuse vormid nagu komso-molikoosolekud, dispuudid, poliitilised vestlused, kohtumised «ümmarguse laua» taga, poliitpäeval esinemine õpilaste ees jne. Ühiskondlik-poliitiline praktika kui teadmiste

omandamise protsess eeldab pidevalt ülesannete lahendamist. Teoreetilistest konverentsidest, poliitilistest vestlustest, dispuutidest, isiklike arvamuste väljaütlemistest on alati vaja teha üldistused, järeldused ja kokkuvõtte.

Ühiskondlik-poliitiline praktika võib muuta kooliõpilase ideelise kujundamise vahendiks ainult siis, kui ta tugineb meetodile, mis tagab iseseisva aktiivsuse, poliitiliste teadmiste loomingulise ellurakendamise komsomolikkollektiivis, kui ta on organisatsiooniliselt seotud tunnis õpituga ja õppeprotsessiga terviklikult. Ühiskondlik-poliitilise praktika kogemuste analüüs kahjuks näitab, et seni vanemate klasside õpilased arutavad ideeliskõlbelisi päevakohaseid probleeme vähe. Suur on lõhe õppeprotsessi ja ühiskondlik-poliitilise praktika vahel, mis toob kaasa kasvatustöö tulemuste kvaliteedi languse, õpilase ideelis-kõlbelise kogemuse ja ühiskondlik-poliitilise praktika nõrgenemise. Selle puuduse likvideerimine on õpetaja tõsine ülesanne, mis tuleb lahendada. Ühiskondlik-poliitilise praktika võimalused ja selle kaudu ideelise veendumuse kujundamine suurenevad märgatavalt, kui nad on orgaaniliselt seotud komsomolitöö teiste vormidega.

Dialektilis-materialistliku maailmavaate kujunemisel määravad suure osa omandatud teadmised, ühe või teise nähtuse olemuse selgitamine, analüüs ja üldistus. Õpilaste harjumused ja oskused töötada raamatuga, teatmeteostega, teeside püstitamine, konsekti, retsensiooni kirjutamine ine. aitavad igati sellele kaasa.

Ühiskondlik-poliitilise praktika ja tunnetustegevuse vastastikune side peab silmas kolme tahku:

- 1) sisukus (maailmavaatelistel teadmiste omandamine),
- 2) psühholoogiline (huvide areng, ühiskondlikud väärtushinnangud, moraal — tahteline aktiivsus),
- 3) protsessuaalne (harjumuslike tunnetusoskuste väljakujunemine, mis on seotud poliitiliste teadmiste rakendamisega praktikas).

Õpilaste kindlate poliitiliste teadmiste ja veendumuste kujundamisele aitavad kaasa teoreetilised konverentsid, referaatide konkursid, kooli lektoriumid.

Töökasvatuse ülesanded, mis on kavandatud NLKP XXVI kongressi otsustes, seadsid pedagoogikateaduse ette vajaduse määrata tingimused, mis aitavad kaasa õpilaste ideeliste veendumuste kujundamisele.

Praegu tegutsevates vanemate klasside õpilaste töökoondistes (EÕM-i rühm, tööbrigad jm.) tutvutakse põhjalikult tööprotsessiga. Lenini deviis «Ainult ühes tööliste ja talupoegadega tööd tehes võib saada tõeliseks kommunistiks» on aktuaalne ka tänapäeval, tööprotsessi osa ideelis-kõlbeliste omaduste kujunemisel õpilases on hindamatu,

pidev osavõtt ühiskonnakasulikust tööst vajalik.

Õpilaste ühiskondlik-poliitilise aktiivsuse kasvule aitab igati kaasa õpilaste omavalitus. Sama võib öelda leninliku arvestuse kohta; see on töövorm, mis arendab õpilast mitmekülgseks.

Lõpetuseks tahan veel kord rõhutada: kahe süsteemi ideoloogilises võitluses on patriootilise ja internatsionalistliku kasvatuse küsimustel tähtis koht. Propageerides noorte hulgas nõukogude rahva ja meie partei revolutsiooni, võitluse ning töö traditsioone, kujundatakse igas nõukogude inimeses veendumust sotsialismi ideede võidus, poliitilist valvsust, valmisolekut kaitsta kodumaad.

Meie vaenlaste propaganda suunad on teada. Mida me peame sellele vastu seadma, millised ülesanded ideoloogiatöös tõstma esiplaanile? Need on: 1) propageerida meie ühiskonna saavutusi, 2) kritiseerida kapitalismi tegelikkust.

Propagandaga tegelevate inimeste teadmistest ja oskustest sõltub propaganda kasutegur. Seda ülesannet suudab täita see õpetaja-kasvataja, kellel on suured teadmised, kindlad poliitilised tõekspidamised, kommunistlik maailmavaade ja praktilised kogemused. Tänapäeval mängib pedagoogilise kaadri ideeline karastatus suurt osa. Propagandatöö organiseerimine, stiil, vormid ja meetodid on samuti tähtsad. Informatsioonisaated raadios või televisioonis, ühtsed poliitpäevad jms. on suureks abiks õpetajale tema igapäevases tegevuses. Teadusliku kommunismi koolid, parteiõppuste diferentseeritus jm. meetmed aitavad igati kaasa õpetaja poliitilise silmaringi laiendamisele. Praegu kontsentreerub poliitiline võitlus sõja ja rahu probleemile. Seega NLKP välispoliitika, selle peaideed — teha kõik, et viia inimkond tuumasõja ohust välja — peavad saama selgeks ja jõudma iga õpilasele. See kohustab õpetajaid-kasvatajaid veelgi efektiivsemalt võitlema igasuguste vaenulike ideoloogiliste õpetajate, andma aktuaalsetele probleemidele selgitus marksistlik-leninlikult positsioonilt.

Kool on ideoloogiaasutus, ideoloogilise võitluse eesliin. Iga tund on lüli ideoloogilises töös, mille läbi me varustame õpilasi teadmistega, kasvatame marksistlik-leninlikku maailmavaadet, aga kogu kooli kasvatussüsteem vormib aktiivset eluhoiakut, tööarmastust, immuunsust kodanliku ideoloogia ja moraali vastu, valmisolekut kaitsta sotsialistlikku kodumaad.

Pedagoogilise kollektiivi mikrokliima, õpetaja-kasvataja kõrge professionaalsus, lai huvering, ausus, printsiipaalsus, andumus oma tööle ja palju-palju muid omadusi määravad iga kooli tegevuse ja töö resultaadi ideoloogilises kasvatustöös.

Kirjandus

1. R u s s a k o v, K. V. Ideoloogivõitluse

teravnemine maailmaareenil ja töötajate poliitiline kasvatamine. — «Rahva Hää!», 13. okt. 1982.

2. Vaino, K. Eesti parteiorganisatsiooni kogemused töötajate ideelis-poliitilisel kasvatamisel tänapäeva tingimustes. — «Rahva Hää!», 13. okt. 1982.

3. Капто А. С. Воспитательные функции школьного коллектива. — «Советская педагогика», 1982, № 8, с. 15—23.

4. Малькова З. А. Международное значение опыта СССР, других стран социалистического содружества в воспитании нового человека. Особенности и методы идеологической борьбы в области педагогики и школьной политики на современном этапе. — «Советская педагогика», 1980, № 2, с. 116—127.

5. Мальковская Т. Н. Нравственное формирование личности школьника и условия ее всестороннего развития. — «Советская педагогика», 1980, № 7, с. 46—51.

6. Методологические проблемы социалистической педагогики. — «Советская педагогика», 1982, № 2, с. 6—26.

7. Нойнер Г. За дальнейшее повышение эффективности коммунистического воспитания подрастающего поколения. — «Советская педагогика», 1980, № 11, с. 21—31.

8. Ожегов Ю. П. Идеологическая борьба и проблемы воспитания классового сознания молодежи. — «Советская педагогика», 1980, № 9, с. 100—108.

9. Паначин Ф. Г. Школьная политика партии — в действии. — «Советская педагогика», 1979, № 12, с. 3—9.

10. Прокофьев М. А. Актуальные задачи советской школы. — «Советская педагогика», 1979, № 9, с. 4—13.

11. Харламов И. Ф. Теоретические и методические проблемы комплексного подхода к обучению и воспитанию учащихся. — «Советская педагогика», 1980, № 7, с. 17—26.

12. Филонов Г. Н. Формирование всесторонне развитой личности в условиях зрелого социализма. — «Советская педагогика», 1980, № 7, с. 3—7.

13. Ягодкин В. Н. Об органическом единстве учебного и воспитательного процессов. — «Советская педагогика», 1980, № 8, с. 27—34.

14. Ягодкин В. Н. О формировании высокой политической культуры у каждого школьника. — «Советская педагогика», 1980, № 1, с. 3—10.

15. Ягодкин В. Н. О воспитании у школьников воинствующей непримиримости к буржуазной идеологии. — «Советская педагогика», 1977, № 5, с. 3—14.

Kommunistlike veendumuste kujundamine praktikas

LEONID FIVEGER,
Oktoobri rajooni RSN TK
Haridusosakonna juhataja

Nõukogude riigi 60-aastane ajalugu tõendab veenvalt, et tänu ühiskonna sotsiaalse struktuuri muutumisele ning NLKP ideelis-kasvatustlikule tegevusele on nõukogude rahva teadvuses ja käitumises toimunud tohutu suured muutused. Isiksuse formeerumise marksistlik-leninlikud printsiibid lubavad avada kasvava põlvkonna kommunistliku maailmavaate kujunemise protsessi tõeliselt teaduslikul alusel. Iga kooli pedagoogilise kollektiivi jõupingutused on suunatud õpilastes kommunistliku maailmavaate ja veendumuste kujundamisele, lähtudes rangelt eale võimetekohasest ning arusaadavast tegevusest. Maailmavaate kujunemine on otseselt seotud sotsiaalse keskkonna mõjuga subjektile, kuid seonduv vähemal või rohkemal määral ka tema isikliku, praktilise elukogemusega ning on seetõttu kahtlemata teatud subjektiivse värvinguga (nii pedagoogi kui ka õpilase poolt).

Ideelis-poliitilise kasvatuse tähtis funktsioon on õpilastes uhkustunde kasvatamine meie kodumaa saavutuste üle sotsialismi ülesehitamisel, internatsionalismi olemuse selgitamine. Patriootiline ja internatsionalistlik kasvatustöö omandab erilise aktuaalsuse ideoloogilise võitluse teravnemise tingimustes.

Ideoloogilise võitluse teravnemine seab pedagoogide ette ülesande selgitada õpilastele põhjalikumalt ning ealisi iseärasusi arvestades sotsialistliku ja kodanliku ideoloogia leppimatust, arendada õpilastes oskust anda argumenteeritud vastulööki meie ideelisele vaenlasele. Siit tulenevalt ongi kooli ülesanne noorsoo ideelise ühtsuse ja veendumuste kujundamine, sotsialismi eeliste oskuslik väljatoomine.

On selge, et mida suuremad on NSV Liidu ja sotsialismimaade saavutused, seda sügavam on kriis kapitalismaades. Siit järeldus: mida tugevam on rahvamasside teadlik tunngimine maailma poliitikasse, seda enam püüavad imperialistlikud ringkonnad arendada ideoloogilist võitlust, seda enam otsivad n.-õ. ohvrit, kellele selles võitluses raskuspunkt asetada. Üldtuntud on fakt, et praeguses võitluses on ohvriks võetud meie koolinoorsugu, s. o. inimgrupp, kelle väärtus-

orientatsiooni õigsusest sõltub juba lähemal ajal paljud. Ei ole kaugeltki ükskõik, kuidas tulevane nõukogude tööliskoort on endale selgeks teinud ja veelgi tähtsam — omaks võtnud sotsialismi ja kapitalismi ideoloogia leppimatuse probleemi ja määratlenud enda koha selles võitluses. Võidelda kahjuliku mõju vastu saame sel teel, et selgitame ja tõestame faktide abil kodanliku ideoloogia taktika ning strateegia küsimusi. Täielik tööhõive, tasuta arstiabi ja haridus, õigus eluasemele — need on meie trumbid, mida peame kasutama teadmiste kujundamisel veendumusteks. Seejuures on ülitähtis jälgida väga täpselt iga õpilase arengut. Peame vältima õpilase nn. kahestumist, kus õpitut vastatakse õpetajale hinde saamiseks, aga kodus ja sõprade ringis samal teemal arutletu on võetud isikliku veendumuse kujundamise aluseks. Selline inimene pole patrioot, vaid muganduja, kel ei ole tõeliselt isiklikku seisukohta.

Oktoobri rajoon on meie vabariigi suurima õpilaste arvuga rajoon, kus 16 üldhariduslikus keskkoolis õpib üle 16 000 õpilase. Püsiva haridusvõrgu väljakujunemisega on suuresti avardunud koolide võimalused kasvatustöö sisuliseks korralduseks nii õppetunnis kui ka koolivälises tegevuses. Seetõttu on haridusosakond püüdnud luua süsteemi selle tegevuse suunamiseks, koordineerimisel ja ka kontrollimisel. Näiteks: võttes aluseks ENSV Haridusministeeriumi ja haridusosakonna vastava plaani, arutasime direktorite nõupidamisel 1982. a. aprillis läbi NLKP Keskkomitee otsuse NSV Liidu moodustamise 60. aastapäeva tähistamise kohta. Kavandasime üldtegevusplaani ning suunasime koolide tähelepanu juubeliürituste tähistamise kompleksusele ja vajadusele mitte koondada kõike läbiviidavat 1982. a. detsembrikuusse, vaid korraldada üritused sarjadena. Võttes arvesse koolikollektiivide traditsioone, soovitasime rõhutada ürituse läbiviimisel ka kooli «oma nägu». Seminarid näitagitatsiooni, agitatsiooni-propaganda nädalate ja rahvaste sõpruse klubide töö kohta toimusid ka klassi- ja koolivälise töö organisatoritele. Selle tulemusena valmisid kõigi koolide konkreetsed plaanid juubeli tähistamiseks ning need arutati läbi haridusosakonna kooliinspektoriga. Koostatud plaanide väärtuseks tuleb pidada nende reaalsust — ka see oli haridusosakonna soovitus koolidele. Erilist tähelepanu csutasime plaanides patriootilisele ja internatsionalistlikule kasvatustööle. Tööplaan polnud plaan ainult õpilaste jaoks. Selle täitmisest võtsid aktiivselt osa koolide parteialgorganisatsioonid, klassijuhatajad, ainekomisjonid ja lastevanemate komiteed. Tahan väljendada siinkohal NSV Liidu haridusministri M. Prokofjevi mõttega, kes Moskvas 1979. a. oktoobris toimunud ideoloogia-töötajate nõupidamisel ütles, et kooli ülesanne ei piirdu üksnes õpilastele kindla tead-

mistekogumi andmisega. See on hädavajalik, kuid ainult hariduse algelement. Tähtis on ka teine ülesanne: kujundada õpilastes teaduslik maailmavaade, kõrged kõlbelis-poliitilised omadused, tööarmastus, huvi poliitiliste teadmiste vastu, arendada nende ühiskondlikku aktiivsust. Ilma kõige selleta pole võimalik kasvatada noores nõukogude inimeses aktiivset eluhoiakut.

Nagu teada, toimub kommunistlike veendumuste kujundamine nii õppetunni kui ka klassi- ja koolivälise tegevuse kaudu. Seejuures on tähtis mõista, et õppetunnis tehtava kasvatustöö raskuspunkt ei saa jääda ainult humanitaarainete õpetajate kanda. Füüsika, keemia, bioloogia ja astronoomia annavad igale aineõpetajale rikkalikku materjali inimühiskonnas toimivate protsesside selgitamiseks, nende seostamiseks meid ümbritsevas maailmas toimuvaga. Järelikult selleks, et õpetaja oleks suuteline seda kõike tegema, peab ta ise olema aktiivne täiendama oma teadmisi kaugelt enam, kui seda nõuavad kitsa eriala piirid. Oleme korduvalt rõhutanud, et kool on ideoloogiaasutus ja seepärast on iga õpetaja, olenemata õpetatavast aineist, ideoloogiatöötaja, kes vastavalt oma poliitilisele haritusele viib ellu kooli ees seisvaid ülesandeid. Praktilises elus kohtame aga küllalt palju harimatust ja piiratumist. Igal aineõpetajal peab olema piisavalt fakte, täiendavat lisamaterjali oma seisukohtade tõestamiseks. Nende materjalide ülesanne on üldistada õpetaja õeldut. Samas ei tohi aga unustada V. I. Lenini seisukohta faktidega manipuleerimise kohta: «Ühiskondlike nähtuste valdkonnas pole levinumat ja alusetumat võtet kui üksikute faktikeste väljanõppimine, mäng näidetega. Välja valida näiteid üldse ei tekita mingit vaeva, kuid sellel pole ka mingit tähendust või on puhtnegatiivne tähendus, sest kogu asi seisab üksikjuhtumite konkreetsetes ajaloolistes tingimustes. Faktid, kui neid võtta kui *tervikut*, nende seoses, on mitte ainult «kangekaelsed», vaid tingimata ka tõestavat jõudu omavad asjad. Faktikesed, kui need võetakse väljaspool *tervikut*, väljaspool seost, kui need on katkendlikud ja meelevaldsed, on nimelt ainult mangukannid või midagi veelgi halvemat» (1, lk. 262).

Rajooni koolides on piisavalt näiteid õpetajate oskusest jõuda iga õpilasele aine kaudu. 1. keskkooli füüsikaõpetaja E. Paju, 3. keskkooli bioloogiaõpetaja L. Metsaorg, 4. keskkooli vene keele õpetaja, Eesti NSV teeneline õpetaja N. Vester, 32. keskkooli poeglaste tööõpetuse õpetaja, Eesti NSV teeneline õpetaja H. Saaremets, 53. keskkooli sõjandusõpetaja N. Semutenko ja paljud teised nimetatute kolleegid on võitnud õpilaste lugupidamise.

Suur osa kindla süsteemi kujundamisel töös õpilastega on juhi rollil. Temast sõltub juhitavas kollektiivis sellise atmosfääri loo-

mine, mis võimaldab avada inimeste võimed. Praktikas on välja kujunenud olukord, et koolides, kus juhiks on selliste omadustega inimene, kaob trafaretsus töös, kujuneb välja kooli oma nägu.

Tahan siinkohal näitena tutvustada rajooni ühe uuema, Tallinna 54. keskkooli praktikalist ja eesmärgistatud tegevust. Kooli direktoriks on suure staažiga pedagoog Edgar Agurauja. Kool valmis Moskva olümpiamängudeks ettevalmistuse saginas 1980. a. Uue kooli ehitamine Mustamäele oli tingitud mitme kooli ülekoormatusest ja loomulikult sai tema komplekteerimine teoks teiste naaberkoolide õpilaste arvel. See ei ole kerge ülesanne. Mikrorajooni printsiip on üks asi, väljakujunenud sõprussuhted õpilaste vahel aga veelgi kaalukam argument. Kooli juhtkonna ees seisis ülesanne liita eri koolidest tulnud õpilased võimalikult kiiresti ühtseks kollektiiviks, kes uhkusega võiksid nimetada oma kooli numbrina — 54. Kooli juhtkond seadis endale esmaseks ülesandeks õpilaste, pedagoogilise kollektiivi ja lastevanemate usalduse võitmise. E. Agurauja ütleb: «Nii näiteks on meie kooli juhtkonna igal liikmel täiesti isikupärased lähenemis- ja mõjutusviisid. Kui püüda allutada kogu nende isikupära ühele ja ühesugusele tegevusele, tooks see asjale ainult kahju ja vähendaks tunduvalt nende aktiivsust, rääkimata töörõõmust. Lasta tegutseda ainult temale sobivalt, nõuab teistelt väga sageli suurt vaoshoitust ning oma tahte ja arusaamade korrigeerimist, mis lõppkokkuvõttes annab hea resultaadi.

Meie kooli praktika on tõestanud taolise lahenduse suurt eelist: püsib töötahe, lahk- arvamused keerukate küsimuste lahendamisel ei vii traumeerivate konfliktideni, igaüks püüab kasvatatavat õpilast, kollektiivi ja kogu protsessi positiivselt mõjutada, kasutades ära kogu isikupäraste võimete arsenalit. See võimaldab ka õpilastele lähenemisel ja kasvatusprobleemide lahendamisel kasutada mitmekülgseid meetodeid ning leida kõige sobivam, sest vajadusel arutatakse kõik läbi ühiselt, konsulteeritakse omavahel jm. Eeltoodu ei tähenda kaugeltki seda, et oma seisukohti ei kaitsta, vaid see võimaldab arukalt oma seisukohta korrigeerida ja vajadusel alluda parimale lahendusele. Nähtust võiks nimetada üksteist abistavaks usalduseks — öeldakse ju oma seisukoht välja, seda kaitstakse.

Samal viisil püüame usaldust võita ka lastevanemate silmis. Tänaoleks oleme selle põhiliselt ka saavutanud tänu rohketele isiklikele kontaktidele, selge ja «keerutamiseta» esinemisega koosolekuil.

Tihti taandub töö teravik ja vajadus senisest rohkem tegelda ikka «rasketele» õpilastele. Siin oleme kooli juhtkonna liikmetega lihtsalt appi läinud õpetajaile, sest üksikõpetaja ja isegi mitte klassikollektiiv ei suuda

toime tulla nende mõju alt pääsenud noorega.»

Sellise tegevuse tulemusena võime rääkida kooli pedagoogilise kollektiivi sihipärasest tegevusest, kus iga pedagoog mõistab oma osa ja kohta. Kooli juhtkond on võtnud endale ülesandeks õpilase mõjutamise õppekasvatustöö kaudu ning kooli ja pedagoogi autoriteedi tõstmise lastevanemate, üldsuse silmis. Tähtis on õpilase individuaalsuse arvestamine, temale lähenemine kui kujunevale isiksusele, optimistliku häälestatuse loomine tema praeguse ja edasise kujunemise protsessis, ühiskonnas tema koha äranäitamine. Kogu see töö on rajatud usaldusele ning selle tulemuseks tugeva «oma kooli tunde» tekkimine. Juba esimesel õppeaastal korraldatud nääripeeks tuli 10. klass välja muusikaliga «Mary Poppins», mida mängiti suure menuga nii õpilastele kui ka lastevanematele. Õpilastel on välja kujunenud soov ja tahe käed külge lüüa kõigele sellele, mis koolielu röömsamaks teeb. Suur ei lükka eemale väikest, ei häbene temaga tegelda ja väike kangesti kipub suure juurde. Mitte kedagi ei häirinud see, kui oktoobripühade ajal rahvaste sõpruse festivalil diskopõrandal kõrvuti keskkooliõpilastega «siblisid» ka õpilased alates 1. klassist. Ja sellist suurte külje all istumist võib tihti näha võimlas, kus üheskoos elatakse kaasa teiste koolidega toimuvatele spordivõistlustele. Oma osa on siin ka möödunud 1981/82. õppeaastal, kui kooli pioneeritöö oli 9. klassi poisid ja tema tublide abiliste õlgadel (koolis vanempioneerijuhti polnud). Ühelegi rajooni üritusele ei jäädud välja minemata ja ettenähtud koondused-üritused toimusid.

Kiputakse kurtma, et õpilased on üksikõiksed, loiid, osavõtmatud. Kui väljendada E. Agurauja seisukohta, siis nende koolis «jääd sulab». Koolis töötavad: mudilaskoor (juhendab õpetaja K. Puhkim); lastekoor — E. Lind (omistati I kategooria); poistekoor — E. Lind (I kategooria); segakoor — K. Puhkim, (II kategooria); 7. kl. tütarlaste ansambel — K. Puhkim; pioneeride agitbrigaad — klassi- ja koolivälise töö organisaator K. Damberg; komsomoli agitbrigaad, agitbrigaadide ülevaatuse võitja — K. Damberg; sõnakunstiring — K. Damberg; rahvatantsuring — algklasside õpetaja K. Priilaht; mudilasorkester «Sirts» — algklasside õpetaja A. Lotsman; matkaring — sõjandusõpetaja E. Ääro; 4. klasside võimlemis-liikumiserühm — R. Agurauja. Raadiotehnika, male- ning fotoringi juhendavad inimesed väljastpoolt kooli, autospordi- ja kinoringi pandi käima šeffide kulu ja kirjajadega.

Käesoleval aastal moodustati olemasolevate kooride baasil ühendkoor.

Taidluse kõrval on õpilaste hulgas populaarne ka sport. 1981/82. 6.-a. tuldi Tallinna koolidevahelises kompleksarvestuses II ko-

hale (ja seda juba teisel eksisteerimise aastal). Populaarsed on koolis korvpall, värvapall, ujumine, kergejõustik, suusatamine. Viiakse läbi klassidevahelisi spartakiaade. Parimaid klasse premeeritakse ekskursiooniga. Suurt elevust on tekitanud kooli spordisuurüritused:

— korvpalli päev, mil toimus sõpruskohtumine 49. keskkooli kõigi klassikollektiividega ja võitja selgitamiseks liideti kõik punktid. Seekord jäid võõrustajad peale. Tasus näha, kuidas võistlus liitis õpilased ühtseks, monoliitseks pereks ja korvpalli mängiti järjest ligi 9 tundi;

— võimlemise päev II veerandi lõpul, kus kõikide klasside parimad demonstreerisid päris suurvõistluse õhkkonnas (hindajateks meie vabariigi tunnustatud arbiterid) ja rohkearvulise pealtvaatajaskonna ees õmi võimeid.

On korraldatud mitmeid huvitavaid spordiõhtuid ja kohtumisi. Kõike seda juhivad õpilaskiivid.

Tallinna 54. keskkoolis kirjeldatu on toodud kui üks iseloomulik näide võimalustest leida tee õpilasele, mille kaudu oleme võimelised lahendama püsivate kommunistlike veendumuste kujundamise ülesannet.

«Nõukogude Kooli» veebruarinumbris oli juttu neist võimalustest, mida pakub selle ülesande täitmiseks sõjalis-patriootiline töö ja näiteks oli toodud meie rajooni 53. keskkooli kollektiivi tegevus. Ei taha siin hakata kordama kirjutatut, kuid usun, et kahe naaberkooli (53. ja 54. keskkooli) pedagoogilise kollektiivi jõupingutused on vilja kandmas neis tööloikudes, mida peame rasketeks, sageli ületamatuteks. Kaks eri õppekeelega sõpruskooli on läbi viinud mitmeid ühisüritusi nii õpilastele kui ka õpetajatele. Nime-tama peaks ühiseid komsomolikoosolekuid või siis eesti keele ringi 54. keskkooli baasil naaberkooli õpetajatele. Käesoleva aasta suvel lähetatakse Eesti Õpilasmalevasse kahe kooli koondrühm.

Näiteid eduka koostöö kohta vene ja eesti õppekeelega koolide vahel on teisigi, nagu 32. ja 52. keskkool, 53. ja 44. keskkool jne. Rajooni koolid püüavad leida sellist omavahelise koostöö vormi, mis kutsuks õpilasi endid kaasa lööma ürituste organiseerimisele ja läbiviimisele. Huvitavalt on korraldatud traditsiooniline vene keele nädal 37. keskkoolis, vene keele päev 44. keskkoolis ja palju teisi üritusi. Heal tasemel püsib vilistlaste tegevus 1. keskkoolis.

Tuleb öelda, et kommunistlike veendumuste kujundamine ei ole aktsioon, vaid pikaajaline aega ja kannatust nõudev protsess, kus veendumuste püsivus ning puhtus kujunevad välja siis, kui nad on muutunud õpilastele käitumisnormiks.

Noorsoo kasvatamisel on ühiskondlik olemus

KALJU PRIKK,
Pärnu Linna RSN Täitevkomitee
Haridusosakonna juhataja

Marksismi-leninismi rajajad, käsitledes probleeme noorsoo revolutsioonilisest kasvatamisest vanemate põlvkondade traditsioonide järgi, avaldasid printsipiaalselt olulisi mõtteid põlvkondade järjepidevusest. Põlvkondade ideelise järjepidevuse poole pöördus pidevalt V. I. Lenin, kes õpetas nägema selles katkematu seost eelnevate ja järgnevate revolutsionääride põlvkondade vahel. V. I. Lenin õpetas suhtuma traditsioonidesse dialektiliselt, arvestama sellist fakti, et noorsugu asub revolutsioonilisele tegevusele uuel ajaloolisel etapil. Tõelised revolutsionäärid õpivad ajaloolt, mõtestavad neid õppetunde kriitiliselt ning püüavad õpitud kasutada uues olukorras, uutes tingimustes.

Kui me räägime traditsioonide omaksvõtmisest, siis eelkõige tähendab see kogemuse sisu edasiarendamist. Traditsioonid elavad siis, kui need rikastuvad ja arenevad edasi uute ülesannete lahendamise käigus. Sotsialismi traditsioonides on akumuleerunud printsipiaalselt uus sotsiaalne kogemus, mis määratleb kogu tegevuse sisu uue inimese kasvatamisel. NLKP XXVI kongress tuletas meile, pedagoogidele, veel kord meelde suurt vastutust sirguva põlvkonna kasvatamisel NLKP ja rahva kommunistlike traditsioonide vaimus.

Järgmiseks mõnest traditsioonist, kuidas Pärnu linna partei-, nõukogude ja haridustöötajad teostavad kommunistlikku kasvatustööd ning aitavad noorel inimesel kujuneda isiksuseks. Alustasime sellest, et määrasime kindlaks eesmärgid, mida noorte kasvatamisel ja kasvamisel tahtsime saavutada. Tõime välja 1) ustavuse nõukogude kodumaale, 2) sõna ja teo ühtsuse, 3) ülesandele loominguilise lähenemise ning 4) isiksuse sisemise ja välise orienteerituse ident-suse. Eesmärgi saavutamiseks oli meie kätuses kasvatamine sõnaga, kasvatamine teoga ja kasvatamine suhtlemisega. Kui eesmärgid ja nende saavutamise teed olid meile selged, siis kasvas välja vajadus, et linnas oleks ühtne kasvatussüsteem. Ühtsesse kasvatussüsteemi oli tarvis liita kodu, kool ja töö-

kollektiiv. Noorsoo kasvatusse oli vaja kaasa tõmmata kõik linna käsutuses olevad vahendid: pedagoogilised, kultuurilised, majanduslikud jne. Iga süsteem hakkab funktsioneerima ainult siis, kui tal on kindel organisatsiooniline vorm. Lipetski oblasti eeskujul hakkasime neid kasvatuslikke koondisi nimetama sotsiaal-pedagoogilisteks kompleksideks.

Isiksuse kujunemise protsess on keeruline ja tihti vastuoluline. Edu saavutamiseks on vaja ühelt poolt, et noor inimene ise tahaks kujuneda isiksuseks ja teiselt poolt, et kasvatav ümbrus — kodu, kool, ühiskond — moodustaksid ühise terviku ühtsete nõudmistega.

Nagu ütengi kasvatustöö võtet ei saa täielikult ja automaatselt üle kanda, nii ka meie tutvusime sellega, mida oli elukohajärgses kasvatustöös Nõukogude Liidus saavutatud, kuid süsteemi pidime ise looma. Arvesse tuli võtta, et meil on suhteliselt väike kuurortlinn, pole suuri tööstusettevõtteid jne. Kõige otstarbekamaks pidasime kasvatuslikud piirkonnad samastada koolipiirkondadega. Kasvatuslikku piirkonda e. sotsiaal-pedagoogilisse kompleksi kuuluvad kõik asutused ja ettevõtted, mis asuvad antud kooli piirkonnas, tingimata šeffettevõtte ja šeffmajand Pärnu rajoonis.

Katseliselt lõime 1980. a. esimese sotsiaal-pedagoogilise kompleksi 4. keskkooli juurde, et proovida, kas süsteem hakkab tööle. Hakkas küll. See andis julgust edasi minna ja 1981. a. lõime juba kõikide üldhariduskoolide juurde sotsiaal-pedagoogilised kompleksid. Et probleem oli uudne, oli vaja arendada praktilist tegevust ja koos sellega panna paika ka juriidilised alused põhimääruse vormis. Nii et praktika ja teooria arenesid meil käsikäes.

On loomulik, kui tegutseb noorsoo kasvatamise ülelinnaline süsteem, siis jääb väheks kooli ja haridusrahva jõust selle mehhanismi käivitamiseks ning töös hoidmiseks. Nii kandus ka meil juhtimine kindlalt EKP Pärnu Linnakomiteesse. Seadusliku jõu uuele süsteemile andis EKP Pärnu Linnakomitee ja Pärnu Linna RSN Täitevkomitee ühise otsusega kinnitatud «Sotsiaal-pedagoogiliste komplekside põhimäärus». Sama ühise otsusega kinnitati ka linna sotsiaal-pedagoogiliste komplekside ülelinnalise nõukogu koosseis. Sotsiaal-pedagoogilised kompleksid moodustati Pärnu Linna RSN Täitevkomitee otsusega. Põhimääruses on öeldud, et sotsiaal-pedagoogiliste komplekside eesmärgiks on koolinoorsoo hulgas tehtava ideelis-poliitilise, kõlbelise ja töökasvatuse süvendamine, kultuuri- ja sporditöö parandamine ning õiguskorra tagamine lastevanemate, töökollektiivide ja üldsuse kaasamise läbi.

Sotsiaal-pedagoogilised kompleksid alluvad ülelinnalisele nõukogule. Iga sotsiaal-pedagoogilist kompleksi juhib piirkonna-

staap ja staabi ülemaks on piirkonnas asuva kooli direktor. Planeeritud ürituste korraldamiseks kasutatakse kõiki kompleksi piirkonnas olevaid sobivaid ruume tasuta. Materiaalne fond moodustatakse koolide ja ettevõtete vastavatest summadest. Juhendajate kaadri moodustavad koolide ja ettevõtete töötajad nii ühiskondlikel alustel kui ka tasuliste ringijuhitidena.

Põhimäärusega määrati ülelinnalise nõukogu, piirkonna kompleksi staapide ja sektorite töö põhisuunad. Meie linnas on kompleksides moodustatud neli sektorit: 1. poliitiline kasvatustöö, kultuuritöö; 2. sporditöö; 3. õiguserikkumiste profülaktika ja defektsete perekondadega tehtav töö; 4. heakorra ja olmekultuuri sektor.

Iga kompleksi juurde on kinnitatud linna üks kultuuriasutus ja samuti siseasjade osakonna töötaja.

Et kõik tähtsamad elualad on haaratud komplekside tegevusega, seda näitab ülelinnalise nõukogu koosseis. Nõukogu esimees on EKP Pärnu Linnakomitee sekretär, tema asetäitjad komsomolikomitee I sekretär, täitevkomitee esimehe I asetäitja, haridusosakonna juhataja. Sekretäriks on EKP Pärnu Linnakomitee propaganda- ja agitatsiooni-osakonna instruktor. Liikmete hulka kuuluvad linnakomitee propaganda- ja agitatsiooni-osakonna ning samuti tööstus- ja transpordiosakondade juhatajad, elamuekspluatatsiooni valitsuse juhataja, ühingu «Teadus» vastutav sekretär, kultuuriosakonna juhataja, spordikomitee esimees, sõjakomissar, tööstusettevõtete direktorite nõukogu esimees, ettevõtte parteialorganisatsiooni sekretär, linna peapediaater, siseasjade osakonna ülem, EKP Pärnu Linnakomitee ühiskondliku kooliosakonna juhataja, AAK sekretär, Sindi RSN TK esimees, ajalehe «Pärnu Kommunist» kooliosakonna juhataja.

Sotsiaal-pedagoogilise kompleksi staabi soovitatav koosseis: esimees — kooli direktor, asetäitjad — kompleksi kuuluvate asutuste-ettevõtete juhtkonna esindajad (direktor, juhataja, direktori asetäitja), vastutav sekretär — klassivälise töö organisatsioon (või 8-kl. koolis direktori asetäitja), liikmed — kooli, ettevõtte komsomoliorganisatsiooni sekretär, parteiorganisatsiooni sekretär, piirkonnainspektor, piirkonnas asuva klubi direktor, spordikomitee esindaja, kehalise kasvatuse õpetaja, kõikide sektorite juhatajad.

Arvame, et ülelinnaline nõukogu ja samuti staabid sellises koosseisus on võimelised oma ametialase positsiooni poolest edukalt juhendama ja organiseerima noorsoo kasvatamist suunas, mille andis meile NLKP XXVI kongress.

Aga tehtud töö tulemused? On need olemas? Kindlasti on.

Aktiva poolele võime kahtlemata kanda üldise suhtumise muutumise hariduslembese-

maks. Kooli- ja kasvatusprobleemid on muutunud parteikomitees, täitevkomitees ja ettevõtetes põhitöö hulka kuuluvaks. Koos sellega on muutunud ka koolijuhi roll. Tagasihoidlikumalt öeldes on koolidirektor paljast kasvanud võrdväärseks partneriks ettevõtete juhtidele. Ta on muutunud kogu piirkonnas kasvatustöö suunajaks ka asutustes ja ettevõtetes. Aga võrdväärsete vahel laabuvad asjaajamised paremini. Selle kinnituseks, et ettevõtete direktorid tegelevad kasvatusküsimuste lahendamise, on kas või fakt, et väljastpoolt kooli on meil ligi 60 ringijuhti. Soliidseks ei peeta ettevõtet, kus üleplaaneline kasum antakse otse riigile, aga mitte riigile oma linna laste kasvatamise kaudu. 1982. a. laekus haridusosakonna erivahendite arvele vahendeid üleplaanelisest kasumist 3 korda rohkem kui igal eelnenud aastal. Eriti oluline on see, et ettevõtete sotsiaal-kultuuriliste summade arvel tasustatakse ringijuhtide tööd sel määral, mida nende tegevus väärib. On päris loomulik, et kooli 9 ringitunni tasuga ei saa midagi suurt ära teha. Samuti pole ka õige õpetajalt nõuda tasuta lisatööd veel sellele, mida ta teeb õppekasvatustöö edukaks täitmiseks. Lisaallikad finantseerimiseks võimaldavad õpetajal anda ka vähem tunde ja rohkem teha klassivälisist tööd.

Peale majandusliku abi on hindamatu see töö, mida teevad asutuste, ettevõtete töötajad, kes kuuluvad vastava sektori koosseisu. Meie feminiseerunud koolis on lausa vajalik, et ettevõtete mehed võtavad osa noorte elu korraldamisest.

Kodu, kooli ja ettevõtte ühistöö peab olema kasvatuses ennetav. Laps peab nägema, et mitte ainult kodu ja kool ei ole huvitatud tema võimetekohasest õppimisest ja heast käitumisest, vaid see on kogu meie ühiskonna nõudmine igale noorele, igale inimesele. Kasvatusküsimuste lahendamine peaks koolis minema tunduvalt kergemaks seoses selle tähelepanuga, mida novembripleenumi järel osutatakse töödistsipliinile. Aga õpilase töödistsipliini hulka kuulub peale korraliku kooliskäimise ka võimetekohane õppimine. Kahjuks pean enesekriitiliselt koolirahva nimel omaks võtma, et ka koolil on olnud teatud osa nende inimeste kasvatamisel, kes ei taha tööd teha ja kelle taldade all hakkab maa järjest rohkem hõõguma.

Üheks üldsuse kaasamise näiteks 1. keskkooli piirkonnas on seal tegutsev mopeediklubi. Mopeediklubi tööleasumisega on pandud kindlatesse raamidesse poiste lemmik-harrastus — mopeediga sõitmine. Seda klubi juhendab ATP töötaja A. Kesamaa, korralikud ruumid on majavalitsuselt, 1. keskkoolilt on 19 mopeedi, siis veel mopeedid Autobaa-silt nr. 7, Autobussi- ja Taksopargilt, ALMAVÜ-lt jt. asustustelt. Aktiivselt lööb kaasa suur hulk lapsevanemaid. Oma osa on ühiskondlike autoinspektorite nõukogul. Toe-

tavad Autobussi- ja Taksopark ning eriti Autobaasi nr. 7 ametiühing. Nimetatud klubi on muutunud nii elujõuliseks, et seda ilma pahandusteta likvideerida ei saa. Pärnu Kolhoosidevaheline Seavabrik eraldas kahe ringi tööks ruumid ja juhendajad. Autobussi- ja Taksopargi ruumides ning juhendajaga töötab treialite ring jne.

Või näide teisest valdkonnast. 9. 8-kl kooli pikapäevärühmade töö on viidud sellisele tasemele, mida me tahame nende puhul näha. Lisaks oma tublidele õpetajatele on sellesse tegevusse kaasa tõmmatud ka välisjõude. Igas kvartalis esinevad kõik pikapäevärühmade õpilased oma nn. aruandekontserdiga. Vastav sisuline töö on võitnud lapsevanemate täieliku poolehoiu ja ka lapsed ise tahavad olla pikapäevärühmas. Teistes koolides me seda veel saavutanud ei ole.

Väga meeldejääv oli ka 9. 8-kl. kooli sotsiaal-pedagoogilisse kompleksi kuuluvate asutuste näitus-puhkeõhtu. Iga ettevõtte oli välja pannud oma toodangu näidised. Esinesid ettevõtete paremad taitlejad, ka koos kooli isetegevuslastega. Kohal olid kõik tippjuhid, partei linnakomitee esindajad. Head tahet ühiseks tegevuseks kuuldus kõikide tippjuhtide sõnavõttudes ning elu on näidanud nende sõnade ja tegude ühtsust.

Sotsiaal-pedagoogilised kompleksid on vastastikuse rikastamise allikas. Me kaugeltki ei taha ettevõtetelt ainult saada, vaid oleme nõus ka andma. Kool on kõige rikkam, sest tema valduses on noor inimene, tulevane töötaja. Me soovime õpilaste osavõttu ettevõtete ning asutuste isetegevus- ja spordiringide tööst. Seda oleme ka saavutanud. Kui NSV Liidu 60. aastapäeva ülelinnalisel suurkontserdil esinesid ettevõtete taitlejad, siis oli nende hulgas rohkesti õpilasi. Samasugune lugu on spordiga — õpilased on vaja viia oma tulevase töökollektiivi spordirahva juurde. Ettevõtete spordimetoodikud on spordielu juhtijateks sotsiaal-pedagoogilises kompleksis.

Kooli ja üldsuse koostööna peab tõsise arengu saama õpilaste osavõtt meie igapäevast kehalisest tööst. Juba aastaid on koolide hooldada osa linna haljasalasad ja parke. Kauaaegsed on sidemed koolide ja Pärnu rajooni kolhooside ning sovhooside vahel. Meie õpilased on kindlustanud pideva tööjõu oma šeffmajandis. See algab üksikute päevadega kevadel, kestab kogu suve ja jätkub sügisel kartulivõtmisega. Majandid annavad suvise elukoha ning kannavad muud majandusmured. Meil on ka mõningaid aastaringseid puhkebaase majandites. Head on koolide sidemed Pärnu, «Sädeme», Audru, Sindi sovhoosiga, Vändra katsesovhoosiga, Hallinga, Lenini-nim., «Kalevipoja» kolhoosiga. Need töövormid olid ja jäävad.

Kuid hoopis uus on õpilaste rakendus EÕM-i ja TPL-i vormides linnas. Et linnarühmad üldse tööle said, selleks tuli suur

Kasvatustöö reserve töötamisel täiustatud õppeprogrammide alusel

töö ära teha EKP Pärnu Linnakomitee I sekretäri A. Peebol. Alustada oli vaja teatud töökspidamiste muutmisest nii pedagoogide, lastevanemate kui ka ettevõtete juhtide juures. Ja ega see päris kergelt läinudki. Ainult õpilased olid kohe tööühmade moodustamisega nõus. Järelikult pidid ka teised osanikud nõustuma. Alustasime jällegi katseliselt — ainult 2 rühmaga. Üks rühm töötas Kommunaal-ettevõtete Kombinaadi juures haljastusega ja teine rühm elamuvalitsuse juures põhiliselt aedade remondi ning värvimisega. Juhendajad pedagoogide hulgast ja ettevõtetest olid head. Kokkuvõttes olid rahul kõik — õpilased, õpetajad, lapsevanemad ja ettevõtted.

Käesoleval aastal on moodustatud Pärnu linna õpilastest 43 EÕM-i ja TPL-i rühma, neist 16 linnas. See on juba märkimisväärne jõud ning peaks oluliselt kaasa aitama linna välisilme kujundamisele ja nii puhkajate kui ka oma linna töötajate teenindamisele. Meie ülesanne on rühmade töö hästi ette valmistada nii juhendajate, töökorralduse kui ka eluliste küsimuste lahendamisel. Seda on ka tehtud, sest juba detsembris olid töökohad, iga kooli rühmade arv jt. probleemid paika pandud. Veebruaris toimusid veel kooli ja selle kooli töökohtade esindajate kohtumine linnakomitees, et täpsustada iga lüli ülesandeid ja kohustusi.

Aastaringne on «Kodulinna» tegevus. Noored on leidnud hea kontakti restaureerijatega ja nende töö on oluline osa Pärnu linna kunstiajaloo jäädvustamisel.

Soovisin anda mõninga pildi sellest, kuidas on Pärnu linnas püütud ellu viia Lenini õpetust noorsoo kasvatuse ühiskondlikust olemusest. Meie linnas on selles töös tagasihoidlikke saavutusi ja terve hulk veel lahendamata probleeme. Kuid ühine on veendumus, et üldsuse kaasamisega kasvatustööd võib, saab ja peab tegelema.

Kirjandus

Lenin, V. I. Teosed, 2. kd., Tln., 1953.

ROZA ANVELT, Eesti NSV Haridusministeeriumi õppe-kasvatustöö osakonna juhataja

Arenenud sotsialismi tingimustes meie nõukogude kooli kasvatustöö funktsioon ei vähene, vaid suureneb. Kasvatustööl koolis on palju vorme ja võimalusi, kuid kõigepealt teostatav see ikkagi õppetunnis, õppeaine kaudu. Hea keemik, füüsik või inglise filoloog on ainult siis tõeline õpetaja, kui ta on hea kasvataja. Ei saa realiseerida õpetuslikku eesmärki, arvestamata selle kasvatustöö mõju. Need on tuntud tõesed, kuid nende ellurakendamine nõuab palju meisterlikkust, seda ei saavuta piirdudes üksnes informatsiooni kogumisega pedagoogika ning didaktika valdkonnast.

Esiplaanile kerkib üha rohkem õpetaja isiksus. Räägime palju õpetaja eneseharimisest, kuid vähem tähtis ei ole pedagoogi enesekasvatus. Õpetada aktiivset eluhoiakut, kujundada oma kasvandikud kommunismiehitajateks saab ainult see, kes ise on noorsoole ideaaliks, aktiivne ühiskonnaliige, sest isiksust saab kujundada ainult see, kes ise on isiksus. Õpetaja oli ja on meie koolis keskne kuju, tema tööst sõltub kogu õppe-kasvatustöö protsess.

Meetodite ja organisatsiooniliste vormide täiustamine sõltuvad suurel määral ka õppeprogrammide ja õpikute didaktilisest ning ideelis-poliitilisest tasemest. Palju on räägitud ja kirjutatud täiustatud õppeprogrammide kohta. Siiski peatuksin veel kord nende funktsioonil ja osatähtsusel. Meie õppeprogrammid on käesoleval hetkel tõepoolest ainult täiustatud, nende sisu on muutunud vähe. Kuid täiustamine on alles esimene samm programmide sisulise korrigeerimise teel.

Lähtuvalt partei ja valitsuse koolimääruse põhimõtetest seisneb üldhariduskooli õppeprogrammide täiustamine eelkõige õppeainete vabastamisest teisejärgulistest detailidest, ainetevaheliste ja ainesiseste seoste tugevdamises, maailmavaatelse suunitluse süvendamises ning polütehnilise ja töökasvatustöö suuna avardamises. Seega peamised muudatused programmides on eelkõige seotud nende ideelise suunitluse ja didaktilise varustatuse tugevdamisega.

Programmide uued osad (näiteks õpilastele kohustuslikud põhiteadmiste, -oskuste ja

-vilumuste loetelu või õpilaste teadmiste, oskuste ja vilumuste hindamisnormid) sisaldavad õpetaja jaoks palju informatsiooni, mis võimaldab täpsustada põhilist. See omakorda on aga õpilaste ülekoormuse likvideerimise ja õppe-kasvatustöö kvalitatiivse potentsiaali tõstmise üks teid.

Vaieldamatut abi õpilaste teadmiste süstematiseerimises, nende teadvuses tervikliku dialektilis-materialistliku maailmavaate kujundamises osutavad ainetevahelised seosed. Kahjuks ei kajastu seosed vajalikul määral kõikides aineprogrammides. Eeskätt vajavad need täiustamist ja täpsustamist meie vabariigis koostatud programmides (vene keel, emakeel ja kirjandus, võõrkeeled). Selle lünga likvideerimine peab olema meie pedagoogikateadurite ja metoodikute üks tähtsamaid ülesandeid.

Õppe-kasvatustöö ideelis-poliitilise suunitluse tugevdamisel on suur tähtsus aineprogrammides esitatud konkreetsetel soovitel V. I. Lenini teoste ja NLKP dokumentide tundmaõppimiseks.

Kuid ka kõige ideaalsem programm ei muutu iseenesest õpetaja abiliseks. Selleks peab õpetaja temasse suhtuma teadlikult ja loovalt, teda põhjalikult tundma õppima. Programm peab muutuma õpetaja käsiraamatuks. Alles siis võib loota temast kasu õpetaja igapäevases töös.

Kõik me mõistame, et õpilase veendumuste kujundamine, tema isiksuse arendamine ei ole väiksema tähtsusega kui õppematerjali hea valdamine ja selle edukas reprodutseerimine.

V. I. Lenin oma kõnes Venemaa Kommunistliku Noorsooühingu III ülevenemaalisel kongressil juhtis tähelepanu vajadusele omandada kogu inimteadmiste summa ja omandada nii, et kommunism ei oleks midagi niisugust, mis on pähe õpitud, vaid oleks see, mis te ise olete läbi mõelnud, oleks need järeldused, mis on paratamatud nüüdisaegse hariduse seisukohalt (Teosed. 31. kd., lk. 257). Need V. I. Lenini sõnad on aktuaalsed ka tänapäeva didaktika seisukohalt. Täiustatud programmid võimaldavad teha korrektiive õpilaste teadmiste ja oskuste diferentseerimisel, nende ideelis-kõlbeliste veendumuste kujundamisel. Selleks et noorte teadmised ja maailmatunnetus tõepoolest veendumuseks muutuksid, on vaja muuta mõndagi õpetamismetoodikas, senisest enam osutada tähelepanu probleemide leidmisele, nende arutamisele, analüüsi-, võrdlus- ja üldistamisoskuste omandamisele, loova mõtetegevuse arendamisele.

Õppemetoodiline kirjandus (eeskätt õpik ja metoodiline juhend) peaks suunama õpetaja ja õpilase tööd tunnis, andma õpetajale võtme, kuidas üht või teist teemat nimetatud eesmärgil kasutada. Kuid õppekirjanduse uuendamine, täiustatud programmide ja nüüdismetoodika nõuetega vastavusse viimine on pikaldane ning keeruline protsess,

see nõuab rohkesti aega ja jõupingutusi nii õppekirjanduse ettevalmistamise organiseerijatelt kui ka autoritelt. Ja ikkagi — ka kõige ajakohasemat õpikut ja metoodilist juhendit peab täiustama õpetaja isiksus, tema loov mõte ja kõrge professionaalsus. Alljärgnevalt lähemalt üksikutest õppeainetest.

Eesti keel ja kirjandus

JUTA NURMIK

Emakeele ja kirjanduse programmid on nii sisuliselt kui ka vormiliselt moderniseeritud ning hakkasid alates 1980/81. õppeaastast järkjärguliselt jõustuma.

Emakeeleõpetuse sisu uuendamine eeldab õpetajal paljuski ümberorienteerumist, mõnети seniste teadmiste täiendamist, töekspidamiste revideerimist.

Uus emakeeleprogramm suunab õpetajat senisest enam kujundama õpilaste teadusliku maailmavaadet ning kasvatama ideelis-poliitiliselt. Seda võimaldab eelkõige keeleteaduse põhimõtete ning keele olemuse selgitamine.

Pahatihti on aga praktilises koolitöös nii, et emakeeleõpetaja peab väga oluliseks ainult üht keeleõpetuse põhieesmärki — emakeele korrektset valdamist kõnes ja kirjas — ning töö tunnis piirdub seletuste kuulamise, mõistete ja reeglite õppimise, kriitiliste keelendite drilliga. Selle tulemusel kaldutakse mõnikord eitama või käsitletakse väga kitsana kommunistliku kasvatuse võimalusi keeletunnis. Emakeelel aga on suur kaal õpilaste ideelis-poliitilisel kasvatamisel.

Täiustatud programm on püüdnud küll emakeeles sisalduvaid kasvatusvõimalusi välja tuua, kuid seal sõnastatud eesmärgid on üldised, kehtivad kogu keelekursuse kohta. Opetaja ülesanne on need eesmärgid igapäevases töös konkretiseerida.

Emakeeletundidel on kindel osa õpilaste materialistliku maailmavaate kujundamisel. Õpilane peab tunnetama ning aru saama, et keel on inimese arengust, inimesest kui ühiskondlikust olendist tulenev nähtus. Ilma keeleta poleks inimest, rahvust ega rahvuskultuuri. Sellega seoses ilmneb viimasel ajal meie kooliõpetuses ebaõige tendents: sageli ei pöörata tähelepanu oma emakeele, oma rahvuse ja koduvabariigi vastu austuse ning armastuse kasvatamisele. Peetakse endastmõistetavaks, et iga eestlane armastab oma keelt, maad ja rahvast. See on aga rahvustunde kasvatamisel isevoolu tee ja võib saada aluseks natsionalismi tekkimisele. Ei tohi unustada, et meie ideoloogilised vastased püüavad kasutada emotsionaalse

mõtlemise primitiivsust, näidates, nagu suru- taks meie riigis rahvuskultuuride areng taga- plaanile. Sõbralik, salliv ja eelarvamusteta rahvustunne õilistab ning rikkastab harmoo- nilise inimese hingeelu. Sellise rahvustunde kasvatamine on küll keerukas, ent äärmi- selt tähtis eesmärk.

Eeskätt emakeeleõpetaja ülesanne on õpe- tada oma kasvandikke tunnetama emakeele ilu ja rikkust. Üleolev suhtumine oma keeles- se, sellega lohakas ümberkäimine viib üle- oleva suhtumiseni või huvi puudumiseni ka teiste keelte- ja kultuuride vastu. Kui laps ei austa oma kodu, oma keelt, oma rahvast, oma kodumaad, on võimatu teda kasvatada rahvaste sõpruse ja internatsio- nalismi vaimus.

Emakeeleõpetusel on tihedad sidemed kõi- kide õppeainetega, eriti kirjanduse, ühis- konnaõpetuse, vene ja võõrkeeltega. Nende sidemete oskuslik kasutamine on emakeele- õpetajale abiks aine kasvatuslike eesmärkide saavutamisel.

Emakeeleõpetaja õpetab ühtlasi ka kirjan- dust. Võiks öelda: kogu oma tegevusega on ta ka kultuuri õpetaja. Õpetades vene ja väliskirjandust, tuleb sealgi leida võima- lusi huvi ja lugupidamise sisendamiseks teiste keelte, teiste kultuuride ning rahvaste vastu.

Tuleks silmas pidada, et emakeeletunnis kasutatavad näidiskeeledid ja harjutuste tekstid sisaldaksid koos sisuliste ja fakti- liste materjalidega ka positiivseid ideid, süvendaksid maailmavaatelist kindlust, sisen- daksid austust töö ja tööinimese, looduse, eesti kultuuri ning teiste kultuuride, meie paljurahvuselise kodumaa kõigi rahvaste vastu. Iga emakeeletund peaks andma õpi- lasele positiivse emotsionaalse laengu.

Täiustatud kirjandusprogrammis on eel- misega võrreldes olulisi muudatusi. Kommu- nistliku kasvatusüsteemis on kirjandusel üldhariduskooli teiste õppeainetega võrreldes eriline koht. Kirjanduse iseärasus seisneb selles, et tema õppetegevuse objektiks on kunstiteosed, millest johtuvad ka kasvatus- ja õpetuseesmärkide erisused. Kirjandus kui sõnakunst, kui ühiskonna tunnetamise vorm on seotud õpilaste vaimse elu aladega ja ideelis-esteetilise kujunemisega. Seetõttu avaldab see noortele sügavamat kasvatuslik- ku mõju kui ükski teine õppeaine.

Programmi seletuskirjas sätestatakse kir- jandusõpetuse eesmärgid, seades peaeesmär- giks marksistlik-leninliku maailmavaate kas- vatamise kirjanduse kui kunstiliigi esteeti- lise mõju kaudu.

Kirjandusõpetaja meetodiline suunitus tuleneb kasvatuslikest ning õpetuslikest ees- märkidest, rõhutades eriti õpilaste ideo- loogilist ja esteetilist kasvatamist. Aines peituvaid võimalusterikkusi tuleb aga kasu- tada nii, et need tõepoolest realiseeruksid õppeprotsessi igas lülis. Näpunäiteid selle

kohta leiab õpetaja eelkõige programmi sele- tuskirjast, kus selgitatakse kirjandusõpetuse üldprobleeme ning nende lahendamist ühe või teise kirjandusteose alusel.

Vene keel

ELVIRA VÄRI

Viimasel ajal pööratakse erilist tähelepanu õppeprotsessi optimeerimisele ja efektiivsuse tõstmisele, selle kasvatuslikule ning ideo- lis-poliitilisele suunilusele. Samad ülesanded seisavad ka vene keele kui õppeaine ees. Kuid vene keelel on ka eriline funktsioon harmooniliselt arenenud inimese kasvatami- sel. Vene keele kui rahvastevahelise suht- lemiskeele niisugune osa järjest suureneb. Sellest tulenevalt on vene keele õpetami- sel tähtis ülesanne valmistada õpilast ette suhtlemiseks selles keeles kõikvõimalikes elusituatsioonides, avada vene keele vahendu- sel võimalus läbikäimiseks meie maa teiste rahvastega ning juurdepääs nende rahvus- kultuuride rikkustele. Seetõttu ei saa vene keele õpetamine koolis olla üksnes vene keele õpetaja mure.

Vene keele kui õppeaine prestiiž, õpe- tamise motivatsiooniaspekt, meie ühiskonnas vene keelele langevate funktsioonide selge mõistmine õpilaste poolt sõltub kogu kasva- tustöö iseloomust koolis, koolikollektiivi kontaktidest ja õpetamise üldisest tasemest. Suurt osa õppemotivatsioonis etendab ka koolide, eriti paljude klassikomplektidega koolide vene keele õpetajate mikrokollek- tiiv.

Ühtsed nõuded õpilastele, õpetamise järje- pidevus eri etappidel, klassi- ja koolivälisete ürituste süsteem, mis annab kõigis vanuses õpilastele võimaluse vene keeles suhtlemiseks seal, kus puudub venekeelne kõnekeskkond, õpetajate meetodiliste otsingute efektiivsus ja kogemuste vahetamine — kõik loetletu soodustab optimaalsete viiside leidmist õpi- laste ettevalmistamiseks aktiivseks suhtlemi- seks vene keeles.

Teisest küljest, ka vene keele õpetajate omavahelise, samuti õpilastega vene keeles toimuva suhtlemise kultuur võib olla arves- tatav tegur, mis aitab kaasa elava kõne- keele arendamisele. Peab aga märkima, et eesti õppekeelega koolide vene keele õpeta- jad ei kõnele omavahel kaugeltki alati vene keelt. Kui aga vene keele õpetajad (eriti kui neid on koolis rohkem) eelistavad suhelda eesti keeles, kujundab seegi õpilaste suhtumist õppeainesse.

Viimastel aastatel on vene keele õpetaja- te abistamiseks meie vabariigis mõndagi tehtud. Tallinna Pedagoogilise Instituudi juures tegutseb nende kvalifikatsiooni tõst-

mise teaduskond, kus kursused toimuvad õppetöö ajal. Suuremates klassides jaotatakse õpilased vene keele tunnis rühmadeks. On täiustatud programmi, milles on kindlaks määratud nõuded oskuste ja vilumuste arendamisele kõikides kõnetegevuse liikides, on antud õpilaste kõneoskuste hindamise ligikaudsed parameetrid jne.

Kõik vene keele programmis tehtud muudatused on suunatud ideelis-kasvatustliku ning kommunikatiivse suunitluse tugevdamisele. Programmis sisaldub didaktikaprintsiip, mille kohaselt teadmistelt oskuste ja vilumusteni jõutakse küllaldase harjutamisega, kuid seda printsiipi õpetajad ei mõista ega järgi. Programm näeb ette nii tunnis toimuvat kui ka tunnivälise õppetegevuse liigid. Seega siis programminõuete tundmine ja nende täitmine määrab ette kindlaks nii õpetaja kui ka õpilase tegevuse. Et aga kõike seda praktikasse viia, peab õpetaja saama nii didaktiliselt kui ka lingvistiliselt kompetentset ja tõhusat abi teadlastelt ning meetodikutelt kõigis nüüdisaegse vene keele tunni aktuaalsetes küsimustes.

Võõrkeeled

NEIDI AULI

Õppetunnis toimuva õppe-kasvatustöö ideelise suunitluse tõhustamine oli üks võõrkeelte programmide täiustamise olulisi põhjusi. Tunni ideelise taseme tagamisel on kõige tähtsam osa õpetajal. Ka võõrkeelte õpetaja on eelkõige NLKP poliitika aktiivne propagandist, kes oskuslikult seostab õpetamist kasvatamisega, mis on seotud kommunistliku ülesehitustöö aktuaalsete ülesannete lahendamisega. Õpitavat võõrkeelt kõnelevate rahvaste eluolu ja kultuuri tutvustades propageerib võõrkeeleõpetaja ka Nõukogude riigi rahvamajanduse, teaduse, tehnika ja kultuuri saavutusi.

Õpetuslike, kasvatuslike ja arenduslike eesmärkide konkretiseerimine ning õpetuslike eesmärkide suhtes teisejärgulise ja ülearu raske keelematerjali väljajätmine kergendab oluliselt õpilaste koormust. Just kasvatusseisukohast on tähtis, et iga üldharidusliku keskkooli õpilane tunnetaks õppematerjali jõukohasust, vajalikkust eluks ja kutsetöök ning töörõõmu praktilise keele omandamisest.

Ainetevaheliste seoste kasutamine õpetamisel on eelkõige suure üldharidusliku väärtusega. Toetumine emakeele ja vene keele tundides õpitud põhivareteadmistele, oskustele ja vilumustele võimaldab teadlikustada võõrkeele süsteemi elemente. Ühtlasi areneb õpilaste oskus võrrelda, näha erinevusi või sarnasusi ja teha üldistusi. Ainetevaheli-

sed seosed aitavad kujundada õpilaste terviklikku dialektilis-materialistlikku maailmatunnetust, kui võõrkeelte õpetaja kasutab rahvusvaheliste sõnade lahtimõtestamiseks terminoloogiat ja mõisteid, mida õpilased on omandanud matemaatika, füüsika, keemia, bioloogia, ajaloo, kirjanduse, geograafia jne. õppimisel.

Täiustatud programmide polütehniline suunitlus võõrkeelte õpetamisel väljendub eelkõige niisuguse oskuse omandamise rõhutamise, nagu on sõnaraamatute kasutamisoskus. Võõrkeeletunnis saadav lugemis- ja tutvuslugemine (tutvustamine ja detaililugemine) on oluline eluaegse õppimise jaoks.

Teaduse ja tehnika progressist tingitud muutused tehnoloogilistes protsessides ning kutsealadel nõuavad kõigi töötajate pidevat enesetäiendamist. Iseseisva õppimisoskuse, kutsetöök vajaliku informatsiooni hankimise oskuse õpetamine on võõrkeeleõpetaja tähtis polütehnilise töökasvatuse alane ülesanne.

Seoses iseseisva õppimisoskuse õpetamisega tõuseb õpetaja osatähtsus õppeprotsessi juhtijana tunnis. Iga tunni efektiivsuse tõstmine on tähelepanu keskpunktis, millele on suunatud kõigi õpetajate, haridustöötajate ja teadlaste pingutused. On välja selgitatud, milline on erinevate tegevuste kasutegur õppimisel. Õpetaja peab arvestama seda, et üldjuhul jääb õpilasel meelde 10% sellest, mida ta on ainult lugenud, 20% sellest, mida kuulnud, 30% sellest, mida vaadeldud, 50% sellest, mida näinud ja kuulnud, 70% sellest, mille kohta avaldanud oma arvamust, 90% sellest, mille kohta avaldanud arvamust ja mida ise praktiliselt kasutanud. Peale selle peab õpetaja arvestama konkreetset õpilast, tema vaimseid iseärasusi, töövõimet ja oskusi. Efektiivse võõrkeeletunni iseloomulik joon on õpilaste aktiivsus. Iga õpilase maksimaalset töölekkendatust, võõrkeelse kõne aktiivset kasutamist tagavad niisugused kollektiivse töö vormid nagu kooritöö, rühmatöö ja paaris-

töö. Täiustatud programmidele lisatud soovitud kontrolliks ja hindamiseks suunavad õpetajat paindlikult, konkreetseid tingimusi arvestavalt hindama õpilaste töötulemusi.

Matemaatika

MALL PALTSER

Matemaatika programmi seletuskirjas märgitakse matemaatika õpetamise eesmärkidena muu hulgas:

□ arendada õpilaste loogilist ja abstraktsust mõtlemist, ruumikujutlust, leidlikkust ja taiplikkust; õpetada neid täpselt, lühidalt ja argumenteeritult end väljendama nii sõnas kui kirjas;

□ selgitada matemaatika tähtsust ja seisundit tänapäeva teaduses, tehnikas ja tootmises ning matemaatika osa kultuuri arenemise ajaloos.

Koos teiste õppeainetega teenib ka matemaatika kommunistliku kasvatuses üldisi huve, aidates kaasa igakülgsele arenenud isiksuse kujunemisele. Praegu rõhutatakse pidevalt, et matemaatika peab olema poliit-tehnilise suunitlusega ja tihedalt seotud eluga. Seega tuleb enam tähelepanu osutada praktilisele küljele ja vähem teoreetiseerimisele.

Tavaliselt osatakse hästi näha füüsika, keemia ja tööõpetuse vahetut seost praktikaga. Matemaatika kasvatuslik külg taandatakse vastavasisulistele, nüüdisaja andmetele tuginevatele ülesannetele, matemaatika ülejäänud lõikudes nähakse vaid üldharivat, arendavat osa. Õpilastele tuleb näidata, et paljud matemaatilised mõisted ja seosed peegeldavad meid ümbritsevas tegelikkuses esinevaid objekte, nende omadusi ja seoseid nende vahel. Loodus ise on niivõrd keerulise struktuuriga, et ükskõik missugust abstraktset kujundit ka välja ei mõtleks, leiame loodusest ikka vastava mudeli. Näidatakse õpilastele, et matemaatiline sümbolika on objektiivse maailma tunnetamise vahend.

Reaalained on nagu loodud selleks, et õpetada lapsi nägema looduse ilu ja inimese tegevust looduses — sümmeetriat, harmooniat, proportsioone, rütme, värvide kooskõla, arengu ja sündmuste seostmist loogikat, seda, kui palju meeldivaid emotsioone ja rahuldust pakuvad esialgu keerulistena tunduvate ülesannete lihtsad, ilusad lahendused. Et õpetada lapsi reaalainetes ilu nägema, tuleb seda ennekõike ise osata.

Matemaatika peab õpetama õpilasi end täpselt ja lühidalt väljendama nii kirjas kui sõnas. Kas me aga mõtleme sellele, kui sunnime õpilasi vaid kirjalikule tööle ja rääkida püüame ikka ise? Ärgem unustagem R. Kallase sõnu: «Õpilased ei õpi kõnelema, kui õpetaja ei mõista vait olla.»

Tuleb mees pidada: üldharidusliku keskkooli ülesanne ei ole mitte selles, et lapsed omandaksid tänapäeva teaduse tipud, vaid koolis ehitatakse vundament, mis edaspidi annab võimaluse tegelemiseks teaduse tippudel.

Nüüdisaegsele tunnille esitatud nõuete seas öeldakse:

□ tõsta õpetamise kasvatuslikku osa, kujundada õppeprotsessi abil õpilaste isiksuseomadusi vastavuses kommunismiehitaja moraalikoodeksiga;

□ kujundada õpilastes oskust iseseisvalt õppida; omandada, süvendada ja täiendada teadmisi, töötada kirjandusega.

Töökasvatusest rääkides me mõtleme enamasti kehalist tööd ja unustame vaimse, aga

just see on õpilase põhitöö. N. Krupskaja väitis, et füüsilise töö puhul rõhutatakse pidevalt mõtet töö õige organiseerimise hiiglaslikust tähtsusest, aga vaimse töö suhtes jäetakse see niisama ilmne tööde märkamata.

Just reaalainete edukal õppimisel on suur tähtsus oma töö planeerimisel. Teatavasti nimetatakse reaalaineid tihti ka täppisteaduseks, seega tuleb eelkõige nende ainete abil õpetada tööd ratsionaalselt organiseerima, tegelema kirjandusega, hindama oma töö tulemusi.

On väga vajalik, et täiustatud programmides antud hindamisnorme tutvustatakse ka õpilastele. Kui peame loomulikuks, et ülesannete lahendamisel saadud tulemustele oskaks õpilane anda hinnangu, siis niisama loomulik on osata anda hinnang vastusele.

Matemaatikas (üldse reaalainetes) on väga suur osa kodutöö, selle õigest andmisest sõltub tähtne. Kodutöö tegemine kasvatab iseloomu, kinnitab teadmisi, aga ebaõnnestunud kodutöö võib kasvatada ka laiskust, soodustada pettust ja mahakirjutamist. Seega — lugegem kodutöö tunni üheks osaks ja pealegi väga oluliseks osaks.

Tunni ettevalmistamisel ei tule mõelda, kuidas ma kasvatan, vaid — mida ma saan selles tunnis kasvatada.

(15. lk. järg.)

Kirjandus

1. Lenin, V. I. Teosed, kd. 6.
2. Lenin, V. I. Teosed, kd. 11.
3. Lenin, V. I. Teosed, kd. 16.
4. Lenin, V. I. Teosed, kd. 31.
5. Lenin, V. I. Teosed, kd. 41.
6. Eesti kirjanike ja kultuuritegelaste pedagoogilisi seisukohti. Tln., 1980.
7. «Pravda», 17.02.1983.
8. «Rahva Hääle», 22.12.1982.
9. Õpetaja ja tema kutse. Tln., 1980.
10. Биккенин Н. Б. Социалистическая идеология. М., 1978.
11. Десятерик В. И. Революционные традиции — молодому поколению. М., 1980.
12. Ильенков Э. В. Об идолах и идеалах. М., 1968.
13. Ковалев А. Г. Психология личности. М., 1970.
14. Крупская Н. К. Педагогические сочинения. М., 1958, т. 2.
15. Лийметс Х. И. Как воспитывает процесс обучения? М., 1982.
16. Материалы XXVI съезда КПСС. М., 1981.
17. Фролов А. Духовное богатство и коммунистическая нравственность. — «Коммунист», 1980. № 15.

Maailmavaade ja selle kujundamine keskkoolis

VLADIMIR HÜTT,
VÖT-i ühiskonnateaduste kateedri
juhataja, filosoofiadoktor,
professor

Käesolev artikkel on mõeldud õpetajale abivahendiks teadusliku kommunismi koolide programmi 5. teema käsitlemisel ning maailmavaate kujundamise võimaluste tundmaõppimisel ja avamisel täiustatud õppeprogrammide kaudu.

1. Kommunistliku maailmavaate mõiste, olemus, spetsiifika

Mis on maailmavaade, tema olemus ja spetsiifika? Õpetajal on seda vaja teada eelkõige sellepärast, et teaduslikku kommunistlikku maailmavaadet ei saa kujundada edastades üksnes teadmisi, unustades kasvatustöö.

Olemuselt on maailmavaade inimese vaa-dete süsteem ümbritsevale maailmale ja oma kohale selles, oma tegevuse tähenduse mõistmine ja hinnang sellele; veelgi enam — maailmavaate alla kuulub teatud tegevuste eelistamine. Maailmavaade määrab inimese käitumise, eriti piirsituatsioonides. Nimelt seetõttu võib maailmavaadet nimetada **praktilis-vaimseks** reaalsusesse suhtumiseks.

Maailmavaate spetsiifiliste joontena tuuakse esile järgmist:

□ teadmiste, emotsioonide, veendumuste ja ideaalide sulam. Suhhomlini oma raamatus «Kodaniku sünd» märgib, et kommunistlik veendumus kujuneb maailmavaatelistele ideedele loogilise ja emotsionaalse tunnetamise ühtsuses(5);

□ praktiline suunitlus, maailmavaade määrab tegevushoiaku;

□ isiksuslik iseloom, maailmavaade kuulub nimelt antud isiksusele, on temast lahutamatu.

Kommunistlik maailmavaade on nii teaduslik kui ka materialistlik. Nüüdiskool peab kujundama nimelt niisugust maailmavaadet.

1. 2. Kommunistliku maailmavaate iseloomulikud jooned, struktuur ja funktsioonid
1. 2. 1. Kommunistlikku maailmavaadet iseloomustavate joontena võib esile tuua järgmist.

Esitaks — teaduslikkus, süsteemsus ja terviklikkus. Kooli astunud lapse senine põhitgevus — mäng — asendub õppimisega. Õpilasel hakatakse sihipäraselt kujundama teaduslikku mõtlemist ja teaduslikku maailmapilti. Temast saab selle tegevuse objekt ja subjekt. Õpetaja ülesanne on juhtida õpilast

tegelikkuse faktide esmaselt grupeerimiselt algklassides teadusliku maailmapildi kujunemiseni.

Nimetatu arvestamisel on suur praktiline tähtsus. Nüüdiskoolis on palju vaieldud kirjanduse õpetamise parandamise ümber. Mõned autorid teevad ettepaneku vabastada kirjanduse õpetamine kirjandusloost ja õpetada seda kui kunsti, kui puhast «inimeseteadust», jättes kõrvale teoreetilised ja ajaloolised alused. Maailmavaate teaduslikkuse printsibiist lähtudes pole selline programm tõsiselt võetav, sest ignoreeritakse mõistete süsteemsust ja terviklikkust.

Teiseks — materiaalsus ja dialektilisus. Sellele juhtis erilist tähelepanu V. I. Lenin. Iseloomustades marksistlikku maailmavaadet märkis ta, et sellesse kuulub järjekindel materialism, mis hõlmab ka sotsiaalse elu ja dialektika kui igakülgne ja sügav õpetus arengust (1, lk. 36).

Materialistliku ja dialektilise maailmavaate elemente kujundatakse kogu õppeaja jooksul kõigi ainete kaudu. Ühiskonnaõpetuse kursuses integreeritakse need teadmised ühtsesse süsteemi ja antakse neile filosoofiline põhjendus. Marksistlik-leninlik filosoofia on seega maailmavaate tuum.

Kolmandaks — parteilisus ja klassiiseloome. Iseloomustades marksistlikku maailmavaadet märkis V. I. Lenin, et sellesse kuulub ka proletariaadi klassivõitluse teooria ja selle kui kommunistliku ühiskonna looja revolutsioonilise maailmaajaloolise osa teadvustamine (1, lk. 41). Kommunistliku maailmavaate nimetatud tunnusjoon eeldab nii teadusliku kommunismi teooria põhialuste tundmist kui ka oskust anda ühiskondliku elu nähtuste elementaarne analüüs klassipositsioonilt, anda neile ideoloogiline hinnang (s. o. poliitilise kultuuri kasvatamine). Eeldab oskust vastu seista kodanliku maailmavaate propagandistide ideoloogilistele diversioonidele.

Neljandaks — sotsialistlik humanism. Rõhutades kommunistliku maailmavaate seda joont, juhib õpetaja tähelepanu humanismi tihedale seosele teaduslikkuse ja parteilisusega. Humanism — teaduslikkus — parteilisus — niisugune oli ka K. Marxi maailmavaate kujunemise tee. Noore K. Marxi maailmavaate arengu aluseks oli humanism, esialgu küll ainult abstraktne. Tegelemine teadusega (poliitökonoomiaga) viis nende reaalsete jõudude avastamiseni, kes on suutelised ellu viima tõelist humanismi, ja andis K. Marxile tõuke asuda proletariaadi klassipositsioonile.

Viendaks — sotsiaalne optimism. Lapsed ja alaealised on juba loomupäraselt optimistid, on vaja säilitada sellist optimistlikku ellusuhtumist, arendada seda sotsiaalseks optimismiks. Viimane tähendab ühiskondliku arengu kaasaegsete raskuste tunnustamist (need on globaalsed probleemid), selle mõistmist, et raskuste peapõhjuseks on kaasaegne

kapitalism, ja veendumust inimkonna suutlikkuses raskusi ületada.

Kommunistliku maailmavaate koostisosa-deks on veel sotsialistlik internatsionalism ja järjekindel ateism, mille kujundamine nõuab täiendavat käsitlust.

1. 2. 2. Maailmavaate struktuurist

Kommunistliku maailmavaate struktuuri aluseks on teaduslikud teadmised. Teadmised võivad olla nii fragmentaarsed kui ka süsteemsed, moodustades teadusliku maailmapildi. Kõik teadmised ei ole maailmavaateline tähendusega, vaid ainult need, mis on isiksuse jaoks sotsiaalselt tähenduslikud, moodustavad tema orientatsiooni aluse. Informatsioon selle kohta, et universum on tekkinud umbkaudu 20 miljardit aastat tagasi, ei ole veel maailmavaateline tähtsusega. Maailmavaateline tähendus omandab see teadmine siis, kui teda lahti mõtestada dialektilis-materialistlikelt seisukohtadelt (mitte «loomine eimillestki», vaid seaduspärane etapp mateeria muutumise protsessis; evolutsiooniline lähenemine universumile kui arenevale süsteemile jne.).

Maailmavaate struktuuri kuuluvad veel vaated, veendumused ja ideaalid.

Vaadete all mõistetakse mõtteliselt väljendatud seisukohti, mis määravad reaalsuse tähtsamate ilmingute suhte ja seoste mõistmise (või üldistatud ettekujutused nendest). Vaated põhinevad teadmistel, kuid sisaldavad ka hinnangut, isiklikku meeldivust ja huvitatust.

Veendumused on maailmavaate keskne, põhjanev element. Nad kujutavad endast subjekti kognitiivse (teadmised), emotsionaalse (tunded) ja praktilise suunduse (tahe) ühtsust. See «sulam» sünteesib teadmisi, hinnanguid ja tegevusvalmidust, kujundab aktiivset eluhoiakut. Veendumuste kohta võib öelda, et nad

kujunevad alternatiivsete vaadete alusel, inimene võtab teatud seisukoha omaks, olgu see siis ratsionaalselt või emotsionaalselt argumenteeritud, ja on suuteline oma arvamust kaitsma;

veendumused ei kujune pelgalt informatsiooni edastamise alusel (õpetamine), vaid vastastikuselt väärtuste vahetamises suhtlemise läbi (kasvatamine) ja kinnistuvad isiksuse tegevuses. Selleks et õpilast ümber veenda ei piisa vestlusest, vaid on vaja 1) muuta vähe külgetõmbavaks tegevused, millel põhinevad soovimatud veendumused; 2) pakkuda välja alternatiivsed tegevused, mis soodustavad soovitud veendumuse kujunemist; 3) soodustada sellist tegevust ja kinnistada seda. Ümber veenda ei õnnestu keeldude, käskude ja ähvardustega, vaid õpilaste konstruktiivse tegevuse organiseerimisega.

Ideaalid on maailmavaate kõrgeim aste. Nad kujutavad endast kõige kõrgemate moraalsete, poliitiliste jt. sotsiaalsete väär-

tuste mudeleid ja norme. Nad avavad isiksuse elumõtte, määravad ideelise suunduse, väljendavad tulevikusihte (sest ennetavad tegelikkust), koos kõige sellega kujundavad aktiivset eluhoiakut.

Maailmavaates võib eristada järgmisi tasandeid:

1. **Maailmatunnetus.** Maailmasse suhtumise kujunemise eelteaduslik etapp, mis iseloomustab koolieelset perioodi. Kujundatakse lapsepärast emotsionaalset realistlikku suhtumist ümbritsevasse. Üksikud faktid ja käitumisreeglid omandatakse täiskasvanu autoriteedi mõjul.

2. **Maailmataju.** Esimene teaduslik etapp maailmavaate kujunemisel, iseloomustab nooremast kooliiga. Õpetegevus saab juhtivaks tegevuseks, mille mõjul lapse mõtlemise toimub põhjalik murrang.

3. **Maailma mõistmine.** Vaheaste, mis iseloomustab keskastme õpilasi. Maailmast arusaamine toimub mõistelisel tasemel, õpitakse tundma looduse ja ühiskonna tähtsmaid nähtusi ning nendevahelisi seoseid teaduslike teadmiste alusel.

4. **Maailmavaade.** Veendumuste ja ideaalide tekkimine vanemas koolieas.

1. 2. 3. Maailmavaate funktsioonid

Maailmavaade on isiksuse, klassi või kogu ühiskonna orientiir, mis suunab praktilist tegevust. Sellest ülesandest kasvavad välja tema funktsioonid:

sotsiaalne, suunab praktilisele ümberkujundavale tegevusele;

üldkultuuriline, sotsiaalselt tähtsate teaduste andmete omandamine ja nende lülitamine reaalsuse omandamise protsessi;

gnoseoloogiline, soodustab tegelikkuse adekvaatset tunnetamist. See on teadmiste integreerimine ühiskonna vajaduste, eesmärkide ja huvidega.

2. Kommunistliku maailmavaate kujunemine

2. 1. Tänapäeva üldhariduskooli peamine sotsiaalne funktsioon

Kooli ülesanne on aegadest aegadesse olnud vanemate põlvkondade kogemuse edasiandmine uuele põlvkonnale ja selle lülitamine ühiskondlikku ellu.

Nõukogude kooli kasvatusideaal (põhieesmärk) on täpselt määratletud marksism-leninismi klassikute töödes ja parteidokumentides. See on igakülgsest arenenud harmoonilise isiksuse kasvatamine. V. I. Lenin märkis, et kommunism viib igakülgsest arenenud ja igakülgsest ettevalmistatud inimeste kasvatamisele, õpetamisele ja ettevalmistamisele, niisuguste inimeste ettevalmistamisele, kes oskavad kõike teha (2). Tees «osata kõike teha», olla ettevalmistatud mis tahes tegevuseks väljendab marksistlikku arusaamist hariduse ja kasvatuse seosest ühiskondliku eluga. Seejuures mõistetakse tegevuse all isiksust ühendavat tegevust, mitte mis tahes olesklemist...

See eesmärk (ideaal) määrab kooli põhiülesanded. Funktsioonides konkretiseerub sotsiaalne tellimus koolile, seatakse konkreetseid ülesandeid. Erinevatel ajaloolistel etappidel kerkib esile üks või teine funktsioon, muutub peamiseks. Praegusel arenguetapil (ideoloogivõitluse teravnemine) on kooli jaoks põhilisena esile kerkinud poliitilis-ideoloogiline võitlus ülesandega kujundada õpilastes kommunistlik maailmavaade. Teised funktsioonid on allutatud sellele.

Põhifunktsiooni võime omakorda lahutada allfunktsioonideks: 1) teaduslik — rõhuasetusega maailmavaate teaduslikele alustele; 2) ideoloogiline — ideoloogilisele kasvatus-tööle; 3) poliitiline — poliitilise kultuuri kasvatamine, kasutades selleks poliitiliste päevasündmuste analüüsi; 4) internatsionaalistlik-patriootiline; 5) ateistlik; 6) humanistlik. Praktiliseks tegevuseks on õpetajal vaja määrata konkreetsed õppe-kasvatustöö ülesanded, lähtudes järgnevast: a) teadmised; b) oskused ja vilumused (näit. osata klassipositsioonilt analüüsida üht või teist ühiskondliku elu nähtust); c) ideaalid, väärtused, normid; d) isiksuse omadused, mida ta tahab kasvatada. Neid konkreetseid ülesandeid võib õpetaja püstitada ja edasi arendada ühiskondlik-poliitilise kirjanduse põhjal (parteidokumendid, NLKP ja Nõukogude riigi juhtide esinemised, marksism-leninismi klassikute ja pedagoogika klassikute teosed).

2. 2. Maailmavaate kujundamise meetodika

2. 2. 1. Juhtiva tegevuse printsiip

Lapse iga omaduse arenguks on optimaalne periood. Seda ideed konkretiseeris A. Leontjev oma õpetuses juhtivast tegevusest lapse arengus. Selle kaudu tekivad ja diferentseeruvad teised tegevused, kujunevad (ja kujunevad ümber) isiksuse psüühilised protsessid. Juhtiva tegevuse kaudu toimub ka maailmavaate kujundamine kõige efektiivsemalt.

Nõukogude psühholoogid eristavad järgmisi juhtiva tegevuse liike:

- Koolieelikutel mäng. Selle alusel toimub maailma omaksvõtt.
- Nooremas koolieas saab juhtivaks õppe-tegevus. Lapse jaoks on huvitav kõik, mis on seotud õpilaseks saamisega — õppimisest kuni käitumisreegliteni. Ta tunneb kõige vastu huvi, kuid õpihuvi pole püsiv, on suunatud eelkõige tulemustele, mitte sisule ja protsessile.
- Keskmise kooliea juhtiv tegevus on suhtlemine eakaaslastega, püüd määrata oma koht sõprade ja kollektiivi hulgas, kasvab huvi ühiskondliku töö vastu väljaspool kooli. Tunnetustegevuses huvi faktide vastu asendub huviga seaduspärasuste ja teadmiste hankimise viisi vastu.
- Vanemas koolieas seostuvad tegevusmeetodid tulevase elukutse perspektiividega. Juhtivaks saab kutseõppimine. Domineerib

huvi enesearendamiseks mingis valdkonnas, tugevaid õpilasi hakkavad huvitama õppeprotsess ise, keerukate küsimuste lahendamise meetodid ja võtted (3; 4).

2. 2. 2. Aineprintsip, õppeainete sisu arvestamine

a) Maailmavaate kujundamisel reaalinete tsükli kaudu on peaaesanneteks:

- teaduslike teadmiste aluste omandamine ja nende süsteemi viimine loodusteadusliku maailmapildiga;
- teadmiste aluste seosesse viimine materialismi ideedega — materialistliku ja dialektilise maailmamõistmise ja mõtlemisviisi kasvatamine;
- selgitada õpilastele selle tsükli ainet tähendust inimkonnale. Tervikliku maailmapildi loomisest on suur tähtsus ainetevahelistel seostel.
- b) Maailmavaate kujundamisel humanitaarainete kaudu asetatakse pöörkohk sotsiaalsele, emotsionaalsele, eetilisele ja esteetilisele aspektile. Peaaesanded on:
 - anda teadmisi ühiskonna sotsiaalse elu seaduspärasustest ja teooriatest;
 - kujundada huvi reaalse elu ühiskondlik-sotsiaalsete nähtuste vastu ja vajadust jõukohaselt sellest osa võtta;
 - sotsialistlikule elulaadile omaste vaadete, veendumuste ja ideaalide väljatöötamine;
 - õpetada ühiskondliku elu nähtustele dialektiliselt lähenema, neid klassipositsioonilt analüüsima.

Ka siin on väga suur tähtsus ainetevahelistel seostel, sealhulgas seostel reaalinete vahel.

c) Ühiskonnateadustel on maailmavaate kujundamisel eriline sünteesiv funktsioon. See kursus annab maailmavaatelistele veendumustele filosoofilise põhjenduse.

Lähemalt võib aineprintsipist lugeda erialakirjandusest (6; 7).

2. 2. 3. Õpetaja tegevus ja selle efektiivsuse kriteeriumid

Eeltoodu alusel võib õpetaja tegevust ainetunnis kujutada järgmiselt:

Esiteks — välja selgitada maailmavaatelise iseloomuga teadmised õppetunni ja teema ulatuses. Kriteeriumiks võib olla antud teadmiste lähedus filosoofia ideedele ja seadustele (näiteks aine jäävuse seadus vastab materia loodamatuse ja hävimatuse ideele).

Teiseks — määrata filosoofia idee või printsiip, millega seostada antud teadmine.

Kolmandaks — määrata peamisest sotsiaalsest funktsioonist (vt. 2. 1.) lähtuv allfunktsioon ja konkreetne ülesanne.

Neljandaks — võtta arvesse kasvandike juhtiva tegevuse printsiipi ja sellest lähtuvalt valida võtted ning meetodid tunni kasvatusemärgi realiseerimiseks (näiteks mingi nähtuse analüüs või selle mõtte selgitamine jne.).

Kommunistliku kasvatuse efektiivsuse kriitriumide probleem on pedagoogikateaduses aktuaalne. Vanemate klasside õpilaste maailmavaate arengukriteeriumidena pakub I. Sõssojenko välja järgmist (6, lk. 37):

a) oskus materialistlikult selgitada looduse ja ühiskonna nähtusi ning anda neile hinnang marksistlik-leninlikelt positsioonidelt; b) informeeritus ning huvitatus meie maa ja välisriikide ühiskondlikust elust, isiklik emotsionaalne suhtumine neisse küsimustesse; c) oskus iseseisvalt märgata negatiivseid nähtusi ning võidelda nende vastu; leppimatus vaenuliku ideoloogia suhtes ja oskus argumenteeritult kaitsta oma seisukohti; d) vajadus osa võtta ühiskonnakasulikust tegevusest, selle osavõtu tase. Seejuures on vaja teada õpilase motiive ja ideelis-kõlblisi ajendeid.

*

Lõpuks mõned metoodilised nõuanded teadusliku kommunismi koolide programmi 5. teema käsitlemiseks.

Õppusel peaks olema teaduslik-praktiline iseloom. Võib soovitada kuulata kaks teoreetilist ettekannet (referaati), näiteks:

1) V. I. Lenin ja NLKP kommunistliku maailmavaate olemusest; 2) kommunistliku maailmavaate kujundamine on kooli peamine sotsiaalne funktsioon käesoleval etapil.

Edasi järgnevad õpetajate töökogemuslikud sõnavõetud maailmavaate kujundamisest oma õppeaine ja klassivälise töö kaudu. Tulemuseks peab olema ühine tegevusplaan, milles arvestatakse ainetevahelisi seoseid, tööd lastevanematega, kompleksse kasvatuse eesmärke.

Kirjandus

1. Lenin, V. I. Teosed, kd. 21.
2. Lenin, V. I. Teosed, kd. 31.
3. «Вопросы психологии», 1981, №6.
4. Маркова А. К. Мотивация учебной деятельности Изд-во Минпроса СССР, М., 1978.
5. Сухомлинский В. Рождение гражданина. М., 1971.
6. Сысоенко И. В. Формирование коммунистического мировоззрения у учащихся старших классов. М., 1973.
7. Формирование коммунистического мировоззрения школьников. Изд-во «Педагогика», М., 1977

Pedagoogide ja üldsuse koostöö lastekodulaste töö- ja kõlbluskasvatuses

VALVE ORAV,
Tallinna 1. lastekodu direktor

Lastekodu ees seisab vastutusrikas ülesanne: teha kõik selleks, et lapsed saaksid tagasi neile omase elurõõmu, kasvaksid rahulikus, kõikemõistvas õhkkonnas, et nad cleksid eale ja võimetele vastavalt kasvatatud-õpetatud. Teame väga hästi, kuidas perekonnas muretsetakse ja valmistatakse lapse koolimiseks. Ka koolieelsest lastekodust lahkuvast lapsest saab tema uues lastekodus õpilane, kuid see laps peab paljuski täiesti iseseisev ja tugev olema, et uutes tingimustes kiiresti kohaneda. Eelkõige tuleb õpetada last elama eakaaslaste keskel ja nende jaoks, uskuma ja mõistma neid.

Perekond on lapse jaoks headuse, siiruse, inimlikkuse kool, kodu on tunnete kool. Uha enam teaduslikke uurimusi on kinnitanud, et laps vajab normaalseks häireteta arenemiseks oma kodu, oma ema. Aga lastekodulaps on sellest paljuski ilma jäänud ja me muretseme õigustatult juba ette, kuidas suudab ja oskab ta toime tulla täiskasvanuelus. Kui lastekodu on olnud laste kodu, siis pöördub noor oma rõõmude ja muredega sinna tagasi. Tähendab, elu lastekodus peab olema sisukas, meelde jääv.

A. Lungel on andmeid lastekodukasvandike kohta, kellel täheldati arengu puudujääke, eelkõige emotsionaalses sfääris. Märgitud on ka mitmeid negatiivseid jooni, nagu närvilisust, agressiivsust. Emotsionaalne suhtlemine on olnud vähene, pealiskaudne ja see ongi väärustumise põhjus.

Paljud uurijad märgivad, et sõltuvalt sellest, kuidas rahuldatakse lapse vajadus täiskasvanute järele, kujuneb tema isiksus, suhtumine iseendasse. Lapse mina kujuneb järkjärgult lapse tegude täiskasvanupoolse hinnangu mõjul. Vaid lähedaste täiskasvanute olemasolu loob emotsionaalse kliima, psühholoogilise keskkonna, kus laps edukalt areneb.

Mida meie, lastekodu kasvatajad, saame kõike eelmärgitud sügavtõsiselt mõistes ette võtta? Tabavalt on kirjutanud V. Suhhom-

linski: «Mida paremaks muutub elu, ... seda raskem on kasvatada, seda suuremaks paisub kõigi nende vastutus, kes osalevad kasvatusprotsessis.» Aga kui kasvatada tuleb hoopis ilma oma ema ja oma isata?

Peame esmaseks koos pediaatri, psühhiaatri ning vajadusel ka psühholoogiga välja selgitada, kas lapsel pole mingit defekti, ja kavandada abinõud tema arendamiseks. Eri-line osa on täita logopeedil. Samuti oleme püüdnud lastele luua sellised elutingimused, et nad tõesti saaksid end vabalt tunda. Eelkõige peab selle tagama arukas, suurt paindlikkust ja kannatlikkust nõudev pedagoogiline tegevus, milles ei ole ainutähendusega vaid õppetunnid. Kogu päeva jooksul püüame lastele pakkuda rahulikku tegutsemisvõimalust. Meie pedagoogiline kreedo on — kodutunne tekib lapsel heas mikrokliimas, ja see on iga lastekodutöötaja enda luua. Siinkohal on tähtsad töötajatevahelised suhted: tähelepanelikkus, abivalmidus, sõnade ja tegude ühtsus, sest laps õpib eeskujul mõjul. Iga kasvataja mõistab, et humanistlike tunnete kasvatamine, kõlblusreeglite omandamine on ühtse protsessi eri küljed, mis rajanevad austusel lapse vastu. See omakorda nõuab kasvatajalt südamega mõtlemist.

Heatahtlikkus, väiksemate abistamine — need on üldnimelikud omadused, mida me tingimata igal hetkel lastele õpetada ja neis kasvatada püüame. Seda hoiame tähelepanu keskmes, sest elu on meile näidanud: inimene, hoolimata kogu oma tarkusest, komistab tavaliselt kõige enam just inimsuhete headuse ja kurjuse piirimaal. Siin on eriti oluline teada, et 3.—7. eluaastani kujunevad lastel põhilised arusaamad kõlblusmõistetest, ka tööst. Sellepärast on töös lastekodu lastega tähtsamast tähtsaim nende kõlbeline kasvatus kõige mitmekülgsemaid teid ja võtteid kasutades, paljusid erinevaid situatsioone luues.

Meie elu üks tähtsamaid tunnusoone on **kollektivism**. Juba A. Makarenko rõhutas, et meie kasvatus ülesanne on kollektivismi kasvatamine. Lastekodus kasvav laps peab selles suhtes juba väikseks kindla aluse saama, siis on koolieas, ka hilisemas elus, kibestumise märksa vähem.

Omaette probleem on **sõnakuulelikkuse** küsimus. Oleme ju kõik harjunud lastelt nõudma sõnakuulelikkust, käsutäitmist ning võidaks mõelda, mis siin erilist. Küsimus peitub selles, milliste vahenditega seda saavutada. Ei tohi unustada, et lapse silmis on nõudlikkusel alati hinnanguline iseloom — miks ma pean nii tegema? Ainult käskude-keeldude ja karistustega on kõige kergem lapsi ära rikkuda, nende sotsiaalset mina täiskasvanu üleolekuga maha suruda. Hästi on selle kohta kirjutanud I. Ebber: «Hoidugem reageerimast igale eksisammule! Kui tõesti peab lapse viga parandama, siis tehkem seda abistavalt, sõbralikult, mitte mingil juhul hukka-

mõistvalt.» Seetõttu sisendame töötajatele, et laps ei ole kunagi mehaaniline käsutäitja, vaid mõtlej ja tegutsev väike inimene, kellel on äärmiselt tundlik sisemaailm. Ühtlasi püüame valida erinevaid võtteid õige vahekorra loomisel suhetes laps—laps, laps—täiskasvanu, täiskasvanu—laps. Nii saame anda vajaliku suuna sotsiaalsetele vastastikustele suhetele, juhindudes kõlbeline ja töökasvatuse üldesmärkidest koolieelses eas.

Peame tähtsaks lapse vajadust olla rühma-kaaslastega **sõbralikes suhetes** ja tunda täiskasvanu head meeleolu ning tuge. Ka arvestame režiimi paindlikkust, sest kõikide laste vajadused pole ühesugused. Kui kasvataja on lastega suheldes sooja ja osavõtliku südamega, neid mõista tahtev, saab tööd korraldada nii, et režiim on lapse individuaalsust arvestav, säästev ja iseseisvust soosiv. Seda silmas pidades püüame lapsele ikka jätta temale omase loomuliku aktiivsuse, tegutsemis- ja otsustamisvabaduse. Praktika on näidanud, et vaid selliselt arenevad lapse individuaalsus, isiksuslik aktiivsus ning siit edasi tema kõlbeline tundmused, käitumisharjumused. Kõlbeline kasvatus on tihe-dalt seotud raskuste ületamise oskus mängus ja töös.

Töökasvatases peame vajalikuks järgmisi momente: et lapsel tekiks soov

- iseenast, rühmakaaslasel, väiksemaid lapsi teenindada;
- tööd teha, kasvatajat, hoidjat jõukohaselt abistada;
- ülesanne kindlasti täita;
- abistavalt töötada koos täiskasvanuga ka siis, kui see inimene pole otseselt tema rühma töötaja.

Kasvatajaga hea kontakti puhul tekib lapsel soov täiskasvanu tööd matkida. Kuigi iseseisvaks tööks jääb paljugi vajaka oskustest, tahab laps täiskasvanuga koos tegutseda. Siit saab alguse väärtuslik omadus — abivalmidus. Lastekodu tingimustes on see väga tähtis, mistõttu püüame leida ühiseks tegutsemiseks mitmeid võimalusi.

Kindel osa on täita laste individuaalsel töö. Eelkõige tähendab see eneseteenindamist, kuid rohkesti rakendame seda ka teiste tööliikide puhul, nagu igapäevane olmetegevus, töö looduses. Nii on lapsed huviga kasvuhooones, tublid lillede hooldamisel jm. Mitmekülgseid võimalusi annavad loodusnurg ja töötuba. Veel lisanduvad kasvataja antud lühiajalised ülesanded midagi viia, tuua, küsida. Tuleb märkida, et niisugused ülesanded ei olegi lapse jaoks nii kerged, kui esialgu mõtleme. Laps peab ülesande meelde jätma, leidma majas vajaliku töötaja ning meelde tuletama, mida ikka täpselt oli vaja teha. Panime tähele, et eriti logopeedilistes rühmades kasvas selliste ülesannete täitmise tulemusena laste julgus, esinemiskindlus ja eneseväärikus. Pideva harjutamise tulemusena hakkavad lapsed meelsasti täitma ka

pikemaajalisi, enam tahtepingutust nõudvaid ülesandeid. Laps, saanud tunda töörõõmu (riietanud nuku omaõmmeldud kleiti, mänginud enda meisterdatud autoga, söönud omakasvatatud köögivilju või hullanud enese riisunud lehekuhilas), hakkab peagi ise vajalikku tööd märkama ning võime kindlad olla, et oleme loonud lapses kohusetunde tekkimiseks vajalikud eeldused. Laste töös leiame ikka midagi kiiduväärset, olgu selle kinnituseks kas või peanoogutus. Nii loome emotsionaalse tööõhkkonna ja kujundame soovi täiskasvanut abistada. Ühtlasi kanname hoolt selle eest, et mängu ja töö piiri- maad oleksid selged.

Märkisime «emotsionaalne tööõhkkond». Kõikidest pedagoogidest peab küll lastekodu kasvataja olema see, kes kõige põhjalikumalt peab teadma, mis on emotsioon, emotsionaalne pingeline. Oma laste õpetamisel ja kasvatamisel on meil kesksel kohal negatiivsete emotsioonide vältimine, laste tegutsemisrõõmu virgutamine. Sellest tulenevalt

- ei rõhuta me kunagi lapse ebaõnnestumisi, vaid julgustame;
- lapse pisemgi pingutus leiab tingimata tunnustust;
- püüame leida lapse eripära arvestava kohtlemisviisi;
- püüame arvestada iga üksiku lapse vaimset ja kehalist jõudlusvõimet; selleks
- peame vajalikuks võimalikult paremini tunda laste arengus esinevaid anomaaliaid;
- rakendame maksimaalselt pedagoogilist takti;
- vajadusel otsime võimalusi ülesannete lihtsustamiseks teatud lastegrupile või ka üksikule lapsele;
- püüame vältida reglementeeritust ja töötada loovalt.

Oluline on, et kasvataja oskaks lapsi armastada mõistlikult, s. t. mõista last, soovida temaga tegelda, hoolitseda tema heaolu eest, temaga koos laps olla, osata leida igas lapses headuse ja humaansuse algeid, rääkida vaikselt. Viimast peame psühholoogiini seisukohalt eriti tähtsaks. Mitte asjatult pole A. Makarenko enda kohta öelnud, et tõeliseks meistriks sain alles siis, kui olin «tule siia» õppinud ütleva 15—20 hääletooniga, kui olin õppinud näole, kehahoiakule ja häälele andma 20 nüanssi.

Mõistagi on lastekodus määratu suure tähtsusega laste intellektuaalne arendamine, kuid selle kõrval ei unusta kasvatajad nende tundemaailma. Just selle õige mõistmisega suudetakse tagada säästev suhtumine igasse lapsesse. See on õigesti korraldatud pedagoogilise tegevuse läte. Meenutagem V. Suhhomlinski sõnu: «Pedagoogi ülevat ülesannet näen ma selles, et olla lapse õne looja, tema hinge ravija, hoolitseja selle eest, et inimhinge ei asuks mure ega kannatus.»

Kui me lapsi austame, siis on meie töö lastekodus siirast rõõmu toov. Ühtlasi saame

tunda laste armastust meie vastu ja see ongi suurim tasu. Ärgem unustagem aga seda, et ka meie, täiskasvanud, vajame osavõtlikku suhtumist. Vajame tuge. Kellelt on meil seda oodata? Kes meid abistavad?

Meil on pikaajalised sidemed 34. 8-kl. kooliga. Töö on korraldatud nii: nädalas kindlaksmääratud päeval on õpilased lastekodus. Lastele on see tore päev, sest külla tuleb «minu koolilaps». Askeldamist ning tegevust jätkub, kasvatajal ja õpetajal seda juhendada pole vaja. Võimalusi on kasutatud mitmeid, näiteks tüdrukud õmblevad nukuriideid, poisid õpetavad puutööd, parandavad mänguasju, mängitakse mängu jpm. Oleme kogenud, et sellel päeval rikastatakse vastastikku suurepärase sõbraliku abi ja suhtlemiskogemuse võrra. Siit ka meie laste huvi kooli vastu, soov alati püüdlik olla. Õpilasi käib meil ka 28. 8-kl. koolist, eriti koolivaheaegadel. Tundide viisi mängitakse, vesteldakse, lihtsalt jalutatakse käest kinni hoides — ka seda on lastekodu lapsele hädasti vaja.

Oleme naabrid Nõmme Laste Muusikakooliga. Tänu neile pole vist muusikariistu, mida meie lapsed ei tunneks. Kui õpilased annavad kontserte, siis õpetajad jagavad meelsasti uusi teadmisi. Huvi äratamisel muusika vastu on need kohtumised asendamatu.

Rõõmu valmistab see, et tulevased kasvatajad, TPedI üliõpilased ja Tallinna Pedagoogilise Kooli õpilased leiavad õppetöö kõrval aega lastekodus käia. Siin on kindlal kohal individuaalsed kontaktid. Käiakse kinos, teatris, jalutamas, võetakse lapsi oma koju. Sellisel tööil on tähelepanuväärne kasu. Nii on olnud palju võimalusi laste sõnavara arendamiseks ja ümbritseva elu tundmaõpetamiseks. Märkimist vajavad Tallinna Pedagoogilise Kooli korraldatavad mitmesugused üritused: mängupeod, lavastused jm. Õpilased on meie pidude külalised ja oodatud laste sünnipäevadel. Lapse sünnipäeva peame alati õigel päeval.

Mitmeaastased sidemed on Tallinna Pioneeride ja Koolinoorte Palee tantsuansambliga «Sõleke». Seoses NSV Liidu 60. aastapäeva tähistamisega oli «Sõleke» see, kelle kaasabil sai lastele kõige paremini selgeks: meie kodumaal elab koos ühise sõbraliku perena palju erinevaid rahvusi. Ühine aastapäevale pühendatud pidu paljude rahvaste tantsude ja lauludega oli kõikidele meeldijääv.

Sidemed on loodud Nõmme pioneerimaja käsitööringiga, J. Tombi nim. Kultuuripalee rahvapilliorkestri ja rahvatantsuringiga. Eri-line osa on koostööl Noorsooteatri ja Nukuteatriga. Nukuteater on sagedane külaline lastekodus. Abistatakse rahvuslike traditsioonide ja kommete tutvustamisel, koos tähistatakse lastekaitsepäeva. Hiljuti õnnestus hästi luuletund. Huvitavaks kujunes «Okasroosikese» etendamine lastekodus ja

sellele järgnev ühine arutelu teatri direktori, peanäitejuhi, näitlejate ja meie vanema rühma lastega. Lapsed edastasid suurepäraselt omi muljeid ja käitusid meeldivalt ühises teelaas.

Toredad on olnud kohtumised rahvakunsti-ansambliga «Karja». Nende pillid on ju eriti huvitavad, rahvatantsud nii naljakad, et pärast kontserti jätkub naeru tükiks ajaks ning tingimata püütakse nähtut-kuuldut ise järele proovida.

Ansamblist «Kapell» on lapsed vaimustuses, koos lauldes-mängides saadakse elamus, mis ei unune ka hilisemas elus.

Traditsiooniks on kujunenud, et ajalehe «Noorte Hääle» toimetuse pere on igal kommunistlikul laupäevakul lastekodus. Koos lastega korrastatakse õueala, parandatakse jalgrattaid, ömmeldakse ja seatakse korda peokostüüme jpm. Lastega on käidud kinos, jalutatud, mängitud, autoga sõidetud jne.

Hästi suhtub meisse Hoiukassade Valitsus. Lapsed on abilised kõikidel loosimistel. See on neile huvipakkuv töö ja muljeid on palju.

Oma programmiga on meil käinud «Pipi»-kohvik. Suvel on meie külaliseks kindlasti mõni õpilasmaleva rühm. Kino «Võit» on organiseerinud meie lasteperele eraldi seansid kaks korda kuus. Nii on võimalus eelnevalt kokku leppida sobivates multifilmides. Hinnatav on TPI filmiklubi abi: suuremad lapsed külastavad kõiki klubi lasteseansse.

Need on need, kes mõtlevad laste ja lapsepõlve peale, mistõttu nad tulevadki andma endast head lastekodule. Meie aga oleme saanud kinnitust selles: mida rohkem on lastel võimalusi erinevates situatsioonides viibida ja paljude inimestega suhelda, seda enam nad arenevad. Tänu kujunenud traditsioonidele on lapsed omandanud hoopis erilisi sotsiaalseid kogemusi, mis on võimaldanud täiendada teadmisi, kujundada tööharjumusi, saada kultuurse käitumise oskusi.

Tehtava töö kokkuvõtva iseloomustamiseks peab rõhutama: me kulutame palju energiat laste tundeelu virgutamisele, vajalik on kontaktide stabiilsus, sest ühekordsed juhuvisiidid ei ole kasvatusliku efektiga, vaid kannavad meelelahutuslikku eesmärki. Tahame, et meie laste elu oleks sisukas ja meeldejääv.

KOOLIJUHI VEERUD

Üldhariduskooli sotsiaal- majanduslikud funktsioonid

KALJU LUTS, Eesti NSV haridusministri asetäitja

Käesolev, Haridusministeeriumi töötajaskonna sisustada olev «Nõukodude Kooli» number võimaldab laiemalt ja üldisemalt vaagida täna kooliga seotud ulatuslikke probleeme. Viimasel ajal räägitakse palju kutseharidusest, kooli kättesaadavusest ja paljudest n.-õ. igapäevaasjadest ning selles infotulvas kipub aeg-ajalt tähtsaim kahe silma vahele jääma. Peamine on aga öeldud Eesti NSV haridusseaduses: «Kommunismi ehitamine meie maal, tootlike jõudude pidev kasv ning teaduse ja tehnika progress nõuavad tungivalt sirguva põlvkonna igakülgset arendamist, rahvamajandusele kõrge kvalifikatsiooniga tööliste ja spetsialistide tagamist ning NSV Liidu elanike üld- ja kutsehariduse taseme edasist tõusu... Ja edasi: «NSV Liidus peab haridus tagama nõukogude inimese vaimsete ja intellektuaalsete vajaduste arendamise ja rahuldamise.

NSV Liidus on hariduse andmine tõeliselt üldrahvalik.»

Seega on direktiivselt hariduse ette seatud suured ülesanded, mida kool peab realiseerima. Seetõttu on mõistetav, et koolist viimasel ajal jälle nii palju räägitakse. Aga koolil on ka väga konkreetne tähendus: kas ta ikka minule ja minu lapsele eksisteerib reaalsuses või on ainult kauge arutlusobjekt?

Viimasel ajal on kooli seisund eriti ausse tõusnud maal, sest on aru saadud, et ilma koolita ei saa olla vastuvõetavat infrastruktuuri. Noorepoolne tööinimene küsib lihtsalt, kas tema lapse jaoks on majandis kool. Kui jaa, siis tullakse tööle, kui ei, siis mitte. Nii lihtsalt saidki paljud ennasttäis majandusmehed teada, et ei aita ainult laudast, palgast ja korterist, vaid inimene vajab kõigi vajaduste optimaalset rahuldamist. Ehmatusega on paljud arukamad majandusmehed aru saanud, et kool on tööpoolest midagi enam kui lihtsalt ametiasutus, et kooli tegevusel on suur eel- ja järelmõju. Kahjuks pole veel kõikjal mõistetud, et kooli mõju ühiskonnale ei sõltu haridusjuhtide subjektiivsest tahtest kuigi palju. Kool on ühiskonna hetkeiseis ja suhtumiste peegel, majanduselu kõige otsemes indikaator ja tal on täita ühiskonnas tähtis sotsiaal-majanduslik funktsioon. Mitte asjata ei pühendanud koolile nii palju tähelepanu Karl Marx («Kapital», «Gotha programmi kriitika» jt.) ja Vladimir Iljitš Lenin (hulk artikleid ja esinimesi).

Haridustöötajate kohus on endale selgeks teha, mida oodatakse koolilt momendil üldise kursisoidmisel, avaliku arvamuse kujundamisel kooli hetkevajaduste ja -panuse, perspektiivide ja arengusuundade kohta. Järjekindlalt tuleb selgitada kooli osa ühiskonnas ja taotleda ühiskonnalt maksimaalset tähelepanu koolile. Kui me seda ei tee, võivad maksvusele pääseda väärarusaamad, et kool on juba valmis, nüüd on aeg siit hoolitsusega tagasi tõmmata (olen kuulnud kahjuks väga kõrgetes sfäärides öeldavat, et kool on abi saanud, nüüd on tervishoiu, kutsehariduse jt. järjekord).

Tegelikult nõuab kool kui dunaamiliselt ja alaliselt arenev organism ühiskonnalt järjepidevat tähelepanu. On ju üldharidus kõige alus. Vaja on tugevdada õpetust algklassides, aineõpetust 4.—8. klassides, tööõpetust. Vaid hea üldharidus loob eeldused kiireks kvalifikatsiooni omandamiseks, töstmiseks ja muutmiseks, mitme kutseala õppimiseks, tööviljakuse frontaalseks tõusuks, kõigeks selleks, millest rääkis hariduse kasulikkust rõhutades akadeemik Strumilin juba 1929. a. Ainult nii saame täielikult realiseerida NLKP 1982. a. novembrileenunil kavandatut.

Kõige selle nimel on vaja hoopis uut moodi läheneda kasvatustööle ja aineõpetusele koolides. Kõrvuti perekondliku kasvatusetõhustamisega peab tunduvalt täiustuma lastevanemate ühiskondlik kasvatus. Kool õpetab, kujundab isiksust. See on alati olnud kooli üks põhifunktsioone. Koolilt oodatakse, et ta annaks noorele inimesele esialgsed, süstemaatilised teadmised, harjumused ja oskused. Süstemaatiliste teadmiste andmisel ei ole tal võistlejat ja sellepärast täidab kool oma erilise koha ühiskonnas. Aga tänasel

koolilt oodatakse ka eluks vajalike teadmiste ja oskuste andmist, õpetamisprotsessi seostamist eluga, et ta üha enam võtaks üle kunagisi perekonna ülesandeid, õpetaks lapsi tegema tööd ja armastama raamatut. Sageli jääb kool aastateks lapsele ainsaks keskkonnaks, kus ta mingitki tööd peab tegema.

Seejuures jälgib kool paindlikult ühiskonna nõudmisi ja reageerib üldiste tõdede edasiandmisel olulist ebaolulisest eraldades vajalikele aktsentidele. Näiteks eri aegadel on töö mõistel olnud mitmekesine sisu ja erisuguseid töid on hinnatud väga erinevalt. Kui mõnikümmend aastat tagasi anti kehalise töö karastus lapsele kodunt kaasa ja kool pidi enam arendama vaimseid võimeid (tihti nimetati loodriteks surmani väsinud maa-poisse, kes ei suutnud künnitööde ajal näiteks «Sõja ja rahu» ideestikku küllalt peenelt analüüsida), siis nüüd on pigem vastupidi. Ei ole kahjuks harvad niisugused näited, kus vanemad on valmis helistama või kirjutama kuhu tahes, et nende maja eest lumi ära lükataks või välisuks ära parandataks, mille nende oma poeg sellel sõites või pärani lahti jättes on ära lõhknud, selle asemel et poisiga koos need asjad ise korda teha. Tänapäeva linnaperekond seda ei mõista, mõistmist peab õpetama kool. Ühiskonnale on see aga äärmiselt vajalik, et keegi õpetaks noort inimest eristama enda ja teiste õigusi, et õpetataks tingimusteta täitma kohustust.

Et kool õpetab noortele kohusetunnet, mõistetakse küll igas perekonnas, mõnikord isegi drastilisel kujul. Tuleb meelde, kuidas isa süüdistas kooli, et see ei organiseeri tema pojale ajaviitmiseks ringitegevust. Puánt seisnes selles, et poiss käis hoopis teises koolis ja isal endal oli piisavalt vaba aega, et sedasama ringi korraldada. Aga harvad pole needki juhud, kus perekond tunnistab oma võimetust kasvatada poega või tütart ja siis loodetakse, et hea kool kasvatab neile hea lapse.

Jah, nii on tõusnud ühiskondliku kasvatusetõhusus. Ainult perekondliku kasvatusetõhususe sobiv ühendamine ühiskondliku kasvatusetõhususega saab anda tänapäeval väärt tulemusi heade inimeste kasvatamisel. Seda mõistavad kas teadlikult või alateadlikult kõik lastevanemad, soovides ikka oma lastest häid inimesi kasvatada. Sellepärast nõutaksegi, et seal, kus elab perekond, oleks ka kool. Võime teha üsna ühese järelduse: **kool seob perekonna antud piirkonnaga.** Aga see on rahvamajandusele suur võit.

Kool kujundab ümbruskonnas häid traditsioone, nagu iga-aastased metsaistutamise ja ümbruse korrastamise päevad, ühistöö majandite abistamisel, eri põlvkondade kohtumised, tööveteranide austamine, langenute kalmude korrashoid, koorikultuuri elushoidmine, ühiskondlikult kasulik tasuta töö oma kooli (edaspidi vajadusel oma töökollektiiviasutuse) heaks jne. Seda loetelu saaks jätkata.

ta, aga minu arvates on üks väärtusliku-
maid traditsioone vilistlaste kokkutulekud,
kui nad on õigesti organiseeritud. Just need
näitavad selgemini kui miski muu kooli
püüdluste ja tulemuste dünaamikat, kooli
suurt osa ühiskonna, tööinimese ja vaimu-
hiiglaste kujundamisel. Niisugune kokku-
tulek on tähtis kogu piirkonnale, just nii mõõ-
detakse oma tegude suurust. Ja tähtis on
see tulijatele-vilistlastele. On hea, kui sa tead,
kust sa pärit oled, kelle ees kannad vastu-
tust, kus olid (on) su vanemad. Ka selle-
pärast on kool asula-linna infrastruktuuris
asendamatu.

Aga kool on ju ka kultuurikeskus. Kus
sis veel, kui mitte koolis kõlab väiksema-
tes keskustes naturaalne muusika, harrasta-
takse näitemängu ja peetakse loenguid, mis
kõik kandub ka täiskasvanute maailma.
Pakub ju tavaliselt just kool oskajaid juhenda-
dajaid, kindlustab hädavajaliku auditooriumi
külalistele, kes leiavad võimaluse maapiir-
kondi aeg-ajalt külastada. Laste kilked ja
koerustükid on see elumahl, mis asulat
värskendab, töömehe elu elamisväärses tun-
nistab ja seega samaväärse panuse arenguks
annab nagu otsene tootev töö. Inimene ei
ela ainult leivast. Ja kõigepealt elab ta
lastele.

**Tänane kool on lisaks kõigele traditsiooni-
lisele veel otsene osavõtja tootmisprotses-
sist.** Juba mõnda aega elab meie kool Marxi
ja Lenini näidatud teel, ühendades õppe-
tegevuse tootmistööga. Meie õpilased võtavad
igal aastal üles vägagi tuntava osa majan-
dite kartulist. Meie õpilastest on märkimist
vääriv arv tublid traktoristid.

Viljandi, Narva, Kohtla-Järve ning Tallin-
na Kalinini rajooni ja teisedki õppe-tootmis-
kombinaadid korraldavad õpilaste tööõpet ja
päristööd aastaringselt, tuues kasu rahva-
majandusele. Nii sünnivad väärtused ühis-
konnale ja oskused õppijale, aga nii kujuneb
välja ka kindlam ja tervem elukutsevalik,
mis samuti mõjutab meie ühiskonna ja rah-
vamajanduse arengut.

Meil pole vajadust ei kooli ega hariduse
osa ühiskonnas üle hinnata. Aga veel vähem
on meil põhjust kooli osa alahinnata ja leppi-
da olukorraga, kus kool oleks ühiskonnas
justkui saaja rollis ja kõik teised andjad,
kaasa arvatud need majandusettevõtted, kes
kooli peale kulutavad oma ülejääke, aga ise
saavad koolilt vastu kaadri, kelle abiga
rahvamajandus üldse võib eksisteerida.

Haridusjuhtide ülesanne seisab selles, et
koostada rajooniti/linnati (aga ka asutustes)
head, kogu piirkonna võimalusi ja vajadusi
arvestavad hariduse arengu kompleksplaa-
nid. Neid plaane tuleb igal aastal korrigeerida.
Üksteist arvestavad peavad olema ka
šefluslepingud, mille sõlmimise ja täitmise
arutelude käigus täpsustatakse igähe osa
laste ja noorsoo ühiskondlikul kasvatamisel,
noore töötaja kujundamisel, ühises spordi-

töös ning kultuurielus ja vastavate tingi-
muste loomisel.

Ühiskond on andnud kooli kätte tagasi-
hoidlikult materiaalseid vahendeid ja või-
malusi, koolist sõltub suurel määral kogu
ühiskonna hea käekäik. Sellepärast on vaja,
et me ühelt poolt kasvataksime mõistlike
vajaduste, suure kohusetunde ja tööarmastu-
sega inimesi, mida saab teha ainult eeskuju-
likult korraldatud õppe- ja kasvatustöö tin-
gimustes, teiselt poolt elaksime ühist elu
oma ümbruskonnaga, sest miski muu ei kas-
vata noores inimeses häid omadusi rohkem
kui tema kasvuajal eeskuju andvate suhete
nägemine. Igale meie tänasel õpilasel peab
jääma eluks ajaks meelde: mis tahes ameti-
kohal ta tulevikus ka ei töötaks, kõige
rohkem tasuvad kulutused haridusele, sest
mida täna külvad, seda homme lõikad. Anda
haridusele — see on anda iseenda ja oma
laste tulevikule. Meie kohus on need töed
muuta igähele arusaadavaks.

(21. lk. järg.)

Kirjandus

1. Lenin, V. I. Statistika ja sotsioloogia. Teosed, 23. kd. Tallinn, 1953.
2. Важнейшее условие эффективности коммунистического воспитания учащихся. — «Советская педагогика», 1981, № 12.
3. Воспитывать коммунистическую убежденность. — «Народное образование», 1980, № 1.
4. Коммунистическое воспитание учащихся — на уровень новых требований. — «Народное образование», 1982, № 3.
5. Социально-педагогические основы формирования коммунистического мировоззрения учащихся. — В кн.: Формирование коммунистического мировоззрения школьников. Под ред. Э. И. Монозоня. 2-е изд., М., «Педагогика», 1978.

Üldhariduskoolide ja koolieelsete lasteasutuste arengu dünaamika ning perspektiivid

ELLEN SIIMASTE,
Eesti NSV Haridusministeeriumi
plaani- ja finantsvalitsuse juhataja

Üldhariduskoolide ja koolieelsete lasteasutuste võrgu areng on alati olnud ning jääb ka edaspidi sõltuvusse majanduse arengu tendentsidest. Olulist osa nende arengus etendavad veel demograafilised muutused rahvastikus.

Sõjaeelset ja sõjajärgset ajajärku iseloomustas majanduses põllumajandustootmise suur osakaal, mis rajanes põhiliselt väikemajapidamisel. Sellest johtuvalt oli ka maa-rahva osatähtsus suur, moodustades 2/3 kogu rahvastikust. Tööstuse taastamine ja laiendamine ning põllumajanduse kollektiviseerimine tõid kaasa olulise muutuse rahvastiku struktuuris. 1950. a., kui Eesti NSV-s oli moodustatud 2213 kolhoosi ja 127 sovhoosi, oli maaelanikkonna osatähtsus langenud 52,9%-ni.

Rahvastiku struktuurimuutustest tulenevalt tekkis vajadus osutada senisest suuremat tähelepanu sõjas tugevasti kannatada saanud linnakoolide materiaalse baasi tugevdamisele ja laiendamisele. Esimesed sõjajärgsed aastad kulusidki eeskätt linnakoolide uuesti ülesehitamisele. Aastatel 1946—1950 taastati kokku 44 kooli 12 060 õpilaskohaga, neist linnades 11 820 õpilaskohta. Ehitati 9 uut kooli 3380 õpilaskohaga, sellest linnades 3080 õpilaskohta. Õpilaskohtade arvu suurendamist nõudis 7-klassilise koolikohustuse kehtestamine ja soodsad võimalused igal soovijal astuda õppima keskkooli. Võrreldes

1950. aastaga oli 1960. aastaks keskkooliõpilaste arv suurenenud rohkem kui kaks korda. See nõudis ka sel aastakümnel linnakoolide materiaalse õppebaasi jätkuvat tugevdamist, ligi 80% uutest õpilaskohtadest anti eksploatatsiooni linnades.

Maakoolide võrk, mis rajanes kunagistel külakoolidel, s. t. kus üks kool teenindas küllaltki piiratud maa-alal paiknevate väheste külade elanikkonda, ei erinenud oma arvukuselt eriti sõjaeelsetest. 1949/50. õ.-a. oli maal 1022 kooli ja ühe kooli keskmiseks suurusks 81 õpilast. Viiekümneandel aastatel põllumajanduslik tootmine kontsentreerus ja tõusis mehhaniseerituse astet. 1960. aastaks oli kolhooside arv vähenenud rohkem kui 2,5 korda ja samal ajal ei kasvanud oluliselt sovhooside arv. Sellega kaasnes külaelu struktuuri muutumine, hakkasid välja kujunema uued perspektiivasulad, kuhu koondusid tootmine ja elamuehitus. Töökohad kaugenesid senistest elukohtadest, kahanes tööjõuvajadus. Maaelanikkond moodustas rahvastikust vaid 42,9%. Eelöeldu tõttu kahanes oluliselt ka maaõpilaste arv, kuigi sel kümnel aastal maakoolide arv eriti ei vähenenud (951 kooli). Selle tagajärjel tuli nüüd ühe kooli kohta keskmiselt vaid 66 õpilast, mis tähendas enamikus koolides õpetamist liitklassides.

Murranguliseks aastakümneks muutus elus tuleb lugeda 1960. aastaid. Üldhariduskoolides toimus üleminek kaheksaklassilise koolikohustusele, tõusis ühiskondliku kasvatuse osatähtsus. Kui siiani oli vähe tegeldud koolieelsete lasteasutuste võrgu arendamisega, siis 1960. aastatel kasvas laste arv koolieelsetes lasteasutustes 13 900-lt 58 700-le. Rohkem kui kaks korda suurenes õpilaste arv pikapäevarühmades. Mitte kunagi varem ega ka hiljem pole ehitatud uusi kooli ja laiendatud olemasolevaid juurdeehituste teel nii palju kui siis. Nähtus oli iseloomulik nii linna- kui ka maakoolidele. Meie vabariik sai igal aastal juurde keskmiselt 10 uut kooli õpilaskohtade arvuga üle 8000. NSV Liidu Ülemnõukogu võttis 1965. a. vastu otsuse maaõpilaste tasuta sõidu kohta liinibussides ja raudteel. Meie vabariigis esimesena võeti 1968. a. vastu otsus õpilasliinide avamise kohta. Nendega seostuvad kulud kaeti riigieelarvest. Tasuta sõit mõjutas oluliselt kooli-internaatides elavate õpilaste arvu (1960/61. õ.-a. 18*500 õpilast, 1970/71. õ.-a. — 10 900 õpilast).

Hoolimata sellest, et kaheksaklassilise koolikohustuse kehtestamisega kaasnes õpilaste arvu kasv, ei täheldatud seda maakoolides. Maal jätkus tootmise kontsentreerimine suurmajanditesse, mis tõi endaga kaasa tootmistegevuse, elamu- ja olmeehituse ümberpaiknemise. Kui 1960. a. oli kolhoose 648 ja 1965. a. 467, siis 1970. a. oli neid 292, sovhoose oli 171 (varem 144). Põllumajandustöötajate arv sel ajajärgul kahanes

36 000 võrra. Uute, suurmajandite keskasulate väljaarendamisel ei arvestatud senist, ajalooliselt väljakujunenud asustust. Selline olukord põllumajandustootmises avaldas negatiivset mõju maakoolide võrgule. Eeskätt seetõttu, et nooremaeline elanikkond, kel oli lapsed, asus elama uutesse majadesse töökohade läheduses. Koolid jäid enamasti neist eemale (vt. tabel 2).

Tegelikkuses nägi pilt välja selline: ühe majandi maa-alal eksisteeris mitu kooli, kus õpilaste arv oli väike ja edaspidi oli ette näha veelgi vähenemist; paljudel juhtudel ei olnud koolide materiaalne baas hea, selle korrashoidmine nõudis suuri kulutusi. Majandid kaotasid huvi selliste koolide vastu. Et ka riiklikud võimalused ei suutnud kindlustada kõikide pisikoolide töökorras hoidmist, tuli haridusorganitel senisest enam tegeleda maakoolivõrgu korrastamisega. Tugevdati õppebaasi perspektiivsemates, majandite või nende osakondade keskustes paiknevates, aga samuti keskasulatest väljaspool asuvates koolides, kuhu oli võimalik õpilasi vedada. Koolilaste veo juures arvestati, et õpilase ajakulu kooli jõudmiseks ei oleks suurem senisest ajakulust jalgsi käimisel. Sel ajal kahanes maakoolide arv 555 koolini.

Üheksas ja kümnes viisaastak, s. o. 1970. aastad, seadsid üldhariduskooli ette ülesande kaasajastada õppekasvatustöö protsessi. Viidi sisse teaduste aluste süvendatud õpetus neljandast õppeaastast alates, mis eeldas ainekabinettide rajamist ja sisustamist. Kümenda viisaastaku lõpuks oli meil 5020 näitaja tehniliste õppevahenditega piisavalt hästi varustatud ainekabinetti. Tuli üle minna üldisele kohustuslikule keskharidusele. Tähelepanu osutati maakoolide materiaalse õppebaasi tugevdamisele, maaõpetajate elamis- ja olmetingimuste parandamisele. Kuid maaelanikkonna endiselt jätkuv kahanemine avaldas mõju maakoolide õpilaste arvule. 1979. a. rahvaloenduse andmeil oli maale jäänud elama 30,6% kogu rahvastikust. Maal loendati 3439 asulat, millest perspektiivseteks arvati vaid 233. Maa-asulate üldarvust 63,7% oli elanike arvuga alla 100, üle 200 elanikuga asulaid vaid 15%. Rahvaloenduse andmetest selgub, et maaelanikkond oli tervikuna vanemaalisem kui linnaelanikkond, seda eriti keskustest kaugetes küldes. Paljudes küldes puudusid kooliealised üldse või oli neid jäänud mõni üksik. See saigi põhjuseks, et maakoole tuli 70. aastatel veelgi sulgeda, peamiselt algaastail. Kümenda viisaastaku lõpuks kujunes välja stabiilne koolivõrk. Mõned majandusjuhid püüavad ekslikult väita vastupidist, nagu oleks elanike kahanemise kutsunud esile koolide sulgemine. Meil on veel praegu piisavalt näiteid, et kooli säilitamine ei mõjasta elanike juurdekasvu, kui läheduses ei ole loodud töökohti või laiendatud tootmist ja elamuehitust. Lastevanemad ei ole samuti huvitatud väikese õpilaste arvuga algkooli avamisest, kus

kolme klassi õpilasi õpetab üks õpetaja. Eriti siis, kui pole lähedal ka koolieelset lasteasutust. Näitena võib tuua Pärnu rajoonis Masiaru kolhoosi, kus teist aastat järjest ei saadud algkooli avada.

Toome tagapool üldhariduskoolide ja koolieelsete lasteasutuste arengu dünaamika tabeli kujul (vt. tabel 1).

Käesoleval õppeaastal töötab Eesti NSV-s üldse 544 kooli, neist algkoole 75, kaheksaklassilisi koole 231 ja keskkoolet 192, kehaliste ja vaimsete puuetega laste koole 46. Maakoole on kokku 307, neist algkoole 72, kaheksaklassilisi 192 ja keskkoolet 43. Linna-koolides ei ole veel piisavalt õpilaskohti (üldharidussüsteemil on tulnud loovutada hulk koolimaju tehnikumide ja kutsekoolide võrgu laiendamiseks), et likvideerida õpettöös teine vahetus. Teises vahetuses õpib 15,5% linnakoolide õpilastest. Hoolimata sellest, et kool on jäänud ühele osale maaõpilastest elukohast kaugemale, eelistavad õpilased ja nende vanemad internaadis elamise võimalusele igapäevast sõitu kooli ja sealt tagasi. Internaatides elunevate õpilaste arv on kahanenud 5500 õpilase, tasuta sõidu võimalust aga kasutavad 34 097 õpilast ehk 83,5% õpilaste üldarvust, kelle elukoht koolist on kaugemal kui 3 km.

Vaatleme, kuidas olemasolev maakoolivõrk paikneb majandite keskasulate suhtes.

Tabel 2 kinnitab veel kord, et paljudel juhtudel on majandite keskasulate väljaarendamine toimunud arvestamata ajalooliselt väljakujunenud koolivõrku — omal ajal asusid koolid ka suuremates küldes ja keskustes. Nii ei ole meie vabariigi majanditest 54,6%-l kooli keskasulas. Eriti madal on see näitaja Viljandi, Rakvere ja Valga rajoonis. Otstarbekamalt olemasoleva koolivõrgu suhtes paiknevad majandite keskused Paide ja Kingissepa rajoonis. Suur hulk majandeid, kel praegu puudub kool keskasulas, seda ka ei vaja, sest kool on majandi maa-alal lähedal asuvas külas, või on hea ühendus lähemal asuva kooliga. Mitmetel juhtudel on keskasulas niivõrd vähe õpilasi, et seal ei ole vaja veel kooli avada. Algkooli asutamiseks peab olema üle 20 õpilase, et kõiki õpilasi ei õpetaks üks õpetaja. Reaalseks tuleb lugeda, et perspektiivselt (peamiselt XII viisaastaku jooksul) kasvab maakoolide arv kuni 40 võrra, neist algkoolidena 32, kuigi ehitada on plaanitud esialgselt rohkem, sest osa koole keskasulatest eemal kuulub sulgemisele. Märgitud üldarvust saab koole taastada varem likvideeritud koolide hoonetes ainult 7 juhul, kusjuures ainult 2 juhul asuks niisugune kool majandi keskuses, 3 juhul aga maa-alal keskusest eemal ning 2 juhul uuesti kasvavates maa-asulates, mis ei ole majandite keskused. Eeltoodu kinnitab veel kord, et haridusorganeid ei ole õige süüdistada koolide sulgemises ja tõestab maakoolide taasavamise kampaania alusetust.

Perspektiivis on ette nähtud ainsana taas-avada Haapsalu rajooni Risti 8-kl. kool, mille reorganiseerimine algkooliks ei olnud õige, arvestades piirkonna õpilaste arvu. Täitev-komiteed, kes on koolivõrgu reorganiseeri-mise algatajad ja ka uute koolihoonete ehi-tamise taotlejad, ei ole alati arvestanud piir-konna õpilaste arvu dünaamikat, lähedal paiknevate koolide vajalikkust majanditele. Eelmärgitu on võimaldanud alusetult suurte koolihoonete ehitamist näiteks 1961. a. Paide rajoonis Pärnurmes, 1979. a. Rakvere rajoo-nis Roelas, 1982. a. Harju rajoonis Padisel ja mitmes kohas mujal. Hülk majandeid, näiteks Õisu sovhoostehnikum, Olustvere sovhoostehnikum, Gagarini-nim. näidissov-hoostehnikum Võru rajoonis, Tartu näidis-sovhoos Tartu rajoonis ja mitmed teised ei ole siiani huvi tundnud oma kooli — maa-kooli vastu ja sõidutavad meelsamini õpilasi lähedal asuvasse linna, aidates sellega kaasa maanoorte linnastumisele. Palju raskem on noori majandi kaadrivajaduse huvides hiljem maale tööle saada.

Koolivõrgu perspektiivsel arendamisel läh-tume põhimõtetest, et 6-aastasi lapsi ja lapsi kuni kümnenda eluaastani (1.—3. klassi õpi-lasi) õpetatakse võimalikult elukoha lähedal ja et suuremates maa-asulates, mis ei paikne linnast kaugel, oleks oma maakool. See ai-taks samuti vähendada linnakoolide ülekoor-matust. Elanikkonna ja laste arvu düna-mika näitab, et asulas, kus on juba ligi 1000 elanikku, tuleks rajada 8-klassiline kool, ja kui see asula on ühtlasi regiooni keskuseks, siis keskkool.

Käesolevast õppeaastast avati tänu Tal-linna Näidislinnuvabriku algatusele uut tüüpi haridusasutus — lasteaed-alkool. Nii-sugune asutus võimaldab laste elukohajärgse kasvatamise-õpetamise kõrval paremini seos-tada koolieelset kasvatust õppetööga koolis,

tagada selle järjepidevus ja kergendada laste kohanemist koolimiljöoga. Seal on võimalik paremini lahendada majandusküsimusi, orga-niseerida pedagoogide asendamist nende aju-tisel äraolekul, parandada õppe-kasvatustöö juhtimist, paremini korraldada õpilaste toit-lustamist jne. Lasteaed-alkooli võetakse lapsi vastu alates ühe aasta vanusest. Laste-aed-alkooli juhtimine pannakse koolieelse lasteasutuse juhatajale, kes saab ka lisatasu alkooli juhatamise eest. Ühe- ja kahe-rühma-liste lasteasutuste juhatajad alkooli juhti-mise tõttu vabastatakse kasvatustööst rüh-mas, suuremad asutused aga saavad juurde metoodiku, kelle ülesandeks jääb koordinee-rida ja suunata õppe-kasvatustööd kogu asu-tuses.

1982. a. töötas Eesti NSV-s 727 kooli-eelset lasteasutust. Vastavaealiste laste haaratus koolieelsetesse lasteasutustesse moodustas 67,9%, sellest linnades 79,1% ja maal 42,4%, mis on üks paremaid näitajaid NSV Liidus (NSV Liidu keskmine 55,2%), tingitud peamiselt sellest, et meie vabariigi rahvamajanduses on ka kõige kõrgem naiste tööhõive.

Vabariikliku alluvusega linnadest on kooli-eelsete lasteasutuste kohtade järele vajadus (arvestades 1990. a. tingimusi) juba praegu kaetud Narvas, Sillamäel ja Kohtla-Järvel. Nendes linnades ei asu ükski lasteasutus ka kohandatud hoonetes. Ehitusprogramm tuleb suunata peamiselt Tallinnasse, Tartusse ja Pärnusse. Tallinnas on olemasolevate laste-asutuste kohtade kasutamise efektiivsus madal, sest palju rühmi on suletud kaadri puudumisel ja suur on laste haigestumine. 1985. aastaks planeeritakse lasteasutuste kohtadega kindlustatust linnades üle 90% ja 1990. aastaks täies ulatuses. Uute koh-tade juurdeplaneerimisel on arvestatud, et

Tabel 1

	1940	1950	1960	1970	1980
Rahvaarvust (tuh. inim.)					
linnarahvastik	354,1	516,1	690,7	881,2	1016,8
maarahvastik	700,3	580,6	518,4	474,9	447,6
Rahvaarvust (%-des)					
linnarahvastik	33,6	47,1	57,1	65,0	69,4
maarahvastik	66,4	52,9	42,9	35,0	30,6
Õpilaste arv (tuh.)					
linnakoolides	44,1	68,6	104,6	141,8	149,3
maakoolides	75,5	80,0	61,6	51,5	40,9
Õpilaste üldarvust (%-des)					
linnakoolides	36,9	46,2	63,0	73,4	78,5
maakoolides	63,1	53,8	37,0	26,6	21,5
Koolide arv kokku	1253	1161	1119	750	537
sellest linnades	x	149	168	195	203
maal	x	1012	951	555	334
Ehitatud koole (õpilaskohti tuh.)	x	12,4	36,9	84,6	63,7
II vahetuses õppijaid (tuh.)	x	x	46,9*	42,1	26,8
%-des linnakoolide õpilaste arvust	x	x	44,1	29,0	17,6
Koolieelsete lasteasutuste arv — kokku	104	208	345	644	713
neis lapsi (tuh.)	5,5	7,6	21,0	58,7	83,1
Ehitatud koolieelseid lasteasutusi					
(tuh. kohti)	x	0,6	9,0	32,4	21,3

XII viisaastakul laste sündimus väheneb ja 1990. a. õpivad kõik 6-aastased lapsed koolis. Seega on XI viisaastakul kohtade järele vajadus mõnes linnas või linnarajoonis veel küllalt suur ja sellest lähtuvalt tuleb olemasolevaid kohti ära kasutada maksimaalselt, ka kohandatud hoonetes olevaid. Õigeks ei saa lugeda kohandatud hoonetes paiknevate asutuste sulgemist uute ehitamise korral, neisse tuleks paigutada erirühmi. Siinjuures tuleb arvestada ka veel käesoleva viisaastaku ülesandega — täies ulatuses haarata kooliks ettevalmistusega kõik 6-aastased lapsed, sealhulgas ka need, kes siiani pole lasteasutuses olnud. Meil on alustatud järkjärgulist üleminekut 6-aastaste laste õpetamisele nelja-aastase algtsükliga, mis 1985. aastal tuleb laiendada kõigile. Algtsükli pikenedes läbitakse esimese aasta materjal lasteade ja -päevakodude ettevalmistusrühmades. Koolides õpetatakse neid lapsi esialgu vaid seal, kus ei ole veel piisavalt kohti koolieelsetes lasteasutustes.

XII viisaastaku ehitusprogramm näeb

juba suuremal määral ette linnalasteasutuste väljaviimist kohandatud või amortiseerunud hoonetest. Praegu töötab asutusi kohandatud hoonetes 17 400 koha ulatuses, rohkesti on neid ka maal. Siis osutub võimalikuks viia ka vastavusse laste nimestikuline arv normatiivsete kohtade arvuga. 1982. a. oli lasteasutustes lapsi iga 100 koha kohta 103. See näitaja on aastast aastasse langenud, kuid on siiski tunduvalt suurem haridussüsteemi asutustes (106 last) ja eriti kõrge on see Tartus ja Võrus. Maale ehitatakse uusi asutusi juurde arvestusega, et 1990. a. oleks haaratud lasteasutuste tööga 80% vastavaealiste laste üldarvust. Paljudesse kohtadesse ehitatakse need lasteade-alkkoolidena.

Toome tabelis 3 andmed, mis iseloomustavad põllumajanduslike majandite kindlustatust koolieelse lasteasutusega majandi keskuses ja milliseks peaks see kujunema perspektiivselt.

Maarajoonidest on kõige paremini lasteasutustega kindlustatud Harju, Kingissepa

Tabel 2

Rajoon	Majandite arv seisuga 01. 01. 1982	Neist		
		on kool majandi keskuses	vajavad kooli keskusesse	on kavas ehitada kuni 1990. aastani
Haapsalu	13	6	2	2
Harju	28	15	4	6
Hiumaa	6	4	—	2
Jõgeva	20	13	2	4
Kingissepa	15	11	2	4
Kohtla-Järve	13	6	—	—
Paide	20	15	2	3
Põlva	20	14	1	3
Pärnu	30	19	1	2
Rakvere	26	8	5	6
Rapla	23	10	3	3
Tartu	23	12	2	3
Valga	18	7	3	2
Viljandi	27	8	5	7
Võru	20	14	2	4

Tabel 3

Rajoon	Laste hõivatuse %		Majandite arv (seisuga 1. 01. 1982)	Neist laste- asutus kes- kuses	Planeeritud ehi- tada kuni 1990. a. (k. a. asenda- mised)
	kokku raj.	s. h. maal			
Haapsalu	56,1	38,1	13	7	5
Harju	60,2	57,7	28	23	12
Hiumaa	82,4	75,8	6	4	3
Jõgeva	47,4	35,7	20	13	9
Kingissepa	56,4	50,7	15	11	10
Kohtla-Järve	49,9	49,9	13	6	8
Paide	62,9	40,2	20	11	8
Põlva	41,0	17,8	20	9	12
Pärnu	60,1	48,5	30	14	5
Rakvere	60,6	52,3	26	16	6
Rapla	59,6	50,3	23	16	11
Tartu	43,0	40,1	23	12	16
Valga	54,2	36,6	18	9	5
Viljandi	52,4	33,1	27	10	15
Võru	54,7	43,4	20	10	14
Kokku	55,5	44,7	302	171	139

ja Rapla rajoon. Majandid pole pööranud tähelepanu keskasulas lasteasutuse väljaehitamisele Viljandi, Põlva ja Pärnu rajoonis, kus maalt veetakse palju lapsi linnas või linnatüüpi alevis paiknevasse asutusse. Taoline laste paigutamine ei õigusta end pedagoogiliselt, sest laps eemaldatakse perekonnast terveks nädalaks. Sageli tuleb väikesi lapsi sõidutada igal nädalal veelgi kaugemale kui neist vanemaid koolilapsi. Pärnu rajoonis isegi likvideeritakse majandite keskustest (Varbla, Tõhela) väikesi asutusi. Lapsi hakatakse vedama üle 20 km kaugusele, samal ajal kui väga palju räägitakse väikeste koolide likvideerimise ebaõigest praktikast.

Eelnenule analoogne olukord tekib majanditevaheliste lasteasutuste ehitamisel. Sovhooside ja kolhooside lastepäevakodudest töötab ööpäevasel režiimil 44%. Teine oluline puudus koolieelsete lasteasutuste võrgu arendamisel on liialt suurte asutuste ehitamine, arvestamata piirkonna laste arvu. Vähe kasutatakse maale sobivaid projekte, mille järgi vajaduse korral võiks edaspidi asutust laiendada. Poole koormusega töötavad näiteks Harju rajooni Riisipere sovhoosi 280-kohaline lastepäevakodu, Koidula-nim. kolhoosi lastepäevakodu, Võru rajoonis Antsla k/n Lusti külas paiknev 280-kohaline lastepäevakodu ja veel teisedki.

Kahjuks ei ole mitmed rajoonid eespool toodud vigu vältinud perspektiivse võrgu planeerimisel. Nii kavandatakse ehitada Jõgeva rajoonis Põltsamaale kolme majandi vaheline 280-kohaline asutus, analoogsed ettepanekud on Viljandi ja Tartu rajoonist. Perspektiivse vajaduse kindlaksmääramisel ei lähtuta veel sellest, et 1990. aastaks peavad kõik 6-aastased lapsed olema koolis ja samuti ebaõigesti võetakse arvesse lapsi vanuses kuni üks aasta. Mitmed rajoonid (Põlva, Pärnu, Kohtla-Järve, Võru) on ennatlikult pööranud suuremat tähelepanu lasteasutuste väljaviimisele kohandatud hoonetest, samal ajal kui nendes rajoonides kohtadega kindlustatus on madal. Alati pole võimalik enam teha korrektiive, seetõttu on kas juba ehitamisel või projekteerimisel.

(Järg 44. lk.)

Haritud töölise koolitamine

AILI RAID,
Eesti NSV Haridusministeeriumi
kooliinspektor

Iga viisaastak on toonud uut õhtukoolide töösse. IX viisaastak alustas ühisrinde kujundamist õhtu- ja kaugõppekeskkoolide eest hoolitsemisel, samaaegselt hakati neilt nõudma senisest märksa paremaid töötulemusi. X viisaastakul jõustus üldine kohustuslik keskharidus. Keskhariduse andmise massilisuse poolest asetusi õhtukoolid üldhariduslike päevakoolide kõrvale. Täiskasvanute koolise kaasajastus, mitmekesistunud õppevormid, seejuures hakati õhtukeskkoolides üha rohkem avama päevase õppetööga kaugõppeühmi. Täiustus koolide materiaalne õppebaas. Seal, kus tingimused lubasid, mindi üle õpetamisele kabinetüsteemis. Paranes õhtukoolide juhtimine ja kaadri haridustase. Aasta-aastalt paranesid ka õhtukoolide töötulemused, kuid jäid ikkagi tunduvalt maha teistest liiduvabariikidest, seetõttu on alaliselt päevakorral vajadus töötada väiksema kaoprotsendiga ja edukamalt. Viisaastaku viimastel aastatel ilmnisid ka juba komplekteerimisraskused.

XI viisaastaku ülesanded on õhtukoolidele eriti vastutusrikkad. Eelkõige sellepärast, et töötada tuleb NLKP XXVI kongressi suuniste ellurakendamiseks. Õhtukoolidele tähendab see tööd selles suunas, et lähematel aastafel haarata õpingutega kõik kuni 30-aastased keskhariduseta noored. Teiste sõnadega, oleme jõudmas etappi, mil tuleb realiseerida üleliidulise ametiühingu ja komsomolorganisatsioonide ning haridusorganite ülevaatuse deviisi «Igale töötavale noorele keskharidus».

Arvestades meie vabariigis väljakujunenud olukorda, õhtu- ja kaugõppekeskkoolide õppekasvatustöö praegust resultatiivsust ja olemasolevat materiaalset baasi, ei ole see kerge ülesanne. Raskendavaid tegureid on mitmeid ja üksi koolide, haridusorganite heast

tahtmisest jääb eesmärgi saavutamiseks väheseks.

Võime öelda, et õhtukoolide võrk on korrasstatud ja kindlustab õppimisvõimalused igale soovijale. Eesti NSV 42 õhtu- ja kaugõppekeskkooli ning üks kaugõppeosakond on suutelised vastu võtma ja õpetama plaaniga ettenähtust mõnevõrra suurematki kontingenti. Võime öelda, et neis koolides on hea haridustasemega (94,6%-l kõrgharidus), stabiilne ja suurte kogemustega õpetajaskond. On rajatud ümmarguselt 260 ainekabinetti, ettevõtetes töötab 51 koolifiliaali, vastavalt vajadusele ja võimalustele töötavad päevakoolide või majandite ruumides kaugõppekeskkoolide konsultatsioonipunktid ja -grupid jne.

Ei saa aga öelda seda, et praktikas oleks keskhariiduseta noorte õppimisküsimused teravikuna lahendatud ja nii lahendatud, et õhtukool saaks töötada täiskäigul ja maksimaalsete tulemustega.

Õigus haridusele tähendab kohustust õppida ja omandada vähemalt keskhariidus. Kui nooruk ei tunneta oma kohustust ühiskonna ees (sest on ju võimalik hästi teenida ka ilma keskhariiduseta), ei arvesta vanemate seisukohti, saab kohustajaks olla ainult töökollektiiv. Nii ongi mitmetes määrustes, otsustes kirja pandud: kaadri haridustaseme tõstmise ning töötavate noorte õhtu- ja kaugõppekeskkoolidesse suunamise plaaniliste ülesannete täitmise eest vastutavad ministriumid ja keskasutused koos vastavate vabariiklike ametiühingukomiteedega, vastutavad asutuste, ettevõtete, majandite juhid ja ühiskondlikud organisatsioonid, kes on ka otseseks õppima suunajaks.

Tegelikult täidavad vaevalt pooled asutused, ettevõtted oma iga-aastased suunamisplaanid, majandites on olukord veelgi halvem. Põllumajandustöötajate hõivatus õpingutega on pidevalt olnud madalaim. Vaatamata sellele, et põllumeeste õppimist arutati 1981. aasta juulis Eesti NSV Haridusministeeriumi ja Eesti NSV Põllumajandusministeeriumi ühisel kolleegiumil, ei ole õppijate arv suurenenud.

Neil põhjustel ei ole meie vabariik käesoleva viisaastaku ühelgi aastal täitnud riikliku plaaniülesannet õhtukoolide õpilaskontingendi komplekteerimisel. Käesolevaks õppeaastaks oli plaan 16 500 õpilast, see täideti 97,9%-liselt. Üheteistkümnelt linna, rajooni õhtu- ja kaugõppekeskkoolid alustasid oma tööd ettenähtust väiksema õpilaskontingendiga.

Samal ajal on paljudes ettevõtetes töötamas keskhariiduseta noori, kellele on antud kõrge kvalifikatsioon, kuid vajalikud teadmised, oskused puuduvad. Samal ajal on teada, et nõuded kõrgema liigi oskustöölise kvalifikatsioonieksamitel on nii kõrged, et keskhariiduseta tööline pole suuteline neid sooritama.

Niisiis on käesoleval viisaastakul õhtukoolide töös võtmeküsimuseks komplekteerimine. Ka teised õhtukoolide töö põhinäitajad sõltuvad komplekteerimisest, s. o. õppima asunud kontingendi eripärast. Oluline on, et kooli astujail oleks positiivne suhtumine õppetöösse ja võimalik ühendada kutsetööd õpingutega. Lünki teadmistes saab kas enne õpingute algust või nende käigus tasandada.

Kuivõrd kooli registreeritavad noorukid ei ole kõik sugugi vaimustatud õppimisest ja teatav osa neist üldse tegelikult õppima ei asu (nn. formaalne komplekteerimine), ei rahulda õhtukoolide töötulemused, need jäävad tunduvalt maha päevakoolide omast.

Hiljuti tehtud kokkuvõtted ülevaatuses «Igale töötavale noorele keskhariidus» II etapi, 1981/82. õppeaasta tulemustest kinnitavad, et õhtukoolide tööd iseloomustab negatiivselt väljalangus, mis eelmisel õppeaastal oli 14,5%. Kehtiva aruandluse kohaselt vastutab kool igasuguse väljalanguse eest, ometi tuleb õhtukoolide kaitseks öelda, et enamik õpilastest (2 275 õpilast e. 86% kogu aasta väljalangevusest) lahkus koolist mõjuva põhjusega, milleks on elu- ja töökoha muutus, minek kutsekeskkooli, tehnikumi, kvalifikatsiooni tõstmise kursustele, kutsumine Nõukogude armeesse jm. Põhjuseta katkestas õpingud 376 õpilast (14% väljalangenutest).

Oppeedukus sõltub samuti õpilaskontingendist, aga ka õppetööst osavõtust. Puudumine tundidest, rühma- ja individuaalkonsultatsioonidest tähendab lünki teadmistes ja viib lahkumisele koolist või klassikursuse kordamisele. Eelmine õppeaasta oli edukas 89,3%-le õhtukoolis õppijale; NSV Liidu keskmine edukus oli 1980/81. õppeaastal 96,5%.

Loomulikult on ka meie vabariigis väikese väljalanguse ja kõrge edukusega koole. Need on Pärnu 1. õhtukeskkool (väljalangus 2,5%, edukus 97,6%), Paide kaugõppekeskkool (4,0% ja 93,8%), Põlva kaugõppekeskkool (4,5% ja 92,7%), Valga kaugõppekeskkool (6,6% ja 94,6%) jt. Keskmised näitajad paraku ei sõltu mitte niivõrd väiksema õpilasarvuga rajoonikoolide kuivõrd suurte linnade, Tallinna ja Tartu õhtukoolide töötulemustest. Need on aastaid olnud kõige madalamate hulgas. Nii oli Tallinna koolide eelmise õppeaasta väljalangus 19,4%, edukus — 86,5%, Tartus vastavalt 18,0% ja 85,2%. Viimaste hulgas oli ka suurima õpilasarvuga maarajoon, Harju rajoon (17,4% ja 88,1%).

Mis peaks teisiti olema ja mida oleks vaja teha selleks, et uue viisaastaku aluseks haarata õpingutega kõik keskhariiduseta töötavad noored?

Eelkõige on vaja mitte ainult arutada vastuvõetud määruste, otsuste täitmist, vaid ka sisulise ja organisatsioonilise tööga taga-

da nende täitmine. Haridussüsteemil tuleb kõigil tasandil olla aktiivne ning tegev-
dada koostööd teiste ministeeriumide ja amet-
kondadega, samuti vabariiklike ametiühingu-
komiteedega. Linnades, rajoonides tuleb
haridustöötajail ülevaatus-organiseerimis-
komisjonide vahendusel ning koordineerimi-
sel tegevdamise koostööd ametiühingu rajooni-
komiteede, külanõukogude ja agrotööstus-
koostistega.

On vaja juhendada Leedu NSV kogemus-
test, mis kõnelevad sellest, et töötavate noor-
te õpetamisel saavutati edu siis, kui õnnest-
us luua partei-, nõukogude, komsomoli- ja
ametiühinguorganisatsioonide, koolide, ma-
jandite ning ettevõtete ühisrinne noorukite
õppima suunamiseks. See tähendab seda, et
töötavate noorte õppimist ei peetud enam
ainult õhtukoolide ja haridusosakondade mu-
reks ning selle töö tulemusi hakati ühele
tasemele seadma teiste tootmisnäitajatega.

Jätkuma peab keskhariduse ja õpeta-
misele kuuluvate noorte kontingendi välja-
selgitamine ning arvelevõtt igas töökollek-
tiivis, et planeerida nende noorte õppima
suunamine lähematel aastatel.

Õhtukoolide pedagoogilistel kollektiividel
tuleb silmas pidada, et üldise kohustusliku
keskhariduse tingimustes on kooli ja ette-
võtte vastastikused suhted kvalitatiivselt
muutunud. Ja koostöö eesmärgidki laiemad.
Kaaströö koolile on asendunud koostööga
noore põlvkonna õpetamisel ja kasvatamisel.
Nn. raskete noorukite puhul peaksid ette-
võtte ja kool ühiste pingutustega äratama
neis huvi teadmiste vastu. Koostöö valdkon-
da kuulub samuti kooli materiaalse õppe-
baasi täiustamine.

Lubamatuks tuleb tunnistada päevakoolide
taktika tõrjuda õhtu- või kaugõppekeskkooli
need alaealised õppurid, kellest on karta
kursusekordajaid. Alaealiste asjade komisjoni
töendiga õppijate arv täiskasvanute koolides
on murettekitavalt suur, näit. Haapsalu
kaugõppekeskkoolis 60—70 õpilast, Pärnu 1.
õhtukeskkoolis 98 õpilast e. 22,5% 1980/81.
õppeaastal ja 108 õpilast e. 21,9% 1981/82.
õppeaastal ning 128 õpilast e. 30,7%
1982/83. õppeaastal; Jõgeva kaugõppekesk-
koolis vastavalt 45 õpilast e. 10,8%,
27 õpilast e. 8,7%, 34 õpilast e. 13,1%.
Tihti toimub alaealiste väljasuunamine õppe-
aasta kestel.

Päevaste üldhariduskoolide vastutuse tõst-
miseks koolist väljasuunatud ja kooli piir-
konnas elunevate keskhariduse noorte eda-
siõppimise eest kuni keskhariduse omandami-
seni on vaja rakendada senisest tõhusamaid
meetmeid, nähtavasti oleks otstarbekas viia
nende noorte edasiõppimine koolidevahelise
sotsialistliku võistluse tingimustesse.

Süsteemsem peaks olema hariduspropa-
ganda, teadmiste tähtsuse ja vajalikkuse
rõhutamine trükisõnas ja näitagitatsiooni
kaudu. Individuaalse selgitustööga on või-

malik keskharidust omandama haarata ka 30-
aastasi ja vanemaid töötajaid. Praegu õpib
sellest kontingendist 1 550 töötajat, mis mood-
ustab 9,5% kõigist õppijaist.

Õppimishuvitatust tõstab kutseklasside
(rühmade) avamine. Antud küsimus on
väär, et sellega tõsisemalt tegeldaks ja
vastavad võimalused loodaks keskasutuste,
ministeeriumide tasemel. Käesoleval õppeaas-
tal saab üheaegselt keskhariduse omandami-
sega erialase väljaõppe ainult 282 õhtukoo-
lide õpilast.

Põhjalikku analüüsimist ootab ülesannete,
probleemide ring, mis on seotud õhtukoolide
õppekasvatustöö täiustamisega, juhtimise
parandamisega. Kriteeriumiks on siin õpi-
laste teadmiste tase. Nendes tööloikudes
on igas koolis (haridusosakonnas) mõndagi
võimalik teisiti ja paremini teha, kui silme
ees hoida kooli õppekasvatustöö lõppees-
märki — haritud ja teadliku töölise kooli-
tamist rahvamajandusele.

(42. lk. järg.)

Et kavandatu ellu viia, vajaneb veel vas-
tavas ulatuses pedagoogilise kaadri etteval-
mistust. Juba on suurendatud algklassiõpe-
tajate ettevalmistust nii Tartu kui ka Tal-
linna pedagoogilises koolis. Algklassiõpeta-
jate ettevalmistamise programmidesse on lü-
litatud kursus tööks 6-aastaste lastega. Kesk-
haridusega algklassiõpetajad saavad astuda
soodustatud tingimustel pärast pedagoogi-
lise kooli lõpetamist E. Vilde nim. Tallinna
Pedagoogilise Instituudi kaugõppeosakonda.
Koolieelse kasvatuse eriala kaadri suuremal
hulgal saamist peab aitama lahendada pe-
dagoogiliste klasside avamine üldharidus-
keskkooli juures 1982/83. õppeaastast alates.
NSV Liidu Ministrite Nõukogu on lubanud
Eesti NSV-s tööle rakendada 2 niisugust
klassi, kuid Tallinnas ei suudetud avada eesti
õppekeele klassi 4. keskkooli juures. Sel-
lest on eriti kahju, sest just Tallinnas on
kaadripuudus kõige suurem. Vene õppekee-
lega kaadrit valmistatakse ette Narvas. Pe-
dagoogilise klassi lõpetanu saab keskerihari-
duse järgi palka ja peab töötama pärast
suunamist 2 aastat.

Üldhariduskoolide ja koolieelsete lasteasut-
uste arengu perspektiivid on suunatud täit-
ma NLKP XXVI kongressi ja 1982. a. mai-
pleenumi otsuseid, sellest tulenevalt ongi
pööratud peatähelepanu maa-asutuste võrgu
edasisele laiendamisele ja tegevdamisele.

PSÜHHOLOOGIAVEERUD

Arengu- psühholoogia probleeme

VIIVI NEARE,
VÕT-i pedagoogikakateedri
õppejõud

MARIKA VEISSON,
ENSV Haridusministeeriumi
eripedagoogika
metoodika kabineti
direktor

Õppe- ja kasvatustöö optimeerimisel on olulisel kohal arendav õpetamine. See tähendab, et iga õpetaja peab olema mingil määral psühholoog, tundma õpilaste individuaalseid erisusi.

Pedagoogikaga on tihedas seoses arengupsühholoogia, mis uuribki laste vaimse arengu üldisi seaduspärasusi, vaimse arengu etappe, psüühika ealisi iseärasusi ja laste individuaalseid erisusi (6).

Käesoleva kirjutise eesmärk on lahata mõningaid probleeme, mis tulenevad eelkõige individuaalsetest erisustest. Nimelt peab iga pedagoog pöörama tähelepanu ka õpilaste mahajäämusele ja ära hoidma klassikursuse kordamist. Seda ülesannet saab lahendada ainult siis, kui tuntakse arengupsühholoogia üldisi seaduspärasusi, mahajäämuse põhjusi, seda soodustavaid tingimusi ning teatakse põhilisi võimalusi ja võtteid nende laste abistamiseks.

Palju vaidlusi on tekitanud küsimus, kas areng on geneetiliselt determineeritud, s. t. kulgeb organismi sisemiste seaduspärasuste alusel, või on arengut võimalik õpetamisega mõjutada.

Mitmed Lääne tuntud psühholoogid ülehindavad pärilike eelduste osa. Näiteks

ameerika psühholoog E. Thorndike väitis, et mõned õpilased ei suuda tõusta kõrgemale teatavast tasemest, kuigi nad püüavad seda sadu tunde. On õpilasi, kes ei saavuta mingit edu, ükskõik kui hästi neid õpetatakse, teised on aga edukad, vaatamata halvale õpetamisele (6). Samadele järeldustele jõuab inglise geneetik Ch. Auerbach (1). Viimasel ajal räägivad paljud Lääne psühholoogid kaasa-sündinud bioloogiliste tegurite ja keskkonna sotsiaalsete faktorite koosmõjust. Näiteks tuntud ameerika psühholoog A. Anastasi rõhutab, et intellektuaalsele arengule avaldavad mõju nii pärilikud kui ka keskkonnategurid (6).

Nõukogude psühholoog L. Vögotski tuli järeldusele, et õpetamine ja areng on tihedalt seotud. Olles kindlalt veendunud, et õppimine peab eelnema arengule, sõnastas L. Vögotski teesi õpetamise ja kasvatamise juhtiva osa kohta lapse arengus. Ta eristab arengus kaht taset: väljakujunenud arengutaset ja lähima arengu taset e. potentsiaalseid arenguvõimalusi. Tõeliselt viljakas on üksnes see õppetöö, mis toetub lähima arengu tasemele; ainult niisugune õpetamine on arengu stimulaator (3).

Ka A. Leontjev on toonitanud, et arengus on otsustavad inimese sotsiaalne kogemus, tema elu ja tegevuse tingimused, õpetamine ja kasvatamine. Inimese psüühika ontogeneetilise arengu peamine mehhanism ongi tegelikult tema tegevuse ajalooliselt kujunenud vormide mehhanism (7).

L. Vögotski teoreetilisi seisukohti kinnitab L. Zankov, kelle teene on nende didaktiliste võtete uurimine, mis võimaldavad arvestada nii normaalselt arenenud kui ka arenguhälvetega õpilaste individuaalseid erisusi. Tema eestvedamisel töötati välja uus didaktiline süsteem, mille eesmärk on tõsta õpilaste üldist arengutaset ja aktiveerida nende tunnetusvõimet (8). Samu seisukohti kätkeb ka D. Elkonini ja V. Davõdovi vaimsete toimingute etapiviisilise kujunemise teooria, milles õpetamise eesmärk on kujundada abstraktset mõtlemist (2).

Mõtlemisprotsessi algmoment on probleem-situatsioon. Kõigis õppeaineis tuleb lahendada tunnetuslikke ja praktilisi ülesandeid arendamiseks õpilaste iseseisvat loovat mõtlemist. Loova mõtlemise areng eeldab aga tunnetushuvi teket õpitava vastu, mis on juba otseses sõltuvuses sellest, kuidas õpetaja esitab õppematerjali ning oskab muuta selle lahendamist vajavaks probleemiks iga õpilase jaoks (2;4). Siinjuures tuleks arvestada, et materjali on vaja elamuslikult esitada ning taotleda õpilase — õpetaja emotsionaalset kontakti. Mida noorem on laps ja mida enam ilmneb raskusi või hälbeid tema arengus, seda olulisem on õpetamise emotsionaalsus.

Lapse areng on keeruline dialektiline protsess, millele võivad negatiivselt mõjuda

mitmesugused üsasisesed, sünniaegsed või järgsed kahjustused. Seega võivad mahajäämuse põhjusteks olla puudulik koolivalmidus, haigustest nõrgestatud närvisüsteem ja langenud töövõime, nägemis- või kuulmispuuded, kõnehälbed, vaimne alaareng. Enamlevinud mahajäämuse põhjusi algklassides, aga ka keskastmes on siiski psüühilise arengu pidurdumine (arengupeatus). Psüühilise arengu pidurdumisega on need lapsed, kel on suhteliselt püsivad raskused enamiku õppeainete (emakeel, matemaatika, vene keel, võõrkeel) omandamisel põhikoolis. Samal ajal ei täheldata neil lastel analüsaatorite defekte ja nad ei ole vaimselt alaarenenud (5).

Olenevalt vaimse või kehalise arengu hälbe tekitaja negatiivse mõju ajast, sügavusest ja kohast ilmnevad arenguhälvetega laste üldise arengu seaduspärasuste kõrval ka spetsiifilised iseärasused.

Selleks et korraldada vaimsete ja kehaliste puuetega laste õpetamist, seega nende arendamist, on eelkõige vaja välja selgitada lapse defekti laad ja selle kompenseerimise võimalused ning suunata laps meie küllaltki diferentseeritud koolivõrgu sobivasse lülisse.

Arengupeatusega laste koolide ja klasside pealesanne on anomaalsete laste igakülgne kasvatamine. Sellele lisandub süstemaatiline korrektsioonitöö ja kompensatsioonivõimaluste väljaselgitamine ning rakendamine õppe- ja kasvatustöös, nii et puudega laps oleks võimeline ühiskonnas elama ning jõukohast tööd tegema. Eriinternaatkoolide töö on eriti vastutusrikas, sest peab arvestama, et erinevate anomaalsete laste tunnetusprotsesside areng on erinev nii normaalsete kui ka teist tüüpi anomaalsete laste arengust, mistõttu ei saa mehaaniliselt üle võtta ühegi teise koolitüübi programmi, õpetamise meetodeid ja võtteid ega töö organisatsiooni.

Koolieelsete erilasteasutuste põhiülesanne on laste üldise igakülgse arendamise kõrval ka koolieelikute kõne arengu korrektsioon ning nende ettevalmistamine õppimiseks üldvõi vastavat tüüpi arengupeatusega laste koolis.

Mida varem arenguhälvete korrigeerimist alustatakse, seda edukam on defekti või selle tagajärgede ületamine. Üeldu on oluline ka üldtüüpi lasteaeade ja koolide seisukohalt, sest neis on mitmesuguste defektide kergemate vormidega lapsi, kes vajavad pedagoogide ja arstide tähelepanu ning teadlikku tegevust defektist tulenevate arenguhälvete kõrvaldamiseks.

Kogu eriinternaatkoolide õppe-kasvatustöö ning ravitegevus on korrektsioonilise suunitlusega. Korrektsiooni mõistega on tihedalt seotud areng. Psüühika areng on lapseale niivõrd iseloomulik, et see ületab igasugused takistused, ka kõige raskema anomaalia.

Anomaalsele arengule on iseloomulikud samad jooned mis normaalsele. Defekti omapärasust ja mitmekesisusest tingitult ei saa siiski anomaalse lapse arengut taandada normile selliselt, et see läbiks kõik tervele lapsele iseloomulikud arengu seaduspärasused ja etapid, ainult teatava ajalise hilinemisega ning madalamal tasemel. Vaadeldes arengut kui tervikut, milles iga järgnev arenguetapp sõltub eelmisest ja toetub varem omandatule, põhjustavad põhidefektist tingitud puudulik suhtlemine täiskasvanutega, vähene praktiline aktiivsus ja vähesed huvid uusi muutusi anomaalsete laste tunnetusprotsesside arengus.

Anomaalsete laste arengu üldistele seaduspärasustele ning õpetamise ja kasvatamise printsiipidele toetudes töötatakse igas eripedagoogika valdkonnas kindlate probleemide kallal:

mingi konkreetse defektiga lastegrupile omaste arenguseärasuste avaldumine sotsiaalses keskkonnas;

iga erikooli tüüpi õppe-kasvatustöö olemus, selle seos anomaalse lapse kasvatamisega perekonnas;

õppe-kasvatustöö efektiivsuse parandamise vahendid, võtted, meetodid ja organiseerimine eri anomaaliatega korral;

puuetega laste ettevalmistamine seisevaks eluks ja tegevuseks ühiskonnas.

Praegusaja defektoloogia arengu seisukohalt on eriti tähtis just viimane probleem. Näiteks alates abikooli 4. ja 5. klassist võime täheldada vaimselt alaarenenud laste psüühika arengus tunduvat edasiminekut. See on tingitud pikemaajalisest viibimisest abikoolis, kus süstemaatiline korrektsioonitöö näitab oma esimesi tulemusi. Lapsed saavad aru enamiku mõtlemisülesannete sisust ja suudavad esitada nende lahendamiseks mingi printsiibi või võtte. Alati ei oska nad aga veel oma lahendusvõtteid ja saadud tulemust põhjendada. Abikooli lõpuks, õppides erinevaid aineid, lahendades ülesandeid, lugedes jõukohaseid raamatuid, omandades eriala ning harjutades oma mõtteid suuliselt ja kirjalikult väljendama, õpivad vaimselt alaarenenud lapsed analüüsima, üldistama, järeldusi tegema ja kontrollima nende õigsust, s. t. nad õpivad elementaarselt mõtlema. See on nende laste arengu seisukohast küll suur saavutus, kuid ei aita neil alati täisväärtuslikult lülituda argiellu, sest meie abikooli lõpetanud on liiga noored (14—15 a.). Nii nooreit neid õpitud erialal tööle rakendada ei saa ja on ka selgunud, et nad pole selleks oma sotsiaalse ning olmelise arengutaseme poolest küpsed. Samal ajal on nende tunnetusprotsesside areng saavutanud sellise taseme, et nad võiksid mingil määral süvendatult juurde õppida nii üldaineid kui ka eriala. Seega on arengu-

peetusega laste koolide ja kõrgemalseivata haridusorganite ees väga tõsine probleem, millel võiksid olla järgmised lahendused: 1) avada olemasolevate eriinternaatkoolide juures huvitatud ettevõtete abiga materiaalselt baasi luues 9., võib-olla ka 10. kutseklass; 2) taotleda kutseharidussüsteemi kutsekoolide juures erigruppide (erikutsekoolide) avamist.

Käesoleva kirjutise alguses märkisime, et enamik põhikoolis mahajääjatest on psüühilise arengu pidurdumisega lapsed. Nende laste jaoks on Eesti NSV-s avatud vastavad klassid ja mõned eriinternaatkoolid. Eraldi koolid õigustavad end kindlasti, kuid vaimse arengu peetusega laste klassidest peavad lapsed pärast neljandat õppeaastat minema tagasi põhikooli. Paljud psühholoogide ja pedagoogide uuringud on näidanud, et arengupeatusega lapsed teevad vaimse arengu peetusega klassides suuri edusamme, kuid nende areng neile soodsais tingimustes katkeb enneaegu. Põhikooli tagasi tulnud satub enamik neist uuesti raskustesse, mitte niivõrd teadmiste omandamisel, kuivõrd kohanemisel. Psüühika arengu erisustest võib aga ka keskastmes (4.—8. kl.) täheldada järgmisi:

□ mõtlemisoperatsioonide töösseelütumise aeglus ja väike tunnetushuvi; õpilane vajab pidevalt heasoovlikku ja oskuslikku stimuleerimist ning abi sõnaliste ülesannete lahendamisel ja järelduste tegemisel;

□ suhteliselt madalad mäluvõimed — on suuri raskusi õppematerjali teadlikul, sisulisel omandamisel;

□ vaimsete toimingu kujunemine katkeb, piirdub välikõne tasandiga, on raskused omandatu interioriseerimisel.

Põhikooli tagasisuunamisel on arengupeatusega laste jaoks veel üks negatiivne külg: puudulikuks jääb nende ettevalmistatus iseseisvaks eluks ja ühiskondlikult kasulikuks tegevuseks. Seepärast on tingimata vaja hoolitseda selle eest, et arengupeatusega lapsed saaksid täieliku kaheksaklassilise hariduse eriinternaatkoolis, kus nad omandaksid ka esialgse eriala. Oeldust tuleneb pakiline probleem. arengupeatusega laste eriinternaatkoolides Pärnus ja Tallinnas on vaja alustada kutsesuunitlustööd. On vaja välja selgitada, mis erialasid hakata õpetama nende koolide tüdrukutele ja poistele. Üks võimalusi oleks teenindussfääri madalama kategooria tööliste, meditsiiniuasutuse hooldusöe, autobussi, trami või trolli remondilukksepa eriala õpetamine. Oskustöolistest, eriti madalamate kategooriate oskustöolistest on ju pidevalt puudus. Neile noortele inimestele on aga niisugused tööd jõukohased ning Moldaavia NSV ja Gorki arengupeatusega laste eriinternaatkoolide kogemuste kohaselt ka meelepärased.

(Järgneb kirjandus 53. lk.)

UURIMUSI, ÜLDISTUSI

Kooliraamatukogu õppe-kasvatustöös

ELGA KOMMEL, Eesti NSV Haridusministeeriumi õpikute fondi osakonna juhataja

Partei ja valitsuse direktiivmaterjalid, eriti aga NLKP XXVI kongressi otsused on määranud koolide edasised tegevussuunad, mille elluviimisel täidavad kooliraamatukogud vastutusrikast ülesannet. Koolielus toimunud märkimisväärsed muudatused on juba mõjutanud raamatukogude tööd, laiendanud nende funktsioone.

Õpilase isiksuse, tema maailmavaate, kõrgete moraalsete omaduste ja käitumisnormide kujunemisel on raamatul ja raamatukogul alati olnud tähtis roll. Nadežda Krupskaja on toonitanud, et lugemine mängib laste elus palju suuremat osa kui täiskasvanute omas. Lapsepõlves loetud teos jääb mälu enamasti alatiseks, mõjutades inimese edasist arengut. Raamatud kujundavad maailmavaadet ja käitumisnorme, rikastavad vaimu. Seepärast on oluline, et õpilase kätte satuksid head raamatud. Vastasel korral võib lugemine tuua isegi kahju, mõjutada tundeelu negatiivselt ja kujundada väärarusaamu elust.

Kooliraamatukogude ülesanne on varustada ka õpetajaid nende teadmisi täiendava ja silmaringi laiendava kirjandusega. Samuti jõuab õppe-kasvatustöö kõige esmane õppevahend — õpik — õpilase kätte raamatukogu kaudu.

Sellela on kooliraamatukogu töö sisu mitmekesisitunud ja raamatufond oluliselt kasvanud. See koosneb nüüd kolmest osast: õpikutest, pedagoogikakirjandusest ning põhikogust, mis sisaldab ühiskondlik-poliitilist, populaarteaduslikku, ilu- ja lastekirjandust. Keerukamaks on muutunud raamatukogutöötajate tegevus, sest fondi iga osaga tuleb tegelda eraldi. Raamatukogulikult tuleb teinendada kahe eri vanuse ja arengutasemega lugejat — õpilast ja õpetajat.

Esimene suur muudatus kooliraamatukogu töös toimus 15 aastat tagasi, kui kooliraamatukogus asutati õpikute fond ja alustati õpilaste varustamist tasuta õpikutega raamatukogu kaudu.

Siinjuures olgu kõrvalepõikena märgitud, et sellise muutuse tingis tungiv vajadus anda peale õpikute välja ka muud õppe-kasvatustöökäsitöö kirjandust — sõnastikke, ülesannete ja kontrolltööde kogumikke, töövihikuid, lugemikke, käsiraamatuid jm. Olemasolev trükivõimsus ja paberifond seda ei võimaldanud. Tuli pikendada õpiku kasuta-

misaega ühelt mitmele aastale. Ettevõetu õigustas end. Käesolevaks ajaks on õpikute fond kujunenud mitmekülgseks õppekirjanduse fondiks, mis ulatub suurtes koolides ligi 30 000 eksemplarini. Meie vabariigi töökogemust on rakendatud üleliidulises ulatuses.

Õpilane laenutab õpikuid raamatukogust laenutuskardi alusel üheks õppeaastaks. Selle lõpul peavad õpilased raamatukogule tagastama korras raamatud. Erandina jäävad õpilaste kätte mitmeks aastaks tööõpetuse õpikud ja mõned sõnastikud, mida samad õpilased kasutavad kogu fondeerimistsükli jooksul. Aabits jääb 1. klassi lõpetamisel õpilasele mälestuseks.

Õpiku säästliku kasutamise huvides on koolid teinud tänuväärset kasvatustööd. Kasutatakse mitmesuguseid hoolsate hoidjate esiletoomise ja hoolitute hurjutamise viise. Selle tulemusena on paljudes koolides kõik õpikud säilitatud kasutamiskõlblikena kogu fondeerimistsükli ajaks ja vahetusreserviga moodustatud õpikutekomplektid ainekabinetidesse. Tore saavutus: õpilane ei pea õpikuid kooli kaasa kandma ja koolikott on palju kergem.

Õpikusse säästliku suhtumise kasvatamisel on tavaliselt kaalukas osa raamatukogutöötajal.

Ainekabinettides on veel rikkalikult täiendavat õppekirjandust, mida õpilased kaasas ei kannu, vaid kasutavad õppetundides kohapeal.

Koolitöötajate märkimisväärne saavutus on **pedagoogilise kirjanduse** hankimine kooliraamatukogudesse. Seega saavad õpetajad oma kooli raamatukogust laenata kõiki meie vabariigi ja paljusid üleliidulisi pedagoogilisi väljaandeid ning metoodilisi juhendeid.

Raamatukogutöötajale on õpetajate varustamine erialase kirjandusega uus ja tähtis tööloik. Tuleb ju kohalejõudnud kirjandus kiiresti õpetajatele suunata. Selleks korraldatakse väljapanekuid ja näitusi ning täiendatakse kartoteeke ja katalooge. Ainult raamatukogu ja õpetajate tihe koostöö kindlustab pedagoogikakirjanduse otstarbeka kasutamise koolis.

Kõige vanema ja ühtlasi kõige mitmekesise osa kooliraamatukogust moodustab **põhifond**, millel on võrdselt tähtis koht nii õppe- kui ka klassivälises töös.

Tänapäeva noortel jääb teleri, raadio, kino, teatri, spordi ja muude huvitavate ettevõtmiste kõrval vähe aega raamatute lugemiseks. Ometi on raamat jäänud ammendamatuks teadmiste allikaks ka meie ajal. Eriti tähtsad on kommunistliku maailmavaate kujundamisel kõlbelise, internatsionalistliku, ideelise esteetilise ja töökasvatuse probleemid. Nõuab ju teaduse, tehnika ja tootmise kiire areng igal erialal vaimselt ja kehaliselt arenenud kõrgete moraalseste omadustega töötajaid.

Selleks et õpilasi tuua raamatu juurde, anda nende kasutada kõik head teosed raama-

tukogus, on vaja teha tõhusat tööd. Keerukaks muudab õpilaste juhendamise nende **erinev lugemiskultuuri tase**.

Paljudes kodudes armastatakse lugeda, kasutatakse mitmekesist kirjandust ja soovitatakse ka lastele eakohaseid raamatuid. Sellisest perest võtab laps kooli kaasa lugemishuvi ja raamatuaustuse ning kujuneb ise sõbrale autoriteetseks kirjanduse soovitajaks. See on hea.

Sageli on aga meie õpilaste lugemishuvi välja kujunenud ühekülgseks. Loetakse ainult seiklusjutte, romaane või ulmejutte, nooremas eas ka muinasjutte. Üks osa õpilastest loeb ainult kohustuslikku, s. o. programmikirjandust. Siin tuleb noori abistada kirjanduse valikul, lähtudes nende huvidest, kuid püüda ka nevisid avardada. Raamatukogutöötaja juhendamisel laiendatakse järk-järgult teemaderingi. Eriti oskuslikku juhendamist vajab noor populaarteadusliku kirjanduse valikul. Kõige paremini saavad seda teha õpetajad, kes tunnevad oma õpilaste lemmikaineid, huvisid ja kalduvusi ning abistavad neid elukutse valikul.

Huvi kirjanduse vastu tuleb äratada maast-madalast, et lapsel tekiks raamatukogu kasutamise vajadus ja oskus valida raamatuid, et kujuneksid õiged lugemisharjumused. Õpilaste lugemiskultuuri tõstmiseks on meie vabariigis lugemiskultuuritunnid e. raamatutunnid 1.—8. klassi õpilastele. 1983/84. õppeaastast on need planeeritud ka 9.—11. klassi õpilastele. See tähendab, et meie õpilased saavad igal aastal 2 tundi õpetust raamatu ja raamatukogu kasutamise kohta. Tegelikult ei kulge selle programmi täitmine mitmetes koolides edukalt.

Olulise tähtsusega on koolis **raamatuüritused**. See töövorm hõivab suurt hulka õpilasi, virgutab lugemishuvi, arendab kirjandusmaitsset, süvendab lugemiskultuuri ja lisab uusi kirjandussõpru. Raamatuürituste vorme on mitmesuguseid: ettelugemised, kirjandusõhtud (-hommikud), bibliograafilised ülevaated, luulepõimikud, raamatumatkad, vestlused raamatuist, kirjanduskarnevalid, huvitava teaduse õhtud, raamatuarutelud, viktoriinid, konkursid, raamatunäitused ja -väljapanekud. Raamatuüritused annavad võimaluse propageerida ka niisugust kirjandust, mida vähem laenatakse.

Raamatuüritustes on olulisel kohal **tähtpäevade tähistamine**. Nii on käesoleva õppeaasta raamatuürituste põhiorhk suunatud NSV Liidu moodustamise 60. ja Leninliku Komsomoli 65. aastapäeva tähistamisele. Tihe koostöös Eesti NSV Raamatuühingu ja Eesti NSV Kultuuriministeeriumiga peeti lasteraamatunädal «Loida kõrgelt, sõprusleek» ja noorsookirjanduse dekaad «Rahu ja sõpruse teel». Esiplaanil oli vennasrahvaste kirjanduse tutvustamine. Toimus õpilaste ja teiste liiduvabariikide kirjanike kohtumisi. Korraldati raamatunäitusi.

Praegu käib koolides Leninliku Komso-
moli 65. sünnipäeva ettevalmistus, millele on
pühendatud ka noorsookirjanduse nädal,
raamatukogukuu teemal «Noored ja raamatu-
kogu»; aprillis lasteraamatunädal deviisi all
«Et rõõm jääks lastele» ja mitmed teised
huvitavad ettevõtmised.

Selliste sündmuste ettevalmistamine —
kirjandusallikate läbitöötamine, näituste,
stendide ja montaažide koostamine — on väga
suure kasvatusliku väärtusega. Nende õnnes-
tumine valmistab rõõmu tegijatele ja toob
kasu ka pealtvaatajatele.

Funktsioonide laienemine ja osatähtsuse
kiire kasv koolielus on tõstnud raamatukogu
juhtiva kabineti kohale koolis. Kooliraamatu-
kogude eduka töö kindlustamiseks on rakenda-
tud meetmeid, mis tuginevad Eesti NSV Hari-
dusministeeriumi ja Eesti NSV Kultuuriminis-
teeriumi 1980. a. 3. detsembri ühise kollee-
giumi otsusele «Kooliraamatukogu töökorral-
duse täiustamisest», Eesti NSV Haridusminis-
teeriumi, Eesti NSV Kultuuriministeeriumi
ja Eesti NSV Kirjastuskomitee 1983. a. 28.
jaanuari ühisele käskkirjale «Kooliraamatu-
kogude raamatufondi komplekteerimise ja
kasutamise parandamisest» jt. juhenditele.
Rõõmustav on, et paljud haridusosakondade
töötajad ja koolijuhid pööravad kooliraamatu-
kogudele vajalikku tähelepanu — loovad
raamatukogutöötajatele nõuetekohased töö-
tingimused (ruumid, inventar jm.), suunavad
ja abistavad neid töös. Kahjuks on meil küll
ka vastupidiseid näiteid.

Tunnustust väärrib meie vabariigi koolides
10 aasta jooksul ainekabinetide sisustamiseks
tehtu. Ei saa aga õigeks pidada, et mõnes
koolis raamatukogu kabinetsüsteemis hoopis
unustati. Ilma kirjanduseta ei ole üheski aine-
kabinetis võimalik õpetada. Seepärast on neil
koolijuhtidel viimane aeg analüüsida, mida
saab raamatukogutöö täiustamiseks ette
võtta.

Raamatu ja raamatukogu puhul peame
meeles Vassili Suhhomlini sõnu: «Raama-
tust lugupidamise, selle harda austamise ja
armastamise õhkkonnas peitub kooli ja peda-
googilise töö olemus. Koolis võib olla kõik
olemas, kuid kui seal pole vajalikke raamatuid
inimese mitmekülgeks arendamiseks, tema
vaimu rikastamiseks või kui raamatuisse
suhtutakse ükskõikselts ning neid ei armas-
tata, siis pole see veel kool; koolil võib paljutki
puududa, me võime mitmeski suhtes kehvalt
või tagasihoidlikult varustatud olla, kuid kui
meil on raamatud, mille abil meie aknad
on alati maailmale pärani lahti, siis on see
juba kool.»

Kirjandus

1. Lasteraamatukogu käsiraamat. Tln., 1976.
2. Opilane ja raamatukogu. Tln., 1979.
3. Vassili Suhhomlini mõtteid kasvatuses-
t. Tln., 1978.
4. «Народное образование», 1981, № 9;
1982, № 9.

Tervis on regulaarne tegelemine kehakultuuriga

ARVO TOOTS,
Eesti NSV Haridusministeeriumi
kehalise kasvatus-
osakonna juhataja

Teadlaste arvates on inimkonna lihastege-
vuse osa ühiskonnas langenud 100 a. jooksul
96%-lt 1%-le. Sellise progressi üle peaks röö-
mustama, kuid kehalisest tööst vabanemine
toob kaasa lihastöö nälja — tervise nuhtluse.
Liikumise puudumine välistab vajaduse, et
veri kannaks lihastesse hapnikku ja toitai-
neid, viiks välja piimhapet ning ainevahe-
tuse saadusi, mis mürgitavad lihasrakke. Kui
südamel puudub vajadus aktiveerida vere-
ringet, siis kohaneb tema töö madaldatud
režiimiga ja see tähtis organ nõrgeneb.

Kui 1900. a. olid 10% surma põhjusteks
vereringehaigused, siis 1960. a. ulatus see
protsent 40 lähedale.

Liikumisvaegus mõjub ka närvisüsteemile.
Kui närvisüsteemi keskustel pole, mida juhtida,
lakkavad nad organismi elulisi prot-
sesse täpselt koordineerimast. See loob
soodsa pinnase eluohtlikele haigustele, seal-
hulgas ka vähktõve tekkeks. Statistika:
spordi harrastajad haigestuvad vähi kolm
korda vähem kui spordist emalseisjad. On-
koloogid otsivad võimalusi mõne vähivormi
ravimiseks väga tugevate kehaliste pingu-
tustega.

Prantsuse arst Tissot kirjutas 18. saj. al-
guses: «Liikumine on peamine tervise all-
ikas, tegevusetus aga tervise haud. Liikumine
võib oma mõjuvusega asendada igasugust
arstimit, kuid isegi kõik maailma ravimid
pole suutelised asendama liikumise mõju.»

Väheliikuv eluviis kahjustab tervist ning
ühtaegu muudab suuresti ka välimust. Lõd-
vad lihased ei suuda hoida figuuri: kõverdub
selgroog, nihkuvad paigast siseorganid, vä-
heneb rinnakorvi mahtuvus. Tekib küsimus:
kas tehniline revolutsioon ei vii lõpuks ini-
mesi füüsilisele mandumisele? Nii see oleks,
kui poleks sporti. Aja jooksul hakkavad spor-
tima kõik — lapseast kõrge vanuseni.

Rängalt eksivad need, kes peavad tervist
puhtisiklikuks asjaks. Lenin ütles, et kui ini-
mene vananeb enneaegselt, saadab ta korda
ühiskonnastase teo.

Neile, kellel ei jätku aega kehaliseks tege-
vuseks, tuleme meelde Aristotelese mõtte:
«Miski ei kurna ega riku inimest nii kui
kestev kehaline tegevusetus.»

Liikumisvajaduse paratamatust tõestab

fakt, et inimkeha skeletilihased on pidevas tegevuses — päeval intensiivsemas, öösel tagasihoidlikumas. Ükskõik, kuidas me ka treenime, ei suurene lihaskiudude arv, muutuvad ainult nende mõõtmed. Kui 1. kl. õpilasel moodustab lihasmass vaevalt 22% keha-kaalust, siis keskkooli lõpetajal ulatub see juba 50%-ni. Ilma lihaste tegevuseta pole võimalik ei hingamine ega südametegevus, ei instinktide rahuldamine ega elatise hankimine. Isegi mõtlemine nõuab lihaste tööd. Seega peab kool lisaks vaimuvalgusele andma lapsele proportsionaalse (ka lihasmassi) arengu võimalused. Seda aga kahjuks kooli õppeplaan ei võimalda. Puudujäägi likvideerimiseks on koolikorralduses viimastel aastatel tehtud korrektiivse ning lisaks kehalise kasvatuise tundidele peaks toimuma laiaulatuslik ja mitmepalgeline kehakultuuri harastamine.

Kooli kehalist kasvatust on oluliselt kujundanud partei ja valitsuse 1966., 1972. ja 1981. a. vastavad määrused. Viimases mää-ruses konstateeritakse: «Arenenud sotsiaalsi-mi tingimustes peab kehakultuur igati kaasa aitama riigi majanduspotentsiaali ja kaitsevõime tugevdamisele, olema siiksuse iga-külge harmoonilise arendamise ja aktiivse eluhoiaku kujundamise tõhusaks vahendiks. Enamikule inimestele on sport seni jäänud ainult vaatamänguks. Niisugust olukorda tuleb parandada. Kehakultuur peab jõudma laiade rahvakihtide ja eriti laste igapäeva-ellu.»

Kõik mää-ruses rõhutatut teenib üht ees-märki — et meie rahvas oleks tugev ja terve ning noor põlvkond oleks ette valmistatud ühiskonnakasulikuks tööks. Hea kehaline ettevalmistus loob eeldused kiireks tootmis-töö keerukate töövõtete omandamiseks ja soo-ritamiseks. Karastatus, julgus, otsustusvõi-me ja visadus, mis kujunevad sportides, aita-vad kaasa teiste tahtelis-moraalsete oma-duste süvenemisele.

Seega 1981. a. spordimää-ruses kajastub väga humaanne teema: inimese tervis. Selle tagamises nähakse ühe tegurina kehaku-ltuuri.

Mää-ruses kohustati haridusorganeid põh-jalikult parandama kehalise kasvatuise juhti-mist, tundide kvaliteeti ja tööd erigrupi õpi-lastega; tagama koolides korrapärane õppe-väliline kehakultuuri ja spordiga tegelemine, igakuiste tervise- ja spordipäevade ning spordimängude «Lootuste stardid» korralda-mine.

Mää-rusest tulenevate ülesannete täitmist arutati Eesti NSV Haridusministeeriumi kolleegiumil ning peeti vajalikuks võtta mõ-ningaid meetmeid.

Kehalise kasvatuise tund ja sportimine õppe-välisel ajal on paljude silmis teisejärguline, sest aastaid tagasi moodustas võimlemine koos laulmise ja tööõpetusega vähemtähtsate õppeainete grupi. Mõõdaniku võimlemistundi aga ei saa võrdsustada tänapäeval mõistega «kooli kehaline kasvatus», sest kahte õppe-plaanilist tundi täiendavad õppe-eelne võim-lemine, tervisevahetund, algklasside kohus-tuslikud ujumiskursused, igapäevased keha-kultuuritunnid pikapäevavarühmas, klassivä-line sporditöö.

Õpilase hindamisel arvestatakse tema te-gevust tunnis ning osalemist klassivälises sporditöös: kergejõustiku ja suusatamise norme täidetakse spordipäevadel, pallimängu elementide valdamisele antakse hinnang klassidevahelistel võistlustel. Õppeveerandi ja aastahinde väljapanekul arvestab õpetaja niihästi kehalise kasvatuise programmi valda-mist kui ka osavõttu ja saavutusi klassi- ja koolivälises sporditöös ning koduste üles-annete täitmist.

Viimase paari aastaga on seostunud keha-lise kasvatuise teistele õppeainetele nii omased, lahutamatud mõisted: kabinet, ko-duülesanded, eksamid...

Seda peab iga lapsevanem loomulikuks, et eesti keeles tuleb kodus luuletus pähe või pala jutustama õppida. Ema-isa on selles suh-tes hoolsamadki kui nende algklassis käiv laps. Neid vanemaid on aga üpris vähe, kes nõuavad, et lapse päev algaks hommikvõim-lemisega või veel enam — annavad selleks isiklikku eeskuju.

Kehalises kasvatuses ei ole olnud õpikut ja vihikut. Ka vanemal ei ole ettekujutust, mida koolis õpetatakse ning millised on nõu-ded klassikursuse lõpetamisel.

Teatud mää-ral korvab puudujääki kehalise kasvatuise kodutööde vihik, mis on teist aastat kasutusel 4. klassis. Vihik sisaldab keha-lise kasvatuise hinde- ja VTK-normid, igaks kuuks hommikvõimlemise kompleksi ja keha-lisi võimeid arendavaid harjutusi. Harju-tuste korduste arvu ning jooksu kilometraaži märkides saavad laps ja tema vanemad üle-vaate kehalisest arengust, tekib spordihuvi, kujunevad sportimisõrskused.

Mullu toimus Eesti NSV koolides 7. ja 9. kl. õpilaste kehalises kasvatuses ülemineku-eksam. Elevust tõi see lisaks õpilastele ja nende vanematele ka pedagoogide perre. Mis aasta jooksul õppeprogrammist kahe silma vahele jäi või ebaoluliseks peeti, tuli keva-del kibekiiresti lastele selgeks õpetada. Õpi-lasteks eksam osutus samaväärselt eksamik-s ka õpetajatele — hinnangu andmiseks tema tööle. Kohtasime õpetajaid, kes närveerisid rohkem kui eksamineeritavad hoolealused.

Tuli tõdeda fakti, et 7% õpilasi vabastati eksamitest tervislikel põhjustel. 30-le 7. ja 12-le 9. kl. õpilasele määrati suvetöö. Suh-teliselt halvasti sooritati jõuharjutusi, harju-tusi riistadel (eriti kangil), tiritamme ja

hunduratast. Vähe tähelepanu on pööratud võimlemisele omasele täpsusele ja korrektsusele. Harjutuse alustamisel ja lõpetamisel ei fikseerita õigeid asendeid. Paremini sooritasid eksami tütarlapsed. 36% 7. ja 38% 9. kl. tütarlastest ning 23% ja 30% samade klasside poeglastest said eksamil hindeks 5.

Kehalisele kasvatusesele hinnangu andmisel on ju nendega ühtlustatud õppeprogrammi hindenormid. Kui uskuda aruandlust, siis laste kehalise arengu pärast eriti punastada ei tuleks, sest teiste liiduvabariikidega võrreldes asume üpris soodsal positsioonil: algastme 32% annab esikoha (NSV Liidu keskmine 17,5%), I astme 43,1% jätab meid Läti (48,5%) ja Leedu NSV (44,9%) järel kolmandaks (NSV Liidu keskmine 36,4%), II astmes oleme Vene NFSV (55,1%) järel 50,9%-ga teised, III astmes aga 38,9%-ga alles üheteistkümnendad (1. Ukraina NSV — 52,5%, NSV Liidu keskmine — 45,4%). Asjata ei nuriseta Eesti NSV-st pärit noorsõdurite nõrga kehalise ettevalmistuse pärast. Massispordi määruks kohustati meid parandama kutse-eelsete ja kutsealuste kehalist ettevalmistust. Oleme kaalunud kehalise kasvatusese eksami sisseviimist lõppklassi. Koos lõputunnistusega anname siis hinnangu ka õpilase kehalisele küpsusele.

Hoolitseda rohkem õpilaste tervise eest

Valutava südamega räägime laste nõrgast tervisest, sägedastest haigestumistest, passiivsusest. Samas aga teeme üpris vähe, et lapsi karastada, muuta kehaline tegevus ja liikumine nendele vajaduseks. Tervisevahe-tund on ju selleks kõige elementaarsem vorm. Ka veeprintseduuridel pärast kehalise kasvatusese tundi on suur karastusefekt, rääkimata hügieeniharjumuste väljakujundamisest. Arvan eksivat üpris vähe, kui ütlen, et pooled kehalise kasvatusese õpetajatest ei nõua lastelt tunni järel pesemist. Kui otsida, siis vabandusi leidub ju palju. Põhjendatud on neist vahest ainult vee puudumine.

Õpilaste tervise eest peab hea seisma kogu koolipere. Klassiruumide tuulutamist, sirgelt istumist peab nõudma iga õpetaja. Mullu oli igast 1000 kooliastujast 9,9-l skolioos, koolis õppivatest aga 16,4-l õpilasel. Ka lampjalgsus süveneb koolieas.

Möödunud õppeaastal oli kehlikes kasvatuses erigruppi määratud 1732, kuid erigrupi tööst võttis osa ainult 1192 õpilast. Tänavu on need arvud ystavalt aga 4127 ja 1891. Mis õigusega jätvavad koolijuhid 2236 erigrupi õpilasele kehalise kasvatusese tunnind andmata? Omavoli! NSV Liidu Haridusministeerium lubab nüüd moodustada ka väiksemaid, 10 õpilasega gruppe, kui koolis koolis rohkem haigeid õpilasi ei ole.

Õppetöö koolis on lapsele suur pingutus. Vaimne väsimus suureneb koolis tund-tunnilt. Staatileine asend koolipingis ei anna küllaldast koormust südamele, mistõttu pea-aju, siseorganeid ja lihaseid varustatakse verega ebarahuldavalt.

Tehaste tootmisjuhind on ammu aru saanud, et töövõimlemisele kulutatud aeg kompensēeritakse mitmekordselt töötaja töövõime suurenemise läbi valmistatud toodangu hul-gaga, rääkimata tervistavast efektist. Kooli-juhind aga ignoreerivad kangekaelselt tervistavaid üritusi päevarežiimis. Õppe-eelsel võimlemisel, kehakultuuripausil, tervisevahe-tunnil, pikapäevarühma 60-minutisel aktiiv-sel puhkusel ja 45-minutisel kehakultuuri-tunnil on õpilaste tervise tagamisel sama osa nagu soojal einel või kosutaval unel. Meenu-tagem veel kord elementaarseid soovitusi.

Õppe-eelne võimlemine toimub 10—15 min. enne esimest tundi kooliõues tuulevaikses kohas. Rivistuse ja võimlemise algus peab olema kindlal ajal ning toimuma kiirelt. Korra ja distsipliini kindlustamise eesmärgil viibib virgutusvõimlemise juures selle klassi juhataja või esimese tunni õpetaja. Harju-tuste kompleks peab mõjutama kogu lihas-süsteemi, aktiveerima mõõdukalt südame-tegevust, ainevahetust, soodustama õige rühi arenemist ning kutsuma õpilases esile reipa meeoleolu.

Vihmade ilmadega ja talvel võimeldakse hästi tuulutatud klassiruumides või korido-rides.

Kehakultuuriminuteid viiakse läbi üldai-nete tundides ja nende ülesanne on vaimse väsimuse ärahoidmine lühiajalise aktiivse puhkuse kaudu ning õpilaste töövõime taas-tamine. Eriti hädavajalik on kehakultuuri-minuteid korraldada algklasside tundides, kus õpilaste aktiivse tähelepanu keskmine kestus on 15—20 minutit. Pikaajalist istu-mist nõudev vaimne töö põhjustab sageli rühivigu. See omakorda mõjustab negatiiv-selt siseorganite arenemist ja talitlusi ning ohustab tervist. Pealegi on õigel rühil esteet-ilise kasvatusese seisukohalt vaadatuna suur väärtus. Tavaliselt koosneb kehakultuuri-minut kolmest-neljast rühi-, painutus- ja jõu-harjutusest.

Vaimne väsimus suureneb tund-tunnilt. Algklassides hakkab väsimus teravamalt tunda andma alates kolmandast tunnist. Vä-simuse süvenemist aitab pidurdada õppetöö hästi õhustatud ruumides ja viibimine vahe-tundide ajal väljas värskes õhus, õppimise keelamine vahetundide ajal, koolis antav soe eine.

Tervisevahetundidest võtavad õpilased osa tavalistes kooliriides ja -jalatsites. Tuulistel ja külmematel ilmadel lisatakse peakate, kindad ja kampsun. Kooliõu peab olema va-rustatud rohke võimlemisinventari, kiikede ja mänguväljakutega; kättesaadavad peavad olema pallid ja teised võimlemisvahendid.

Eestimaa muutliku ilmastiku puhul tuleb põhiliselt arvestada tegevust koolihoones. Vahetundides saagu koridorid, aula ja võimla kohaks, kus vaimne pinge sportides maandatakse. Õpetaja vanema seltsimehena olgu ergutaja, kaasalõõja, mitte aga karm keelaja-käskija. Raadiosõlme muusika loob reipa meeleolu ning tausta tantsudele-mängudele. Sobivad pioneeri- ja seltskonnamängud (kooliastmete kaupa), tüdrukuid võluvad diskotantsud, poisse sportlikud jõuproovid või osavusmängud. Nende korraldamine on jõukohane õpilastest spordiinstruktoritele.

Lõppklassi õpilased saavad hakkama organisearija rolliga. Hiljem, tööl või perekonnas, on suur kasu, kui pereisal-emal mudilaste kamandamise oskused ja vilumused koolipingist kaasa võetud.

Laste õpetamise ning kasvatamise efektiivsemaid vorme on pikapäevavärühmad ja -klassid, kus õppetundidele järgnevad (või eelnevad) koduülesannete õppimine ja päeva-režiimis ettenähtud jalutuskäigud ning meelelahutused. Kuid üksnes jalutuskäigud ja mängud ei suuda vajalikul määral pakkuda vaheldust vaimsele tööle; rahuldamata jääb laste loomulik liikumisvajadus. Seda arvestades otsustas NSV Liidu Haridusministeerium lisada 60-minutilise aktiivsele puhkusele 45-minutilise kehakultuuritundi iga päev värskes õhus (kasvataja juhendamisel).

Ettenähtud aega sisustatakse sport- ja liikumismängudega, kergejõustiku, võimlemise, suusatamise, uisutamise, matkade ja lihtsamate võistlustega. Kehakultuuritund ei tohi sarnaneda kooli kehalise kasvatuse tunniga, mida iseloomustab reglementeeritud sisu, struktuur ja organisatsioon.

Kasvataja, arvestades laste huve, peab suunama lapsi aktiivselt, loominguliselt ja iseseisvalt sportima. Emotsionaalsed ning õigesti doseeritud tunnid saavutavad oma peamise eesmärgi — aitavad kindlustada laste aktiivse puhkuse, karastatuse ja tugeva tervise.

Enamik pikapäevavärühmi koosneb noorema astme õpilastest. Ka siin on võimalik praktiseerida vanema klassi õpilastel-spordiinstruktoritel, seda muidugi kasvataja või õpetaja suunamisel.

Laste tervise, vaba aja sisustamise ja normaalse kehalise arengu tagamiseks kohustati massispordi määruuses koole korraldama iga kuu vähemalt üks tervise- ja spordipäev.

Ükskõik kui hästi koolid spordipäevi kasustavad, ei aita need oluliselt kaasa liikumisvaegusest hoidumisel. Igakuiste tervise- ja spordipäevade mõte on hoopis kaugemale ulatuv. 9 spordipäeva (sellisteks peavad nad kujunema õpilastele) aitavad kaasa spordihuvi süvenemisele, annavad võistluskogemusi, võimaldavad lastel võrrelda oma võimeid kaasõpilastega ja mis peamine, hea esinemise nimel innustavad lapsi iseseisvalt harjutama.

Selleks et tervise- ja spordipäevad saaksid oma koha kooli üldtööplaanis ning kogu pedagoogiline kollektiiv võtaks neid kui oma üritusi, pidas Haridusministeerium otstarbekaks määratleda spordipäevade läbiviimise konkreetsed ajad ja ajavahemikud.

1983/84. õ.-a. korraldatavatest tervise- ja spordipäevadest toimuvad 5 täispäeva spordiüritusena (õppetööd ei ole) 10. sept., 5. okt., 20. dets., 3. veebr. ja 17. mail, 3 õppevaheaegadel ja üks aprillikuu viimasel nädalal õppetööd häirimata. Täispäeva spordipäeval tuleb lisaks võistlustele korraldada ka sportlikke meelelahutusi, matku. spordifilmide demonstreerimist, õhtul aga viktoriine, kohtumisi spordikuulsuste või -töötajatega, autastatada võitjaid.

Laiendada klassivälist sporditööd

Aastate jooksul on erinevate organisatsioonide ja ametkondade initsiatiivil hakatud korraldama täiendavalt spordiüritusi, nagu spordialade propagandanädalad ja -päevad, koolide žarikavõistlused, terviselaupäevad, orienteerumiseljapäevad, suusa- ja jooksukrossid, malefestivalid, olümpiamängudele pühendatud spetsiaalsed üritused. Kõigile neile oodatakse koolinoori. Mingi suhteliselt mahajäänud spordiala edendamiseks nähakse ette kindlasti võistluste korraldamist. Õpetajast entusiast käibki võistlustel võistlustele, kaasas spordikooli õpilastest koosnev kooli noorte sportlaste paremik. Häiritud on spordikooli treeneri töö (rühmast puudub osa õpilasi) ja intensiivne pole kooli klassiväline tegevus (õpetajal pole aega). Küllaldast tegevust on paremikule, kuid keskpärasele õpilastele sportimisvõimalusi ei ole.

Uue spordivõistluste korra kohaselt on massiliste spordiürituste organiseerimise keskuseks kool. Koolisestest võistluste süsteemi aluseks on võistlussari «Lootuste stardid», milles võistlevad klassikollektiivide eest kõik õpilased lühimaajooksus, kõrgus- ja kaugushüppes, palliviskes, krossijooksus, suusatamises, võimlemises, pallimängus ning võimaluse korral ka laskmises ja ujumises. Vanuseastmete kaupa selgitatakse parimad klassid ning üksikvõistlejad spordialadel ja VTK mitmevõistluses. Läbi linna/rajooni ja vabariiklike võistluste sõela pääsevad parimad klassikollektiivid pioneerilaagrisse «Artek» või «Orljonok», kus toimuvad «Lootuste startide» üleliidulised finaali võistlused.

Lisaks «Lootuste startide» võistlustele osaleb iga kool linna/rajooni võistlustes kohustuslikult viiel spordialal (võistlusel) — kergejõustikus, suusatamises, krossijooksus, valikuliselt ühes pallimängus ja ühe võistkonnaga võistlustel üleliiduliste klubide auhindadele («Nahkpall», «Kuldletter», «Võlu-kabe», «Valge vanker», «Lennukas pall»).

Nende võistluste põhjal selgitatakse välja linna/rajooni parim kool spordis.

Osavõtt ülejäänud võistlustest on koolidele vabatahtlik.

Selline võistlustest osavõtu määratlemine konkretiseerib õpetajate tööd ja võimaldab koolidel valida spordialasid arvestades tingimusi ja traditsioone.

Varem oli LNSK esmane ülesanne kõrge kvalifikatsiooniga noorsportlaste kasvatamine ning õppeplaan ja -programmid seadsid LNSK õpilaste ette väga kõrged nõuded. Loomulikuks peeti, et näiteks kuue aasta pärast jõudis iluvõimlemise «E» rühma 54 õpilasest ainult 6 I spordijärgu täitmiseni ning sai õiguse edasi treenida spordimeisterlikkuse rühmas. Ülejäänud 48 13-aastast tüdrukut pidid loobuma spordikoolist, organiseeritud sportimisest, sest nad tunnistati tippspordile sobimatuteks. Kehtinud süsteemis aga niisugustele lastele sportimise kohta ei olnud.

Uues LNSK põhimääruses kohustati spordikooli tegelema ka massilise kehakultuuri ja sporditööga. Selle üks vorme on ettevalmistusrühmade (E) moodustamine koolide juurde. Täiendused põhimääruses muutsid ka E-rühmade ülesande. Varem eelnesid E-rühmad LNSK õppetreeningrühmadele (ÕT) ning aitasid neid komplekteerida, kuid nüüd töötavad E-rühmad ka paralleelselt ÕT-rühmadega märgatavalt madalama koormusega (2—6 tundi nädalas). Õpilastele ei seata kõrgeid sportlikke eesmärgi ega rangeid nõudeid rühma astumiseks.

Nähti ette ettevalmistusrühmade komplekteerimine enamiku keskkoolide juurde kuni kahel spordialal: kergejõustikus, rühmavõimlemises, jalgpallis-jäähokis, suusatamises-orienteerumises, korv-, võrk- ja väravpallis. Paljudel õpilastel avanes võimalus astuda spordikooli ja harjutada seal jõukohaselt.

Tänu E-rühmade moodustamisele on kasvanud spordikooli õpilaste arv viie aastaga enam kui 4500 võrra.

Lähemast tulevikust

Kooli kehalise kasvatuse baasiks on kehalise kasvatuse tund, kus töötatakse riikliku programmi alusel. Tunniväline tegevus üksnes täiendab seda.

NSV Liidu Haridusministeeriumi arvates on käibel olev, 8 aastat tagasi koostatud programm moraalselt vananenud. Programm ei anna kooli lõpetanutele VTK normidele ja nõuetele vastavat ettevalmistust — noored ei ole valmis tööks ja kaitseks. Programm ei taga õpilastele iseseisva sportimise harjumusi ja oskusi. Programmi oluliselt muuta aga ei ole võimalik, sest see eeldaks kogu kaadri ümberõpetamist.

Uue programmi projekti on lisatud lõik: iseseisva sportimise alused. Välja on aga jäetud ulatuslik osa kehaliste võimete arendamisest — seda tuleb teha lastel teadlikult iseseisvalt koduste ülesannetena.

4.—6. kl. on kavas õpetada nelja sportmängu: jalg-, korv-, võrk- ja väravpalli alg- ja alates 7. klassist valib kool ühe neist põhimänguks. Ka iluvõimlemise elemente peetakse otstarbekaks õpetada varem — neljandast klassist.

Rohkem tähelepanu pöörab uus programm vastupidavuse ja jõu arendamisele. Suurendatud on jooksudistantside pikkusi, lisatud harjutusi eri kõrgustega rööbaspuudel, ronimisharjutusi köiel. Klassikalise maadluse lõiku on kärbitud ning lisatud enesekaitse ja sambo võtteid.

Tunni resultatiivsuse hindamisel tuleb võrdsest arvestada nelja eesmärgiga: tervise tugevdamise, kehaliste omaduste arendamise, õpetamise ja kasvatamisega. Tunni eesmärgiks ei tohi aga seada kõrgete resultaatide saavutamist ja õpilaste võimete võrdlemist, sest lapsed häbenevad kehalist mahajäämust rohkem kui mahajäämust vaimses arengus.

(47. lk. järg.)

Kirjandus

1. Auerbach, Ch. Geneetika. Tln., 1972.
2. Возрастные возможности усвоения знаний. — Сб. под ред. Д. Б. Эльконина и В. В. Давыдова. М., 1966
3. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. М., 1960.
4. Давыдов В. В. Виды обобщения в обучении. М., 1972.
5. Дети с временными задержками развития. Под ред. Т. А. Власовой и М. С. Певзнер. М., 1971.
6. Крутецкий В. А. Психология обучения и воспитания школьников. М., 1976.
7. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики. М., 1972.
8. Развитие учащихся в процессе обучения. — Сб. под ред. Л. С. Занкова. М., 1963.

Programmilised ekskursioonid algklassides

OSVALD NILSON,
PTUI direktor,
ENSV Haridusministeeriumi
kolleegiumi liige

Eesti NSV Haridusministeeriumi kinnitatud algklasside programmid näevad ette loodusõpetuses kohustuslikke ekskursioone loodusesse. Esimeses klassis tuleb korraldada kolm ekskursiooni (sügisel, talvel ja kevadel), teises ja kolmandas kummaski kaks (sügisel ja kevadel). Programm määrab kindlaks nende ekskursioonide eesmärgid ja sisu, mis on tihedas seoses vastava klassi teoreetilise õppematerjaliga.

Meie vabariigi algklasside õpetajad korraldavad oma õpilastele loodusekursioone meelsasti ja küllaldasel hulgal. Kuid vaatamata sellele on loodusekursioonide organiseerimine algklassides ideaalist veel üsna kaugel. Allakirjutanu käsutuses on hulgalt materjale, mis laekusid möödunud aastal E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi üliõpilaste abiga tehtud algklasside õpetajate küsitlusist nende meelisekursioonide kohta. Intervjueriti ühtekokku 160 õpetajat, neist pooled töötasid suurtes linnakoolides (Tallinnas), ülejäänud väikelinna- ja maakoolides. Rohke positiivse kõrval (loodusekursioonide küllaltki suur sagedus, objektide mitmekesisus, püüe seostada ekskursioonide temaatikat loodusõpetuse programmiga, piisav julgestusabi lastevanematelt jne.) ilmnes aga samas küllaltki palju häirivat, millest lähemalt alljärgnevas.

Ekskursioonide temaatikat analüüsides hakkab kõigepealt silma nende süsteemitus. Sõltumata klassist seatakse aastast aastasse loodusekursioonide ette ühtesid ja samu ülesandeid: sügise metsaga (pargiga) tutvumine (enamasti pealkirjastatuna «Tere, sügis»), talvise loodusega tutvumine (enamasti «Jäljed lumel») ning kevadise metsaga (pargiga) tutvumine («Kohtumine kevadega»). Sügisel korjavad nii linna- kui ka

maakoolides 1., 2. ja 3. klassi õpilased ühtviisi vahtra-, tamme-, kase-, pihlakalehti, tammetõrusid ja kastaneid, harvemini seeni. Talvisel ekskursioonil domineerib jällegi kõikides klassides ühtviisi jänese, orava, koera jälgede ning puude vaatlemine, käbide korjamine. Kevadel on ekskursantide tegevus mõnevõrra mitmekesisem: kuulatakse linnulaulu, vaadeldakse ja herbariseeritakse esimesi kevadlilli, võetakse kaasa puhkevate pungadega puuoksi jne., kuid ka seekord jääb puudulikuks ekskursioonide ülesannete järjepidevus klassist klassi, nende süsteemsus ning seos programmimaterjaliga.

Resümeerides eelöeldut, võib öelda, et loodusekursioonide temaatika algklassides langeb peaaesjalikult kokku meie vabariigis kooliväliselt Noorte Turistide Maja juhendamisel korraldatavate ekskursioonide temaatikaga (septembris «Tere, sügis», veebruaris «Jäljed lumel» ja aprillis-mais «Kohtumine kevadega»), kusjuures lisan veel: loodusõpetuse programmi nõudeid arvestatakse niisuguste ekskursioonide korraldamisel lubamatult vähe. See järeldus langeb täielikult kokku A. Valgma poolt möödunud aastal fenoloogiliste vaatluste kohta korraldatud ulatusliku ankeetküsitluse analüüsi tulemusiga.

Vaadeldes ekskursioonide sagedust klasside kaupa, võib täheldada, et meil ühine korraldatakse neid esimeses ja teises klassis, hoopiski vähem aga kolmandas. Esimeses klassis domineerivad talvised ja kevadised ekskursioonid, kuna sügiseste osatähtsus on üsna tagasihoidlik; teises klassis valdavad sügisel ja kevadised ning kolmandas klassis kevadised ekskursioonid. Seega peetakse kõige sobivamaks ekskursioonide korraldamise ajaks algklassides põhiliselt üht aasta-aega — kevadet.

Hämmeldust kutsus esile tutvumine ekskursioonide kestuse ning teekonna pikkusega. Kuigi keskmised näitajad osutusid üldiselt vastuvõetavateks (1. klassis — 2,0 t. ja 2,5 km, 2. klassis — 2,5 t. ja 6,0 km, 3. klassis — 3,1 t. ja 9,5 km), hakkas siiski silma bussisõitudega liialdamine. Küllaltki pikki bussisõite tehakse juba 1. klassis, 3. klassis aga, eriti Tallinna koolides, bussisõidud lausa domineerivad. Ka ekskursioonide kestus kipub mõnel juhul liiga pikaks venima. Siit tuleneb erakordselt suur erinevus nii ekskursiooni kestuses kui ka kilometraazis: 1. klassis 1 kuni 5 t. ja 1 kuni 60 km, 2. klassis 1 kuni 8 t. ja 1 kuni 100(!) km ja 3. klassis 2 kuni 9 t. ja 3 kuni 70 km. Pikkade marsruutide eelistajad ei tohiks unustada kuldset reeglit: «Ekskursioon on väärt ainult siis, kui ta on õigustatud.» Ekskursiooniks kulub aega ja küllaltki palju energiat. Seepärast peavad vaatlemiseks valitud objektid õigustama, et neid õpitakse tundma niisugusel viisil. Mida aga öelda 100-kilomeetrise bussisõidu kohta, mille ain-

saks arvestatavaks välitegevuseks on sügislehtede korjamine?

See on ka näide ekskursioonidel korraldatavate välitööde sisu juhuslikkusest ja süsteemistusest. On tehtud ekskursioone (õnneks vähe!), kus välitööd üldse puudusid.

Kõige tugevamaks küljeks ekskursioonide ajal on osutunud algklasside õpilaste distsipliini ja ohutuse tagamine. Ühestki ekskursioonist ei puudunud õpetajat abistavad lastevanemad (enamasti kaks), kes aitasid vajalikku korda pidada (eriti tänaval liikumisel) ning muidki vajalikke ülesandeid täita.

Kokkuvõtteks eelöeldule: loodusekskursioone korraldatakse loodusõpetuse kursuse piires meie koolides piisavalt, kuid nende eesmärgistamine ei lähtu alati programmist ega seostu vastava klassi loodusõpetuse õppematerjaliga; liialdatakse pikkade bussiekskursioonidega, mille eesmärgid ja resultaadid ei õigusta kulutatud aega ega vahendeid. Ja mis veelgi tähtsam: täies ulatuses pole ükski valikusse sattunud õpetajaist loodusekskursioonide ette seatud ülesandeid täitnud. Loodusõpetuse programm on loodusekskursioonid planeeritud kindlas süsteemis ja ranges vastavuses õppematerjali ajalise jaotusega. Nad moodustavad loodusõpetuse orgaanilise osa, mistõttu ka nende õigeaegne ning sihipärane sooritamine on kohustuslik.

Esimeses klassis korraldatakse sügisene loodusekskursioon kooli ümbruses asuvasse parki (metsa). Ekskursioonil tutvuvad lapsed enamlevinud ja tuntumate lehtpuude kase ja vahtraga (võimaluse korral ka pihlaka, hobukastani ja tammega) ning okaspuudega — kuuse ja männiga.

Õpetaja organiseeritud vaatluse ajal kinnistatakse kujutus puust, puu osadest: juurtest, tüvest ja võrast (okstest ja lehtedest ning okstest ja okastest). Puukännu juures selgitatakse puidu ja koore mõisted ning näidatakse puu vanuse määramist. Demonstreeritakse põõsaid ja rohttaimi ning selgitatakse nende erinevust võrreldes puudega.

Fenoloogilistel vaatlustel fikseeritakse lehtede kolletumine ja varisemine ning (võimaluse korral) lindude käitumine lennu eel (kõnnemine parvedesse).

Välitööd: kogutakse ja võetakse kaasa tundmaõpitud puude lehti.

Ekskursiooni järel kuivatatakse kogutud lehti ja ilusamatest valmistatakse herbaarlehed. Kokkuvõttena korratakse õpitud mõisteid ning analüüsitakse pargis (metsas) nähtud sügise tunnuseid.

Talvine ekskursioon esimeses klassis korraldatakse samasse parki (metsa), mida külastati sügisel. Selleks tuleb valida ilus päikeseline küllaldase lumikattega talvepäev.

Seekord vaadeldakse samu puid talve oludes. Püütakse ära tunda õpitud puud tüve ja võra järgi. Vaadeldakse lehtpuude pungi. Võrreldakse kase ja vahtra pungade suurust,

värvust, asetust okstel. Vaadeldakse ka rohttaimi lumikatte all. Talvises pargis (metsas) on tavaliselt võimalik jälgida oravat ja tema tegevust, linde (varblasi, rasvatihaseid, leevikesi või hallvarest). Orava ja lindude vaatlemine võimaldab loomulikkude ja sujuvat üleminekut loomade ja lindude jälgede tundmaõppimisele. Lastele näidatakse orava, lindude ja mõnede suuremate loomade (koer, kass, jänäs) jälgi lumel. Püütakse selgusele jõuda, missuguses suunas üks või teine loom liikus. Juhitakse laste tähelepanu loomade toitumise jälgedele (näritud puukoor, käbid, oksad jne.).

Välitööd: kogutakse ja võetakse kaasa orava näritud käbisid, jänese näritud oksid, puukoore tükke jms.

Klassis valmistatakse neist materjalidest ja väljalõigetest kompositsioone orava, jänese või mõne muu looma (linnu) elust ja toitumisest talvises metsas. Omal kohal on joonistamine teemal «Mida nägime talvises pargis (metsas)». Ekskursiooni kokkuvõtete tegemisel analüüsitakse pargis (metsas) nähtud talve tunnuseid.

Kevadine ekskursioon esimeses klassis on mõeldav teha aprilli lõpul (või mai alguses), kui on hakanud õitsema esimesed kevadlilled ning saabunud rohkesti rändlindude. Mõistlik on korraldada see ekskursioon samasse paika, kus käidi tutvumas sügise ja talvise loodusega. Juhitakse tähelepanu õitsevatele kevadlilledele (sinilill, ülane) ning selgitatakse, miks nendel taimedel nii varajane õitsemine võimalik on. Vaadeldakse samu puid, põõsaid ja rohttaimi. Õpitakse tundma uusi linde (kuldnokk, põldlõoke, metsvint), kuulatakse nende laulu ning jälgitakse nende tegevust.

Välitööd: lõigatakse ja võetakse kaasa mõned pungadega puu(põõsa-)oksad järgnevaks ajatamiseks klassis.

Ekskursiooni tulemuste kokkuvõtmisel keskendutakse nähtud kevade tunnuste analüüsimisele ning kevadise pargi (metsa) võrdlemisele talvise ja sügise pargiga (metsaga). Korrastatakse ekskursioonilt toodud materjale. Ka nüüd on omal kohal joonistamine teemal «Kevadine mets».

Teises klassis alustatakse elementaarsete looduses valitsevate seoste tundmaõppimist. Samu eesmarke taotleavad ka ekskursioonid.

Sügisene ekskursioon peab tutvustama lastele metsa kui taimekooslust. Selleks valime ilusa männiku. Juhime õpilaste tähelepanu üksikult kasvanud puu kujule ja laseme seda võrrelda metsas kasvanud puuga (võra suurust ja kuju, okste paigutus, tüve kuju ja iseloom jne.). Võrdluse tulemusena jõuame peamise järelduseni: varjates valgust mõjutavad puud metsas üksteist, mistõttu valgusnõudlikel mändidel on oksad kõrgel, seal, kus valgust rohkem. Vaatleme ka teisi männikus kasvavaid taimi — kanarbikku, pohla, põdra-

samblikku. Korjame seeni. Kui läheduses asub kuusik (lepik, kaasik), võime sinna minna ning võrrelda neid männikuga.

Välitööd: korjatakse ja võetakse kaasa mõned männioksad, -käbid ja -koore tükid; kaevatakse välja ja võetakse kaasa mõned mändide all kasvavad taimed (kanarbik, pohl). Võetakse kaasa põdrasamblikku ning leitud seentest ilusamad eksemplarid (näidata, kuidas tuleb seenejalga õigesti lõigata). Kuulatakse linnulaulu ning vaadeldakse ettejuhtuvaid linde ja loomi. Vaadeldakse mulda päljandil või kaevatud augu seinal. Võetakse kaasa mulla huumust ja lähtekivimi ainet.

Tunnis kokkuvõtete tegemisel kinnistatakse saadud kujutlusi metsast kui keerulisest kooslusest, niisugusest puude rühmitusest, milles selgesti avaldub puude vastastikune mõjustamine. Seejärel kirjutatakse kirjand teemal «Mets», joonistatakse teemakohaseid pilte, voolitakse plastiliinist (savist) seeni, herbariseeritakse kaasatoodud oksid ja taimi.

Teise klassi kevadine ekskursioon korraldatakse veekogu äärde. Selleks võib olla lähim tiik, järv, jõgi. Peamine eesmärk — luua lastel kujutlus veekogust kui omapärasest elukeskkonnast. Seepärast on oluline tutvustada kaldaveetaimi (kõrkjas, pilliroog, tarn) ja ujulehtedega taimi (vesiroos, vesikupp jt.). Vaadeldakse veeloomi.

Välitööd: võetakse kaasa mõned veetaimed näidised, püütakse veeloomi.

Ekskursiooni kinnistavas osas herbariseeritakse taimi, kirjutatakse kirjand teemal «Mida me nägime veekogu ääres», valmistatakse kompositsioon «Elu veekogus».

Kolmanda klassi ekskursioonidel jätkatakse elukeskkonna tutvustamist.

Sügisel vaadatakse sood (valikuvõimaluse korral võiks külastada kõrgsood). Soos juhitakse õpilaste tähelepanu alalisele liigniiskusele, mis võimaldab siin ainult teatud taimede kasvamist ning põhjustab turba tekimist. Põhjalikumalt vaadeldakse turbasammalt, demonstreeritakse tema omadust hoida endas suurel hulgal vett. Põgusamalt tutvustatakse teisi tüüpilisi sootaimi (villipea, sinikas, jõhvikas, huulhein). Vaadeldakse ka ettejuhtuvaid loomi ja linde.

Välitööd: vaadeldakse turvast ja sootaimi, võetakse kaasa turba näidiseid ja taimi.

Ekskursiooni järel kinnistatakse kujutlused soost, sootaimedest ning nähtud loomadest. Korrastatakse herbariumi, kirjutatakse kirjandeid, joonistatakse pilte. Valmistatakse montaaž «Soo».

Kevadisel ekskursioonil käiakse niidul. Ekskursioon tuleb ette võtta võimalikult hilisemal ajal (mai lõpul), kui niidutaimed on juba jõudnud kasvada. Niidutaimede rohkestest end segada laskmata tuleb keskenduda mõnede kõige tüüpilisemate taimede (nurmenukk, hiirehernes, kortsleht, valge ristik jt.) tutvustamisele. Omal kohal on tutvumine

mullaga. Selleks kaevatakse mullaauk ning demonstreeritakse huumust ja mulla lähtekivimit. Tutvustatakse (võimaluse korral) niiduloomi ja -linde (mutt, põldlõoke, kiivitaja).

Välitööd: vaadeldakse ja korjatakse niidutaimi, vaadeldakse mulda ning võetakse kaasa huumuse proove.

Kokkuvõtete tegemisel klassis asetatakse pearõhk mitmesuguste elukeskkondade (mets, veekogu, soo, niit) võrdlemisele ning erinevuste väljatoomisele. Herbariseeritakse toodud taimi, kirjutatakse teemakohaseid kirjandeid ning joonistatakse pilte.

«Ekskursioone korraldatakse eeskätt teadmiste ja oskuste omandamiseks. Nende kaudu seostatakse teooria praktikaga, kogemus teooriaga.» Niiviisi hinnatakse loodusekursioonide tähtsust algklasside programmides. Viimastes esitatud nõuete täitmisel pidagem meeles: õpetaja ülesanne on äratada imetust ümbritseva vastu, sest imetusest tärkab huvi, huvist sünnib teadmishimu, mis on teerada teadmiste juurde. Õpetagem last imestama, arendagem temas uudishimu, õpetagem teda mitte üksnes vaatama, vaid ka nägema, mitte ainult kuulama, vaid ka kuulma. Õpetagem teda lahendama mõistatusi, mida pakub loodus — kõik, mis elab, mis on nähtav ja kuuldav, kõik see, mis kasvab, õitseb, hingab, häälitseb, lendab ja jookseb. Seadkem eesmärgiks, et iga loodusekursioon täidaks õpilastele loodusteadusliku hariduse andmisel kindlaksmääratud osa õppeprogrammist.

KOOLIEELNE KASVATUS

Koolieelsete lasteasutuste ülesannetest eeloleval õppeaastal

LAINA LIIVA,
Eesti NSV Haridusministeeriumi
lasteasutuste valitsuse inspektor

NLKP XXVI kongressil vastuvõetud otsused seadsid meie ette vastutusriikka ülesande: tõsta õppe-kasvatustöö kvaliteeti koolieelsetes lasteasutustes. Sellest lähtuvalt esitas Eesti NSV Haridusministeerium haridusosakondadele ja koolieelsetele lasteasutustele õppe- ja kasvatustöö põhisuunad XI viis-aastakuks.

Meie kodumaa juubeliaastal osutati erilist tähelepanu laste patriootilisele ja internationalistlikule kasvatusel. Kodanikutunde kasvatamine koolieelses eas saab alguse austuse sisendamisest oma kodu, kodukoha, kodumaa ja tema kõigi rahvaste vastu. Põhjalikult käsitleti NSV Liidu moodustamise 60. aastapäeva ettevalmistamist ja tähistamist koolieelsetes lasteasutustes kasvatajate ja muusikajuhatajate metoodikasektsioonides, kus vahetati kogemusi töövormide mitmekesistamiseks ja järjepidevuse tagamiseks kogu õppeaasta vältel. Märkimist väärib haridusosakondade töö juubeliaasta ürituste korraldamisel. Paljudes linnades ja rajoonides toimus juubeli eel lasteasutuste ruumikujunduse ja näitagitatsiooni

ülevaatus. Mitmes rajoonis (Pärnu, Põlva jt.) haaras see ka lasteasutuste metoodiliste kabinetide väljapanekuid kasvatajaile antud teemal. Juubeliaastale olid pühendatud ka laste kujutava loomingu näitused kohtadel. Süvenesid ja laienesid kontaktid vene ja eesti õppekeele lasteasutuste vahel. Korraldati ühisüritusi (spordi- ja mängupeod), mis andsid elamusi ja pakkusid suhtlemisvõimalusi teistest rahvustest lastega. Ühise sõpruskohutumisega tähistasid meie kodumaa juubeliaastapäeva paljud eesti ja vene õppekeele lasteasutused (Tallinna 109. lasteaed ja 81. lastepäevakodu, 116. lasteaed ja 160. lastepäevakodu, 53. ja 46. lasteaed, 2. ja 10. lastepäevakodu, 42. lastepäevakodu ja 31. keskkooli ettevalmistusklass jpt.). Laienes ja hoogustus kirjavahetus teiste liiduvabariikide lasteasutustega. Kontaktide loomiseks Eesti lasteasutustega saabus kirju Eesti NSV Haridusministeeriumi lasteasutuste valitsusele Valgevene, Ukraina, Armeenia NSV-st ja Vene Föderatsioonist.

Esiletõstmist vääriv on pikaajaline koostöö Tallinna 59. lastepäevakodul Leningradi 80. lastepäevakoduga. Kohutatakse kaks korda aastas, korraldatakse ühisüritusi pedagoogidele ja lastele: vahetatakse töökogemusi ja suveniire, esinetakse taidluskontsertidega. Traditsiooniliseks on kujunenud ka Audru ja Ainaži lastepäevakodu pedagoogiliste kollektiivide kontaktid. Järgimist väärib Tallinna muusikajuhatajate sektsiooni algatus metoodikapäevade korraldamiseks eesti ja vene koolieelsete lasteasutuste vahel.

Järgmiste õppeaastate ülesanne on igati süvendada ja mitmekesistada internationalistlikku kasvatustööd, mille suunad kujunesid välja juubeliaastal. Erilist tähelepanu tuleb osutada eesti ja vene õppekeele lasteasutuste kontaktide laiendamisele, laste (ja pedagoogiliste kollektiivide) omavahelise suhtlemise korraldamisele, mis vastastikku looks motivatsiooni teise rahva keele õppimiseks. Meie vabariigis kujunenud kakskeele tingimustes on see hädavajalik. Alates 1979. a. on pidevalt suurenenud eesti õppekeele lasteasutuste arv, kus vanemates rühmades õpetatakse vene keelt. Eriti hinnatavaks tuleb pidada laste õpihuvi kujundamist ja artikulatsiooniparaadi ettevalmistamist vene keele õppimiseks, see töö jätkub koolis. Alates käesolevast õppeaastast katsetatakse ühes vene õppekeele lastepäevakodus ja ühe keskkooli ettevalmistusklassis eesti keele õpetamist 6-aastastele lastele. Järgnevate õppeaastate ülesandeks on saadud kogemuse laialdasem juurutamine.

Koolieelsete lasteasutuste õppe-kasvatustöös on oluline koht mängul kui laste põhi-

tegevusel. Viimastel aastatel on paraku täheldatud mängu alahindamist pedagoogilises protsessis. Laste mängu tase erinevates lasteasutustes ja ka ühe lasteasutuse erinevate rühmade vahel on ebahütlane. Eelkõige oleneb see kasvatajate ja juhtkonna suhtumisest laste tegevusse vabal ajal. Ilmekalt peegeldub see sisekontrolli materjalides. Viimaste analüüs näitab, et paljudes lasteasutustes kontrollitakse ja hinnatakse kasvatajate tööd ainult õppetundides. Frontaalne kontroll kasvatus töö üle kogu päeva jooksul praktiliselt puudub. Eriti vaene ja sisutu oli laste tegevus õues Tallinna lasteasutustes möödunud suvel. Kahekümnest kontrollitud lasteasutusest olid loodud mänguvõimalused ja laste mäng kulges nõutaval tasemel ainult Tallinna 112. ja 125. lastepäevakodus. See on üks põhjusi, miks **laste mäng ja iseseisev tegevus kogu päeva vältel on vaja võtta erilise kontrolli alla.**

Käesoleval õppeaastal toimunud inspekteerimisel Jõgeva ja Pärnu rajoonis võis täheldada tõsisemat suhtumist mängu ja vabategevuse probleemides. Vaatluse all olnud lasteasutuses on täiendatud mängunurkade sisustust, materjal ja töövahendid paigutatud lastele käepäraselt. Senisest süsteemsemalt tutvustatakse ümbritseva elu nähtusi ja täiskasvanute töid mängude sisu rikastamiseks. Vajalikku tähelepanu osutatakse mänguasjadesse hoidliku suhtumise kasvatamisele. Esiletõstmist väärib Põltsamaa 3., Jõgeva 1., Põdra sovhoosi ja Laiuse kolhoosi lastepäevakodu, samuti Audru, Pärnu-Jaagupi ja Kõima lastepäevakodu kasvatus töö söimerühmades. Kahjuks leidis ka nimetatud rajoonides kasvatajaid, kes asjatult piirasid laste vaba tegevust ega kasutanud maksimaalselt mänguks ettenähtud aega.

Eeltoodut arvestades on vaja järgmisel õppeaastal (ja järgnevatel õppeaastatel) osutada senisest suuremat tähelepanu mängu osatähtsuse tõstmisele koolieelsete lasteasutuste **õppe-kasvatustöös.** Seda ülesannet teenib ka käesoleval õppeaastal toimuv koolieelsete lasteasutuste vabariiklik ülevaatus. Mäng kui laste loominguiline tegevus peab kaasa aitama laste iseseisvuse ja aktiivsuse kujunemisele. Mängides õpivad lapsed ühiselu reegleid, õpivad suhtlema, üksteisega arvestama, oma tõekspidamisi kaitsma ja selgitama. Seepärast on õigustatud nõue, et iga kasvataja, juhataja ja metoodik oleks kursis nüüdisaja nõukogude pedagoogikas käsitlevate mänguprobleemide sõlmküsimustega. Kasvataja peab oskama analüüsida laste mängu taset, valdama mängu juhtimise võtteid, seejuures andma lastele võimalusi iseseisvaks otsustamiseks ja initsiatiivi avaldamiseks. Kasvataja peab kandma hoolt, et kõik lapsed tunneksid rõõmu mängudest ja vabast suhtlemisest rühmakaaslastega.

Laste mänguga on lahutamatu seotud töökasvatus. Mängus kajastuvad laste tead-

mised ja kujutlused täiskasvanute tööst ning suhetest. Laste mängust saab alguse nende hilisem suhtumine töösse ja töövahendisse. areneb vastutus- ja kohusetunne.

Häid kogemusi laste töökasvatuse korraldamisel on meie vabariigi paljudel maa-lasteaasutustel, kus on loodud tingimused laste jõukohaseks tööks ja iseseisvaks tegevuseks. On sisustatud töötoad või paviljonid õuealal, kus lapsed saavad voolida, meisterdada jt. käsitöid teha (Audru, Misso, Haljala, Tartu EPT, Türi majanditevaheline lastepäevakodu jpt.). Töötoad on sisustanud ka paljud linna lasteasutused (Tallinna 59., 126., 130., Võru 6. jt.). Hea tahtmise korral saab vastava töönurga, kus poisid saavad puidutööd teha, sisse seada ka rühmaruumides (Tallinna 106., 112., Saku Õlletehase, Balti Raudtee 34. lastepäevakodu Tapal jt.). Järgmist väärib Tallinna 112. lastepäevakodu, kus ühtki purunenud tooli või kõlbmatuks muutunud mööblieset ning mänguasja ei visata ära, vaid kasutatakse detailide valmistamiseks, millest lapsed saavad meisterdada uusi mänguasju. Rohkesti on omavalmistatud mänguasju Võru rajooni Misso sovhoosi ja Lenini-nimelise kolhoosi lastepäevakodus. **Eelolevaks õppeaastaks ettevalmistamisel tuleks kõigis lasteasutustes leida võimalusi sisustada vanemates rühmades töönurk või töötuba,** kus poisid saaksid puidutöid teha ja meisterdada. Haridusosakondadel tuleks selleks organiseerida kohalike ettevõtete, majandite ja koolide abi. Vastavalt ELKNÜ Keskkomitee otsusele koolide komsomoliorganisatsioonide šeflusest laste-aedade üle tuleks kinnistada igale lasteasutusele šeffkool. Et meil koole on vähem kui lasteasutusi, peaksid suuremad koolid hoolitsema 2—4 lasteasutuse eest. Esile tuleb tõsta Abja keskkooli hoolitsust Abja lastekodu eest. Eriti vajalik on vanemate klasside noormeeste suhtlemine ja ühine töö poistega mänguasjade ning mööbli parandamisel. Ja seda mitte ainult otsese materiaalse abi, vaid ka vastastikuse emotsionaalse mõjustamise mõttes.

Jõukohast abi saavad koolid osutada lasteasutustele spordiväljakute rajamisel. **Eeloleva suve ja järgmise õppeaasta jooksul tuleks jõuda nii kaugele, et iga lasteasutuse õuealal oleks kehalise kasvatus programmi täitmiseks vajaminev inventar ja rajatised.**

Senisest rohkem tuleb lapsi rakendada tööle õueala hooldamisel ja korrastamisel, lille- ja katsepeenardel. Viimased on eeskätt vajalikud taimede arengu jälgimiseks. Paljudes maa-lasteaedades on aga rajatud tõelised kõõgilja- ja marjaaiad (Misso, Viisu, Parksepa, Põlva kolhoosidevaheline lastepäevakodu jt.), kus lapsed koos personaliga tõeliselt töötavad, mille tulemusena saadakse varane kõõgilvi ja maitseroheline oma aiast. Kogutud saagist on suurema väärtusega laste töö ise, sellega kaasnevad

elamused ja omandatud kogemused. Otse hädavajalik on köögivilja- ja marjaaed linnalasteasutustes. Linnalapsel ei ole ju koduaeda, kus tööd teha. Suuremates linnades on enamik lasteasutusi loobunud isegi katsepeenarde rajamisest, sest need langevad rüüstamise ohvriks veel enne saagi valmimist. Kannatada saab häljastus ja kogu õueala sisustus. Rüüstajad on enamasti ümbruskonna elamurajooni kooliealised lapsed, meie koolide õpilased. **Õpilaste šefluse kehtestamine lasteasutuste üle ja vastav selgitustöö lastevanemate kaudu tuleks kasuks nii koolile kui lasteiale, aitaks luua ka linnas lasteaiakasvandikele vajalikke tingimusi mänguks ja tööks.**

Koolieelsetel lasteasutustel seisab ees üleminek tööle uute, üleliiduliste tüüpprogrammide järgi. Uus kehalise kasvatuse programm ilmub 1984. a., sellest 6-aastaste rühma osa juba käesoleval aastal. Ülejäänud programmid peavad valmima 1985. a. Seepärast on õige aeg luua nende täitmiseks nõutavad tingimused lasteasutuste õuealadel, nagu oli juttu eespool.

Haridusosakondade ja lasteasutuste juhatajate erilise hoole alla peab kuuluma ka järgmistel aastatel kasvatustöö söimerühmades, mille tasemest oleneb suurel määral lapse tervis ja kogu kasvatustöö edukus koolieelses lasteasutuses. Kulgeb ju lapse kehaline ja vaimne areng varases eas suhteliselt kiiremini kui järgnevatel arenguperioodidel. Enamik lapsi tuleb kollektiivi just söimeeas, mil laps on eriti tundlik päevarežiimi jm. muutuste suhtes. Senisest suurem peaks olema lastepolikliniikute ja -nõuandlate osa laste ettevalmistamisel kollektiivi tulekuks. Küllalt on esinenud juhtumeid, et nooremaste söimerühma tuleb lapsi, kes on juba kodus olnud nõrga tervisega ja sageli haiged. On ilmne, et niisugune laps kollektiivis vastu ei pea. Siit tuleneb lasteasutuste esmaülesanne: järjekorras olevate laste, eriti söimeealiste kontingendi tundmaõppimine (kontakt lastepolikliniikuga), lastevanemate juhendamine lapse ettevalmistamisel kollektiivi tulekuks (päevarežiim, toitlustamine, riietamine jms.) ja järkjärguliseks harjutamiseks eluga kollektiivis (esimestel nädalatel lühendatud päev). Selleks peaks ema planeerima puhkuse ajale, mil laps läheb lasteasutusse. Lasteasutuse juhataja kohus on ema veenda selle sammu vajalikkuses. Samal ajal tuleb rakendada laste elu korraldamisel lasteasutuses abinõusid laste kohanemise kergendamiseks rühmas. Meie laste suure haigestumise üks põhjusi on kohanemisperioodi iseärasuste mitetundmine või nende eiramine laste elu korraldamisel rühmades. Laste tervise tugevdamine ja haigestumise vähendamine on saavutatav pedagoogide, meedikute ja lastevanemate ühiste jõupingutuste tulemusena.

KOOLIMUUSIKA NR. 4

Artur Kapp Liivamäel loomingulist inspiratsiooni saamas

JOHANNES JÜRISSE, .
TRK õppejõud, muusikateadlane

Mitmed heliloojad, nii meie kui ka teistes maades, on loometöös olnud produktiivsed puhkuse ajal kesk lööskavat suve. Seletatav on see nende suure ühiskondliku töökoormusega talvekuudel. Nii oli ka Artur Kapiga. Kahekümnendate aastate alguses, kui helilooja Astrahanist Tallinna elama asus, ootas teda kodumaise muusikaelu edendamises lai tööpõld: dirigenditegevus «Estonias», ooperite ja sümfooniakontsertide ettevalmistamine, etendused, kontserdid, siis töö pedagoogina Tallinna Konservatooriumis, osalemine mitmetes organisatsioonides, komisjonides. Nii kaduski aeg, koos sellega ka energia. Jäid järele suvekuud, kus maavaikuses, kesk põlde ja metsi võis taastada loomingulist inspiratsiooni. Enamik A. Kapi helitöödest ongi sündinud puhkuse ajal kas isakodus Suure-Jaanis või siis Paide lähisel Liivamäe talus. Viimases on helilooja suvitanud ajavahemikul 1921—1944 kokku kaksteist aastat kõrvalepõigetega mõnedel aastatel Toilasse, Merikülla, Loksale.

Miks hülgas A. Kapp mainitud aastail oma lapsepõlvkodu Suure-Jaanis, kus ta oli varasematel aastatel saanud nii palju loominguimpulssi? Küllap oli aeg ise oma tõrjuva käe takistuseks ette tõstnud. Helilooja vanemad olid juba ammu manalasse varisenud, sünnimajas elas A. Kapi vanem vend Hans Kapp ome perekonnaga. Viimase korter endises kihelkonna koolimajas oli olnud aastaid suviseks varjupaigaks ka A. Kapile.

Nüüd sirgus aga Hans Kapil poeg Villem Kapp, kes üha rohkem pretendeeris klaverile, nõudis aega harjutamiseks. Ruumidki kitsavõitu, kuhu veel panna A. Kapi perekond. Nii pidaski Tallinnas elunev helilooja paremaks leida uus ja sobiv suvituspaiik. Et selleks sattus nimelt just Liivimäe, selle põhjuseks oli asjaolude juhulik kokkusattumine. Helilooja abikaasa Gertrud Kapp-Ruckteschell pidas Tallinnas nn. klaveristuudiot, kus oli võimalus eraviisiliselt klaverit õppida. Ruckteschelli juures studeeris ka Liivimäelt pärineva Villem Söödi tütar. Seal siis kord 1921. aasta kevade poole jutuks tuligi too suvitusküsimus. Tütarlapsel kohe idee valmis: Liivimäe — seal kunstilembe rahvas, soodsad ruumid, põllud, metsad, rahu, võimalused loominguliseks üksiolemiseks. Kaup klappiski. Mis siis muud, kui maikuu lõpu poole pakid kokku ja töölepuhkusele.

Taluhooned on säilinud enam-vähem sellisena, nagu olid ajal, mil helilooja siin oma loominguplaane realiseeris. Toas, kus elas A. Kapp oma abikaasa ja poja Eugen Kapiga, tunneme veel praegugi muusikalist hõngu: seinal vanameistri portree, toanurgas harmoonium, millel helilooja vahete-vahel proovis oma loomingu kõlavust, laual külalisraamat, kuhu on märkusi teinud mitmed muusikahuvilised ekskursioonid. Kui siia juurde lisada veel praeguse peremehe J. Üunapuu muhedad jutud, hakkabki kujunema atmosfäär, kus ammutas inspiratsiooni helilooja A. Kapp.

A. Kapp on kusagil öelnud: «Armastan üle kõige metsi, põlde, töötavaid inimesi.» Liivimäel olid kõik komponendid omal paigal. Hommikul ärgates võis avada akna õitsvasse aeda. Tuppa hoovas lilled lõhna ja lindude laulu. Talust mõnikümmend meetrit lõuna poole algas tore kuusemets. Talu teisel poolel laiusid viljaväljad, kus kevaditi ja sügiseti askeldasid tööinimesed, kündsid, lõikasid ja koristasid. Hommikuti, õhtuti ja lõunati tilisesid karjakellad. Häälid ja rütme kui palju! Tööinimeste askeldused aitasid puhkajailgi end tööle mobiliseerida. Helilooja oli sisse seadnud range päevarežiimi. Kell 6 — äratus, jalutuskaik metsa, kell 8 — hommikusöök, pärast seda kuni lõunani looming. Siis saabus post, millele järgnes süvenemine ajalehtedesse ja ajakirjadesse. Õhtupoolne aeg oli määratud puhkuseks. Kosutavalt mõjusid vestlused kohalike elanikega, eriti nendega, kes olid kogunenud poe juurde. Sinna pääses jalgrada pidi läbi kuusemetsa. Siin talumeeste keskel klappis jutt millegipärast paremini kui kusagil mujal. Nagu ikka, kiruti olusid, parandati maailma, räägiti lõbusaid lugusid ehk, nagu asjaosalised ise ütlesid, «visati villast».

A. Kapp oli talumeeste seltsis igati oma mees, suuvärkki parajal kohal.

Teinekord, kui poe juurde otseselt asja polnud, võttis helilooja kursi vastassuunas. Umbes kilomeetri-poolteise võrra põhja pool asus Pritsu talu, kus elasid Robert ja Otilie Niinemäe. Perekond oli kultuuri- ja kunstilembe. Peremehe klaverit kasutas helilooja vastsündinud loomingu läbimängimiseks. Kuulajateks ning kohtunikeks Robert ja Otilie koos lastega. Kui Artur hoogu sattus, mängis vahel klassikalist muusikatki, Tšaikovski ja Beethoveni sümfooniaid. Dirigendi asi, ikka rohkem sümfoonilised teosed käepärast võtta. (Järgneb.)

KROONIKA

60 aastat V. I. Lenini viimaste teoste valmimisest

Nõukogudemaa välispoliitilise olukorra kindlustamine ja sotsialistlikus ülesehitustöös tehtud edusammud rõõmustasid parteid ja rahvast. Ent seda rõõmu varjutas V. I. Lenini haigus.

V. I. Lenin jäi 1922. a. raskesti haigeks. Palju aastaid kestnud ülinimlik, pingeline töö murdis Nõukogude riigi rajaja tervise. 1922. a. mai lõpul tabas V. I. Leninit esimene haigushoog. Juunis tervis mõnevõrra paranes, kuid 1922. a. sügisel võttis haigus jälle teravama pöörde. 1922. a. mais asus V. I. Lenin arstide soovitusel Moskvast Gorkisse (nüüd Gorki Leninskije) Moskva lähistel. Pisut paranenud, pöördus V. I. Lenin tagasi Moskvasse ja asus tööle. Sellesse perioodi kuuluvad tema viimased esinemised: Kõne Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee IX koosseisu neljandal istungjärgul 31. oktoobril, ettekanne Kominterni IV kongressil «Viis aastat Vene revolutsiooni ja maailmarevolutsiooni perspektiivid» (13. novembril) ja kõne 20. novembril 1922 Moskva Nõukogu pleenumil, kus V. I. Lenin käsitles välis- ja sisepoliitikat. Tormilised kiiduavaldused saatsid V. I. Lenini kõne viimaseid sõnu, kui ta avaldas kindlat veendumust, et «nepi Venemaast saab sotsialistlik Venemaa» (Teosed, 33. kd., lk. 406). See oli partei ja nõukogude rahva juhi viimane avalik sõnavõtt.

Arvati, et V. I. Lenin esineb ettekandega X ülevenemaalisel nõukogude kongressil. Detsembri esimesel poolel koostas ta kõne konspekti. Vahepeal kongressi eel V. I. Lenini tervis halvenes ja ta ei saanud ettekandega esineda. 12. detsembril töötas V. I. Lenin viimast päeva oma kabinetis. Ööl vastu 16. detsembrit 1922 tema tervis halvenes järsult. 29. detsembril lubasid arstid V. I. Leninil lageda. 1922. a. detsembri lõpul ning 1923. a. jaanuarist märtsini dikteeris V. I. Lenin hulga kirju ja artikleid. Nendega töötas ta lõplikult välja plaani, kuidas NSV Liidus üles ehitada sotsialism. V. I. Lenini viimasteks töödeks olid «Kiri kongressile», «Seadusandlike funktsioonide andmisest Riiklikule Plaanikomisjonile», «Küsimus rahvustest või «autonomiseerimisest»», «Lehekülgi päevikust», «Kooperatsioonist», «Meie revolutsioonist (N. Suhhamovi märkmete puhul)», «Kuidas reorganiseerida Töölise ja Talupoegade Inspeksioon» (esimene ja teine variant). Oma viimase artikli «Pigem vähem aga paremini» kirjutas V. I. Lenin 1923. a. veebruari algul, redigeeris seda 2. märtsil ja tegi korralduse saata avaldamiseks. 9. märtsil 1923. a. tabas Nõukogude riigi rajajat kolmas haigushoog. 12. mail 1923 viidi V. I. Lenin taas Gorkisse.

Kõiki Lenini viimaseid esinemisi ja artikleid läbib mõte, et meie maal on kõik vajalik sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks.

V. I. Lenin seadis parteile ülesandeks meie maa industrialiseerimise ja näitas, missuguste meetoditega seda tuleb teha.

Eriti rõhutas V. I. Lenin elektrifitseerimise ja rasketööstuse otsustavat osatähtsust. Viimast nimetas ta sotsialismi materiaal-tehniliseks baasiks.

Sotsialismi ülesehitamise teiseks tähtsaks tingimuseks pidas V. I. Lenin küla sotsialistlikku ümberkujundamist — väikeste talumajandite üleviimist sotsialistlikule suurtootmisele. Töölisklassi ja talurahva liidu kindlustamist pidas V. I. Lenin üheks NSV Liidus sotsialismi ülesehitamise otsustavaks tingimuseks.

V. I. Lenini õpetus kooperatsioonist kui ainsast talurahvast sotsialismi teele juhtimise võimalusest oli marksismi loov edasiarendamine vastavalt uutele tingimustele. V. I. Lenin näitas kätte tee, kuidas saab külas sotsialismi ehitada. Lenini kooperatsiooniplaani järgi pidi partei organiseerima talurahva massilist kaasatõmbamist algul turustus- ja varustuskoooperatiividesse, seejärel aga ka tootmiskoooperatiividesse, kolhoosidesse. Sotsialismi ülesehitamise seisukohalt, külas kooperatiivse korra loomiseks pidas V. I. Lenin väga tähtsaks kultuurirevolutsiooni. Selleks pidas ta vajalikuks likvideerida kirjaoskamatus täiskasvanud elanikkonna hulgas, kehtestada sirguvale põlvkonnale kohustuslik haridus, õpetada elanikkond poliitiliselt kirjaoskajaks, kasvatada teda sotsialismi vaimus, kasvatada inimestes tööarmastust ja austust sotsialistliku omanduse vastu, oskust asetada ühiskonna huvid kõrgemale isiklikest huvidest, kasvatada töötajaid nõukogude patriotismi ja proletaarse internatsionalismi vaimus, kirjandust ja kunsti arendades rakendada need kommunistliku kasvatus teenistusse.

Rööbiti vanade spetsialistide kasutamise ja ümberkasvatamise ülesandega seadis V. I. Lenin juba sotsialistliku ülesehitustöö esimestel aastatel esiplaanile töölise ja talupoegade hulgast uue haritlaskonna kujundamise ülesande. Intelligentsi osatähtsus on teaduse ja tehnika progressi ajastul suuresti kasvanud. On teoks saanud see, mida Lenin ette nägi: «Teaduse esindajate ja töölise koostöö, — ainult niisugune koostöö on võimaline hävitama kogu viletsuse, haiguste,

mustuse ikke... Teaduse esindajate, proletariaadi ja tehnika liidule ei suuda vastu seista mitte ükski tume jõud» (Teosed, 30. kd., lk. 372).

Töötava talurahva lähendamiseks töölisklassile ja kultuuri edendamiseks maal tegi V. I. Lenin ettepaneku võtta külad töölise šefluse alla.

Eriti rõhutas V. I. Lenin vajadust võidelda kommunistliku partei ühtsuse eest. Ta hoolitses väsimatult ka rahvusvahelise kommunistliku liikumise eest, formuleeris uut tüüpi marksistliku partei tegevuse tähtsamad põhimõtted. Meie ajastu marksistlik-leninlik partei on revolutsiooniline partei, kes kogu oma tegevusega valmistab proletariaati ette «riigivõimu vallutamiseks just proletariaadi diktatuuri näol» (Teosed, 31. kd., lk. 162). Ta on klassi teadlik avangard, kes on tihedalt seotud rahvahulkadega, on internatsionalistlik partei, kellel on, nagu V. I. Lenin õpetas, «esimeseks ja kõige tähtsamaks ülesandeks võidelda internatsionalismi mõiste ja poliitika oportunistlike ja väikekandlik-patsifistlike moonutamiste vastu» (Teosed, 31. kd., lk. 124). Marksistlik-leninlik partei on ühtne võitlusvõimeline demokraatliku tsentralismi printsiipidel ülesehitatud organisatsioon; partei, kes väsimatult omandab keerukat kunsti rakendada marksismi üldprintsiipe konkreetsetes tingimustes.

V. I. Lenini juhendid sotsialistliku ülesehitustöö teede ja meetoodika kohta said nõukogude võimu tegevuse aluseks. Need kajastusid ka 17.—25. aprillini 1923. a. toimunud VK(b)P XII kongressi otsustes. NLKP Keskkomitee teesides «Vladimir Iljitš Lenini 100. sünniaastapäevaks» on öeldud: «Vladimir Iljitš Lenini ideed kehastuvad kommunistide tegevuses; töölisklassi ja kõigi töötajate võitluses, sotsialismi ja kommunismi hoogsas arenemises, inimkonna vääramatus sotsiaalses progressis.

Lenini nimi ja üritus elavad igavestil!»

Nõukogude Kool

A. ВЕЛИАМАА. Народное образование и партийное руководство.

В работе партийных организаций центральной является проблема, как добиться такого положения, чтобы каждый работник идеологического фронта в области просвещения хорошо знал закономерности коммунистического воспитания и мог их использовать в своей повседневной работе. При подготовке педагогических кадров автор считает важной работу Таллинского педагогического института. Для работников просвещения г. Таллина самыми важными формами идеологической работы являются партийная учеба в Университете марксизма-ленинизма при ЦК КПЭ, регулярно проводимые семинары, конференции и сборы, единые полит-дни, а также деятельность общества «Знание». Кроме того, необходима работа педагога над собой, последовательное самоусовершенствование. Первичные партийные организации школ должны значительно повысить требовательность к ликвидации недостатков в школьной жизни.

А. ТЮКК. Результаты учебной работы зависят от педагогов.

Учебно-воспитательная работа, соответствующая современным требованиям, предполагает наличие хороших кадров. Среди учителей начальных классов, работающих в настоящее время в нашей республике, высшее образование имеет 44,9%, среди учителей IV—XI классов — 85,7%. По многим специальностям еще не хватает необходимых кадров. С этой целью предприняты меры в работе педагогических учебных заведений, молодых специалистов готовят и другие вузы ЭССР. Педагогов, добившихся в учебно-воспитательной работе хороших результатов, следует стимулировать. Усиливается внимание к повышению квалификации учителей.

Э. ГРЕЧКИНА. Об идеологическом аспекте применения принципа В. И. Ленина «учиться коммунизму» в современной школе. В последнее время усиливается идеологическое нападение на социализм, реакционные буржуазные политики искаженно изображают и советскую школу. Исходя из этого перед советскими учителями стоит актуальная воспитательная задача: добиться в своей работе максимальной идеологической ясности. Автор статьи рассматривает различные теоретические положения идейно-политического воспитания, опираясь на идеологическое наследие В. И. Ленина. Ключ к решению этих проблем кроется в содержании работы педагога. В статье приводятся положительные примеры воспитательной работы в школах нашей республики, говорится и о серьезных недостатках. Подчеркивается необходимость исходить в работе педагога прежде всего из требований учебной программы с учетом имеющихся возможностей и резервов.

Х. ХИИЕААС. Функции школы на современном этапе идеологической борьбы. Автор рассматривает поставленные перед общеобразовательной школой цели и возможности проведения идейно-политической воспитательной работы. Школа находится на передовом фронте борьбы с враждебной буржуазной идеологией. Подчеркивается необходимость формировать у самих учащихся умение анализировать факты и явления с классово-политической позиции. Это возможно сделать прежде всего в ходе преподавания гуманитарных предметов, а также общественно-научного при изучении произведений В. И. Ленина. Важно связывать изучаемый материал с явлениями жизни, творчески использовать политические знания в комсомольской работе. Автор перечисляет формы школьной работы, которые способствуют формированию политических убеждений и чувства патриотизма у учащихся.

Л. ФИВЕГЕР. Формирование коммунистических убеждений на практике. Автор статьи знакомит с опытом идейно-политической воспитательной работы в общеобразовательных школах Октябрьского района г. Таллина. Более подробно рассматривается практическая и целенаправленная деятельность в Таллинской 54 средней школе, в основном внеклассные и внешкольные мероприятия.

К. ПРИКК. Воспитание молодежи имеет общественный характер. Заведующий Горно исполкома Совета де-

путатов трудящихся г. Пярну знакомит с работой созданных в Пярну воспитательных объединений — социально-педагогических комплексов. Они охватывают учреждения и предприятия, находящиеся в районе данной школы, а также шефское хозяйство. Социально-педагогические советы подчиняются городскому совету. Привлечение общественности к воспитательной работе оправдало себя. Во второй части статьи автор говорит о проделанном.

Р. АНВЕЛЬТ, Ю. НУРМИК, Э. ВЯРИ, Н. АУЛИ, М. ПАЛЬТСЕР. Резервы воспитательной работы при обучении по усовершенствованным программам.

Учебно-воспитательная работа школы в большой мере зависит от дидактического и идейно-политического уровня учебных программ и учебной литературы, но больше всего — все же от личности учителя, от его профессиональности и творческой работы. Исходя из этого в статье обращается внимание на методическую направленность воспитывающего обучения эстонскому языку (Ю. Нурмик), русскому языку (Э. Вяри), иностранным языкам (Н. Аули) и математике (М. Пальтсер) по усовершенствованным учебным программам.

В. ХЮТТ. Мироззрение и его формирование в средней школе.

Статья представляет собой необходимое вспомогательное средство для рассмотрения пятой темы программы школ научного коммунизма, а также для ознакомления с возможностями формирования мироззрения и их раскрытия через усовершенствованные учебные программы. Рассматривается сущность, специфика и методика формирования коммунистического мироззрения.

В. ОРАВ. Сотрудничество педагогов и общественности в трудовом и нравственном воспитании детей детских домов.

Чтобы ребенок в детском доме развивался нормально, жизнь его должна быть содержательной, богатой эмоциями, запоминающейся. В. Орав, директор Таллинского I-го детского дома, рассказывает об опыте работы своего коллектива. Она рассматривает вопросы воспитания коллективизма, послушания и дружелюбия, проблемы трудового воспитания, а также интеллектуального развития детей в детском доме, имеющем многочисленные традиции, которые позволяют детям получить как социальный опыт, так и трудовые навыки.

К. ЛУТС. Социально-экономические функции общеобразовательной школы.

Школа как постоянно развивающийся орган выполняет в обществе важную социально-экономическую функцию. Школа формирует личность, дает молодому человеку необходимые для жизни знания и умения, учит любить работу, учитывая при этом требования общества. От профориентации современной школы зависит развитие нашего общества и народного хозяйства. Задачей руководителей системы просвещения является составление с учетом возможностей и потребностей городского или районного участка комплексных планов развития образования и взаимовыгодных шефских договоров. Следует уточнить задачи общественного воспитания детей и молодежи.

Э. СИИМАСТЕ. Динамика и перспективы развития общеобразовательных школ и дошкольных детских учреждений.

Автор статьи, начальник планово-финансовым управлением Министерства просвещения ЭССР, приводит много цифровых данных о формировании сети дошкольных детских учреждений и общеобразовательных школ как в послевоенные годы, так и в последние двадцать лет. В центре внимания динамика развития сельских школ. Большое количество примеров позволяет сделать вывод, что близость школы к месту жительства не влияет на увеличение сельского населения. Во многих предприятиях сельских районов при развитии центральных усадеб не учитывается исторически сформировавшееся расположение школ. Автор объясняет принципы перспективного развития сети школ и дошкольных детских учреждений исходя из решений XXVI съезда КПСС и майского 1982 г. пленума ЦК КПСС. Статья содержит 3 таблицы.

А. РАЙД. Каждому рабочему — среднее образование.

В статье рассматриваются проблемы вечерних школ. В Эстонской ССР сеть вечерних школ хорошо развита и гарантирует возможности учиться для каждого желающего. В то же время только половина учреждений и предприятий едва выполняют свои ежегодные планы направления молодежи на учебу, хозяйства выполняют эти планы еще хуже. Отрицательно характеризуется работа вечерних школ. Автор пишет, какие меры следует предпринять, чтобы к началу новой пятилетки охватить учебой всю рабочую молодежь, не имеющую среднего образования.

В. НЕАРЕ, М. ВЕЙССОН. Проблемы психологии развития.

В статье рассматриваются проблемы психологии развития детей с задержкой умственного и физического развития. Вся учебно-воспитательная и лечебная деятельность специальных школ имеет корректирующую направленность с учетом индивидуальных особенностей детей. Необходимо, чтобы дети с задержкой развития получили восьмилетнее образование в специальной школе-интернате, где должна проводиться также целенаправленная профориентационная работа. Одной из возможностей было бы направить детей с задержкой развития учиться рабочим специальностям более низких категорий.

Э. КОММЕЛЬ. Роль школьной библиотеки в учебно-воспитательной работе.

Задачей школьных библиотек является обеспечивать как учеников, так и учителей учебниками и необходимой литературой. Задача работников библиотек — направлять читательский интерес и прививать у учеников любовь к чтению. Большое воспитательное значение имеют мероприятия для учащихся, организуемые библиоте-

ками. В Эстонской ССР приняты меры, которые подняли библиотеку на место ведущего кабинета в школе.

А. ТООТС. Регулярные занятия физкультурой — залог здоровья.

Малоподвижный образ жизни вредит здоровью, поэтому, кроме подачи знаний, школа должна развивать ребенка и физически. В последние годы школьное физическое воспитание существенно корригировалось различными постановлениями партии и правительства. Необходимо повысить авторитет физического воспитания как предмета, больше заботиться о здоровье учащихся, расширить внеклассную спортивную работу. В статье рассматриваются конкретные возможности сделать физическое воспитание и спортивную работу в школе более результативными.

О. НИЛЬСОН. Программные экскурсии в начальных классах.

Учителя начальных классов нашей республики организуют для своих учащихся много экскурсий в природу, однако часто бессистемно, без достаточного учета требований программы по природоведению. Статья предоставляет учителям вспомогательный материал для целенаправленной и методически верной организации предусмотренных в 1, 2 и 3 классах экскурсий в природу, чтобы их коэффициент полезного действия при изучении природы был как можно выше.

Л. ЛИИВА. Задачи дошкольных детских учреждений в следующем учебном году.

Главная задача дошкольных детских учреждений — углубить и разнобразить интернационалистическую воспитательную работу, направления которой ясно определены в юбилейном году образования Советского Союза. Особое внимание следует обращать на расширение контактов между детскими садами с эстонским и русским языком обучения. Под контролем должна быть игра и самостоятельная деятельность детей. Отделам образования с помощью местных хозяйств, предприятий и школ следовало бы организовать для старших групп детских садов рабочие уголки или комнаты, на дворе — спортплощадки. Воспитание здорового ребенка — это главная задача наших дошкольных детских учреждений, успех которой зависит от воспитательной работы в ясельных группах.

VEAVABANDUS

Palume lugejailt vabandust dieesi ebakorrektselt tähistamise pärast (trükitehnistel põhjustel) ajakirja eelmises numbris M. Nilsoni artiklis lk. 45 ja 47 ning märk * lugeda dieesiks (#).

Toimetuse aadress: 200 001 Tallinn, Pikk tn. 40. Telefonid: toimetaja 601-318, toimetaja asetäitja 440-381 ja 601-447, vastutav sekretär 449-397, ideoloogiasak. 601-447, pedagoogika- ja teadusosak. 448-916, koolikorralduse osak. 448-916, töökasvatuse ja õhtukoole osak. 601-318, humanitaarinete ja esteetilise kasv. osak. 601-447, algõpetuse ja koolieelse kasv. osak. 440-381, korrektor 601-935. Väijaandja: Kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73, tel. 601-337.

Ladumisele antud 02. 03. 1983. Trükkimisele antud 28. 03. 1983. Trükiarv 4500. Ofsetpaber n° 1 60x70/8. Fotoladu. Kiri: skolnaja. Trükipoognaid 8,0. Tingtrükipoognaid 6,24. Arvestuspoognaid 7,5. MB-01706. Tellimise nr. 847. EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

Tellimishind aastaks — rubl. 3,60, 6 kuuks — rubl. 1,80, 3 kuuks — 90 kop. Üksiknumbri hind 30 kop.

Organ min. prov. ЭССР. На эстонском языке. Выходит один раз в месяц.

*Ныкугоде вооль» («Советская школа»).

40 AASTAT TAGASI

Nõukogude armee 1942/43. aasta talviste edukatele pealetungioperatsioonidele järgnes suhtelise «vaikuse» periood. Rindejoon stabiliseerus. Õpiti tundma möödunud lahingute kogemusi ja tehti tulevase lahinguplaane. Koguti reserve, täiendati vägesid elavjõu ja tehnikaga, tehti ümbergrupeerimisi.

Nõukogude riik muutus üha tugevamaks. Tööstuse kogutoodang suurenes 1943. aastal eelmise aastaga võrreldes 17 protsenti. Kasvas sõjatööstuse toodang. Keskmiselt valmistati kuus umbes 3000 lennukit ja üle 2000 tanki ning liikursuurtükki, kasvas uute relvatüüpide arv. Nõukogude väejuhatas jätkas Punaarmee väekoondiste, -üksuste ja -osade reorganiseerimist. 1943. aasta suveks põhiliselt lõpetati laskurvägede üleviimine korpusesüsteemile. Ülemjuhatuses reservid olid võimsad suurtükiväekoondised. Tugevnes Nõukogude sõjameeste moraal, tõusis nende poliitiline teadlikkus.

Teisiti oli olukord fašistlikul Saksamaal. 1942/43. aasta talviste lahingute käigus kaotasid hitlerlased Nõukogude-Saksa rindel kõik, mis nad olid 1942. aastal ja osaliselt 1941. aastal vallutanud. Saksa armee pidi rängalt tasuma iga Nõukogudemaal võidetud maalapikese, küla ja linna eest, veelgi rohkem verd valati taganemislahingutes. Saksa kindralstaabi andmeil kaotasid Saksamaa relvajõud 1941. aasta juunist 1943. aasta juunini langenuina, teadmatu kadunuina ja haigetena üle 4,12 miljoni mehe. Idarinde lahinguväljad olid üle külvatud vaenlase tuhandete purustatud tankide, suurtükkide ja lennukitega. Üle miljoni Saksa, Rumeenia, Ungari ning Itaalia sõduri ja ohvitseri leidsid haa Nõukogudemaal. Suured kaotused elavjõus ja lahingutehnikas ning Nõukogude vägede võimas pealetung 1941/42. ja 1942/43. aasta talvekampanias õnnestasid fašistide armee ja Saksamaa elanikkonna moraal, vähendasid usku Wehrmachtile edukusse 1943. aasta kevadsuvel. Siiski valmistus vaenlane 1943. a. kevadtalvel suviseks pealetungiks Nõukogude-Saksa rindel. Saksamaa tootis 1943. aastal peaaegu 2 korda rohkem tanke kui eelmisel aastal, lennukite tootmine suurenes 1,6, suurtükkide tootmine 2,2, liikursuurtükkide tootmine 2,9 ja miinipildujate tootmine 2,3 korda. Kõigele vaatamata ei olnud 1943. aasta kevadel jõudude vahekord rindel enam Saksamaa kasuks. Meil oli mõningane ülekaal elavjõus, veelgi suurem lahingutehnikas. Kuid osa sõjatehnikast ei vastanud kaasaja nõuetele ja vajus väljavahetamist. Seepärast seisis ees äärmiselt raske ja ohvriterikas võitlus vaenlase paljumiljonilise armeega, kellel olid pikaaegsed lahingukogemused.

Pärast Velikije Luki operatsiooni edukat lõpetamist olid Eesti Laskurkorpuse väeosad kaitsel välisrinde teises ešelonis. 20. jaanuaril 1943. aastal esitas Eestimaa K(b)P Keskkomitee väejuhatusele taotluse viia meie laskurkorpus reservi. Järgmisel päeval andis Kalinini rinde juhataja käskkirja Eesti Laskurkorpuse viimise kohta rinde reservi. Sama kuu 30. päevaks koondus korpus Andreapoli piirkonda.

Ajavahemik 1943. aasta veebruarist 1944. aasta jaanuarini oli Eesti Laskurkorpusele rahulikum ja sündmustevaesem kui eelnenud periood. Kui korpus oli arvatud Kalinini rinde reservi, algas töö väeosade täielikuks komplekteerimiseks, analüüsiti lahingukogemusi valmistumaks eelseisvateks lahinguteks vaenlasega. Uued relvad ja tehnika nõudsid muudatusi ka sõjapidamisviisis. Juba 1942. aastal olid kehtestatud Nõukogude armee lahingueeskirjad, kus esimesed sõjapidamise kogemused olid arvesse võetud. Neid tuli Eesti sõjameestel põhjalikult läbi töötada ja loovalt omandada, toetudes kogemustele, mida Velikije Luki lahingutes oli saadud.

Vaatamata Velikije Luki operatsioonis kantud kaotusele oli mõlemas eesti diviisis lahingute lõpuks rivis umbes pool koosseisust, sest detsembri-jaanuarilahingute ajal oli 1. eesti tagavarapolk diviisidele täienduseks saatnud umbes 5000 meest. Korpuses oli 1. veebruariks 1943 rivis 12 356 meest. Kuna tagavarapolk oli oma reservid ammendanud, tuli ajutise abinõuna hakata komplekteerima väeosi tavalises korras. 1. märtsiks 1943 oli Punaarmee Eesti Laskurkorpuses juba 19 461 meest. Täiendusena saabunute hulgas oli venelaste ja ukrainlaste kõrval palju Kesk-Aasia vabariikide noormehi. Hulgaliselt saabus tagasi lahingutes haavata saanud eesti sõdalasi. Eesti rahvusväeosadele oli teistest rahvustest täienduse saabumine kasuks (eri rahvuste omapära tundmaõppimine, vene keele omandamine). Noori sõjamehi kasvatati rahvaste sõpruse vaimus.

Fašistide propagandatallitus levitas pärast Velikije Lukit laimu, nagu oleks Punaarmee eesti väeosad täielikult hävinenud. Tegelikult oli 1943. a. varasuveks mõlemas eesti diviisis üle kolme neljandiku eestlasi. Korpuse endised võitlejad pöördusid pärast haavade paranemist tagasi rivisse, seepärast saadeti koosseisudest üle jäävad teistest rahvustest sõjaväelased tagasi. Eesti Laskurkorpuse väeosades algasid pingelised õppused kohe pärast uues paiknemiskohas olme korraldamist ja kestsid vaheaegadeta kolm kuud. Pingelist tööd tehti 10-12 tundi päevas, välja arvatud pühapäevad. Pearõhk pandi taktikalistele õppustele. Kasuks tulid väeosades ja allüksustes moodustatud lahinguaktivistide grupid.

64 Eesti rahvuslike väeosade poliitiline ja sõjaline karastumine, millele oli pandud alus Uraalides ja mis jõudis haripunktile lahingutes Velikije Luki all, arenes ning täiustus.

Käesoleva kuu «Nõukogude Kool» on Eesti NSV Haridusministeeriumi erinumber.

1. Viimastel aastatel on koolide töö paremaks korraldamiseks tugevnenud koostöö teiste ministeeriumidega. Ühisel kolleegiumi koosolekul Eesti NSV Kaubandusministeeriumiga arutati õpilaste toitlustamise paranemist. Kolleegiumi koosolekut juhatasid Eesti NSV haridusminister Elsa Gretškina ja Eesti NSV kaubandusministri asetäitja Toomas Teras.

2. Vastne koolivalitsuse juhataja Heino Klaas peab nõu oma asetäitjate Vello Meristo ja Anita Rosenthali ning õppe-kasvatustöö osakonna juhataja Roza Anveldiga.

3. Üle 15 aasta on Haridusministeeriumis haridus-ökonoomika-alase töö juhtimise ning suunamisega tegelnud praegune plaanifinantsvalitsuse juhataja Ellen Siimaste ja peaökonomist Helgi Roovete.

4. Esimesena NSV Liidus alustati 1969. aastast Eesti NSV üldhariduskoolides üleminekut fondeeritud õpikute kasutamisele. Praegu juhib õpikute fondide osakonda staažikas ministeeriumi töötaja Elga Kommel.

5. Haridusministeeriumi juures töötab 30 ainekomisjoni. Matemaatikakomisjon PTUI teadusala asedirektori Aksel Telgmaa juhtimisel arutamas matemaatika õpetamise probleeme.

T a g a k a a n e l: aastail 1949—1974 töötas Haridusministeeriumi eritööde vaneminspektorina Elsa Juhvelt. Pensionärina leidis ta endale rakendust ministeeriumi valvelauas.

Raamatupeala
83-4082
14.03.83